

HELGÅDAL'S NYTT

UTGITT AV HELGÅDAL I.L.

9. ÅRGANG

1980

PRIS KR. 25,-

GUNILLA OG ELIAS

Dette bildet av Gunilla Hansson, best kjent under navnet «Finn-Gunnild» og sønnen Elias, er kanskje det mest karakteristiske bildet vi har fra de gamle strådalssamenes verden. – Bildet er tatt rundt 1920 i traktene innover mot Mannsjøen, og vi kan skimte Sukkertoppen i bakgrunnen. – Historien om strådalssamenes liv og virke er hovedoppslag i årets avis.

REDAKSJONEN:

Lasse Johnson sen.

Håvard Elnes

Arnt Kjesbu

Johs. Overmo

Trykk: Verdal Boktrykkeri

Av innholdet nevnes:

Strådalssamene

*

Bjørn i Skjækerdalen

*

Gamle vegleier over
Veresfjellet

*

Tømmerdrift i Fer-
landet 1927

*

Tragedien Marta Berg

*

Tolleren i Haugan

*

Styrer og komiteer
i HIL

*

Årskavalkade

*

Billedstoff

*

Dikt

*

Naturstoff

*

Dengang far skremte
mig

*

O jul med din glede

*

Løypa rundt Veressjøen

FORORD

Vi er midt oppe i julestria med all dens hektiske virksomhet. Det skal vaskes, ryddes og pyntes. Det skal brygges, bakes og slaktes. Det skal fremfor alt sankes i hus fra butikkene. Det må være nye klær og sko, det må være nytt av det meste. Og selvfølgelig må det være Helgådals-Nytt.

Vi fire i redaksjonskomiteen merker også julestria. I likhet med alle år tidligere har det også i år vært hektisk virksomhet de siste månedene. Enkelte tider er det antydning til panikk, vi greier neppe å få ut avisa til jul. Men det gikk da på et vis denne gangen også. Og her har du den, kjære leser, HELGÅDALSNYTT 1980. 9. årgang tilbys til alle våre tidligere lesere, og til andre som måtte ha interesse.

Men for all del: Tro ikke at vi er hundre prosent fornøgd med produktet. Vi er fornøgd med at vi igjen kan tilby et nytt eksemplar, men vi er også klar over at mye kunne vært gjort anderledes og bedre. Og en ting til: Vi har mange medhjelpere som er oss til stor støtte, både hva angår stoff til avisa og annonsering.

I 1981 er det 10 årsjubileum for Helgådals-Nytt, og vi vil allerede nå oppfordre våre lesere til å være med oss med artikler, bilder og tips, slik at Helgådals-Nytt's jubileumsnummer kan innfri alles forventninger.

Vi takker våre lesere, annonsører og bidragsytere for året som er gått, og ønsker alle

EN GOD JUL!

Redaksjonskomiteen.

MIDTSOMMAR

*Det kviskrar så lunt
i ei midtsommarnatt
og bekken han klukkar
så glad,*

*frå grashoppestrenger
ein fin melodi
stig opp mellom
nøkkroseblad.*

*Og skogstjernet ligg der
med spegelblankt skin
og stirar så storøgd
i himmelen inn.*

*Ei midtsommarnatt
full av ro,
ei natt som er skapt
for oss to.*

Sissel Hermann

STRÅDALS-SAMENE

Fram til midten av vårt århundre bodde det samer i Veresområdet. Det var de såkalte «Strådalsfinnan», en gren av de som på svensk ble kalt Skäckertjällslapparna, som hadde sitt reinbeitedistrikt grovt regnet i Kall og Verdal kommuner, på begge sider av riksgrensen.

Rundt århundreskiftet bodde omlag 30 samer ved Strådøla, i dag er det ingen igjen. Dette kan ha flere årsaker. Unionsoppløsningen i 1905, som vi feirer med nasjonal stolthet, var for disse menneskene en ulykkelig begivenhet. De strengere regler som kom om riksgrensen vanskeliggjorde reindriften. For reinen betyr ei grenserøys i grunnen ingen barriere der den vandrer etter sine eldgamle trekkveier i fjellet. Og samene har alltid fulgt reinen på dens vandringer etter sin føde i karrige fjellstrøk.

En annen årsak til tilbakegangen er tuberkulosen (tæringen) som kostet svært mange av de yngre strådalssamene livet i første del av vårt århundre.

De som nå er igjen av strådalssamene bor lenger inn på svensk side.

I årets Helgådals-Nytt vil vi gjennom flere artikler skrevet av forskjellige personer forsøke å gi leserne et visst innblikk i strådalssamenes liv og lagnad.

Historikk

Opprinnelig skal samene være en mongolsk folkestamme som har vandret vestover gjennom Sibir og kommet inn i Skandinavia nordfra. De er et nøysett og fredelig folkeferd som stort sett har unngått konfrontasjoner med andre. De har holdt seg i høg fjellet i nær kontakt med naturen, og har hovedsakelig livnært seg med sin reindrif.

De som bor sør for polarsirkelen, kalles sørsamer, og er en minoritetsgruppe blant samefolket. Deres språk er adskillig forskjellig fra nordsamenes, noe som skulle tyde på at deres veier har skilt lag for lang tid tilbake.

I de tradisjonelle historiske kilder finner man ikke samer nevnt før først på 1600-tallet. Men det knytter seg adskillig usikkerhet til å ut fra dette mene at samene kom hit først da. Tradisjonelt har samene vært et nøysett og beskjedent folkeslag som ikke har etterlatt seg prangende minnesmerker i naturen.

Det er ikke enkelt for den som skal forsøke å finne spor etter samenes liv og virke i gammel tid. Det eneste av samenes byggverk som ikke nedbrytes, er noen små steiner som ble brukt til ildsted i koia. Alt annet bygningsmateriale brytes hurtig ned. Når man skal lete etter tomte til et gammelt seterhus f. eks., er steinene fra gruva det sikreste spor å lete etter. De små steinene fra samekoia er til sammenligning en svært beskjeden steinrøys. Dette sammen med samenes livsstil til-

sier at en skal være svært forsiktig med å hevde at samene kom hit først på 1600-tallet fordi om det var da de begynte å forekomme i skattemanntall og rettsprotokoller.

Samenes særpreg

Tradisjonelt har samene hatt et dårlig renommé hos bumannen. En kan vel nesten si at hunden har vært holdt for å være klokere enn samene. At samenes språk kunne være litt gebrokkent har sin naturlige forklaring i at de måtte skifte mellom svensk, norsk og sitt eget morsmål samisk. Og livet i fjellet gjorde nok at samene kanskje oppførte seg litt anderledes enn bygdafolket. Det har til alle tider vært slik at mennesker som oppfører seg litt forskjellig fra alle andre blir ansett for å være dum og holdt for narr. En holdning som forteller mer om intelligensen til den som ler enn den som blir ledd av.

Hverken intelligensmessig eller i andre menneskelige egenskaper står samene noe som helst tilbake for bumannen. Snarere tvert imot. Men de har kanskje en annen livsfilosofi. Samene levde ihvertfall før i tiden i nær kontakt med naturen, og de rettet seg etter naturens lover. En egenskap man for øvrig også finner blant indianerne i Nord-Amerika. Billig kan en si det slik at hvis det står en bergskrent i vegen, så har samene til alle tider gått rundt, mens bumannen har forsøkt å skaffe seg sprengstoff og maskiner som har gjort ham i stand til å jevne skrenten med jorda for siden å kunne gå beint fram.

Hva som er klokkest, skal være usagt. Foreløpig ser det lyst ut for bumannen, men det spørs når historiens dom skal felles om noen hundreår heretter.

Utallige er historiene om samers fjellturer i mørke og uvær. Generasjoners liv i fjellet har gjort at samene har utviklet en fantastisk orienteringssans. Tåke, snødrev og mørke hindrer aldri en same i å legge i veg på en fjelltur, om han så har tenkt.

Og aldri hører du om en same som har gått seg vill i fjellet. Hardføre er de også. De har gjerne ei råd for å klare seg og overleve selv under de mest hardbarke- de forhold.

En god fjellkar er noe alle mannfolk med respekt for seg selv ønsker å være. Men i så måte blir nok jegere og friluftsfolk nede fra bygda i realiteten bare for smågutter å regne i forhold til de gamle samene.

— — —

I dag er den teknologiske utvikling på full fart inn i samenes verden. Samtidig som bevisstgjøringen av samefolkets egenart og tradisjon er i full utvikling.

Vi skal ikke gi oss ut på å løse samefolkets problemer, men vi håper vi i all beskjedenhet kan være med å bidra til bevisstgjøringen ved våre artikler om Strådalssamenes liv og lagnad.

Johannes Overmo.

Slekta etter Pelle Jonsa

Av Håvard Elnes

PELLE JONSA

er den «Strådalslappen» som etterlater seg de mest særpregne og utrolige historier blant alle same-
ne som har levd og virket i de mektige grensetraktene langs Strådøla.

Utalige er de historier som er fortalt om Pelle, ogå kalt Pe Jonsa, Finn-Pelle og Stygg-Pelle, historier som beviser at han var et merkelig menneske.

Pelle var kanskje mindre begavet enn andre, noe han aldri prøvde å motbevise. Såpass klok var han, at han skjønte det kunne være lurt å være dum. Det hadde hjulpet ham i mang en vanskelig situasjon i et langt og problemfylt liv.

Pelle var sønn av John Persson, som etter den tid var meget rik og hadde mye rein i Skjækerfjellstraktene.

Rikdommen arvet Pelle, men han klarte aldri å forvalte den riktig. Reinsflokkene passet han dårlig, han slaktet ned og solgte uten tanke på fremtiden.

Da han flyttet til Strådalen, var han så fattig som et menneske kunne bli. At Pelle bosatte seg der, har sin bakgrunn i at Skjækerfjellstraktene på svensk side ble innkjøpt av den svenske Kronan (staten) til reinbeiteland og da kom Pelle og gjorde krav på «Svensk-Strådalen», Østpåmoen.

Peder Henriksen fra Skaltugan (1787–1869) og kona hans, Berit Nilsdatter Evjen fra Meråker hadde da bosatt seg på svensk side i Strådalen, Østpåmoen, bygd opp hus og ryddet litt jord, men måtte da overlate heimen til Pelle Jonsa og flyttet til den norske side av grensen.

Etter den tid ble Pelle fastboende med mulighet til å drive litt jordbruk og krøtterhold. Men dette livet passet ikke Pelle, han ville heller leve fattig og ta til takke med det lille han fikk blant andre samer og fastboende.

Pelle hadde en nedarvet og inngrodd motvilje mot alle bofaste og levde vel mer i fortiden enn i nuet. Bare Ola Strådalen hadde Pelles tiltro, og til han fortalte han en og annen historie fra et langt og underlig liv.

Far til Pelle hadde sitt reinbeitedistrikt i traktene rundt Mannsjøen og sørover til Sulfjella om sommeren, mens han om vinteren hadde tilholdssted lenger nord, i traktene mot Hotangen.

En høst de var med reinstråket nordover kom de over et bjørnehi der bjørnen var gått i hi for vinteren. Med en øks som det eneste våpen ville de prøve å ta livet av bjørnen. Pelles far tok en stake og stakk inn i hiet i den hensikt å få bjørnen arg og få den ut, slik at Pelle kunne bruke øksa. Dette virket etter sin hensikt, og da den kom ut, hogg Pelle øksa i bjørnenakken, og bjørnen blev liggende. Etter at de hadde flådd, la de i seg et kraftig måltid med bjørnekjøtt før de tok resten av kjøttet og grov ned i myra, i den hensikt å bevare det til de kom att om våren.

På tur tilbake til sommerbeidet, grov de opp bjørnekjøttet, stekte og spiste det, og det blev den eneste gangen Pelle blev sjuk av mat.

En høst skaut Halvard Strådalen en jerv, flådde av skinnen og kastet resten av dyret ut i skogen. Da Pelle oppdaget dette, ba han om å få den stankende jervekroppen, tok den med og spiste seg god og mett. Som en kan forstå så var Pelle en storeter. Best likte han fett kjøtt og flesk, men ellers tok han til takke med all slags mat. Sterk kaffe, tobakk og brennevin var heller ikke å forakke.

En vinter skaut Pelle en elg i Rutsdalen. Da han hadde flådd elgen led det så langt på kveld at heimtur var utenkelig. Pelle bestemte seg da for å overnatte på stedet og la seg på snøen med elghuda omkring seg og sovnet. Om natten blev det sprengkulde, og da Pelle om morgenen våknet, var elghuda fastspekt og det var med stort besvær han kom seg laus igjen.

Sin gode appetitt bevarte Pelle også i eldre år, skal en dømme etter følgende historie som Per Ward har fortalt:

En sommer kom det bort en gammel bukk som hørte til Pelles datter Sigrid. Samtidig forsvant

ei jerngryte fra innboet på Heggøya, og ikke nok med det, gjeteren selv, gamle Pelle, var også forsvunnet.

Bukken og gryta ble det leitt etter, både vel og lenge, men uten resultat.

Etter en tid kom Pelle til rette, og senere ut på sommeren blev gryta og benrestene etter bukken til Sigrid funnet ved et berghøl i Raudalen, en liten dal som går opp fra Esingvollen.

Der hadde Pelle hatt gode dager så lenge han hadde bukk-kjøtt å fylle i gryta.

Pelle var gift med Kirsti Krøyts, datter av Anders Krøyts, som gav Pelle 6 barn. Alle levde opp til voksenalder. Sine vandringsår tøyde Pelle til over 80 år før et langt og underlig liv tok slutt.

Hans ønske om å få sin grav oppe i Sandfjellet, der han kunne ligge og høre «reinsplellan» når reinsflokkene sprang forbi, blev aldri oppfylt. For Pelle Jonsa, den legendariske strådalslappen, hviler i lag med fjellslekta på kirkegården i Vera.

En liten historie om Pelle Jonsa's svigerfar Anders Krøyts

Anders Krøyts var skolelærer for samebarna og reiste rundt i heimene og underviste. Under samemessene i kapellet i Kolåsen var han klokke, med andre ord en lærd og betrodd mann blant samefolket.

Da kong Carl Johan i 1835 kom over Skaltugan på sin reise til Trondheim, var Anders Krøyts blant de mange som møtte opp for å se og hilse på kongen. Blant de mange som talte til kongen, var også Anders Krøyts. Kongen forsto sikkert lite av lappens tale, men den gode meningen bak talen forsto han sikkert. Etter den tid fikk Anders Krøyts en årlig pensjon av kongens privatkasse, og det så lenge han levde.

Denne historien er fortalt av Ingvald Tronsmo.

Kirsti og Pelle «Jonsa» Johnsson's barn

- 1 John Persson (Jo Persa)
- 2 Sigrid Pedersdatter
- 3 Brita Pedersdatter
- 4 Margaretha Pedersdatter
- 5 Anders Persson Krøyts
- 7 Maria Pedersdatter
(Hattmarja)

Jo Persa

John Persson Fjellner (Jo Persa) var Kirsti og Pelles første barn, født skuddårsdagen 1848 på fjellet mellom Reinsjøen og Åbo under foreldrenes slitsomme vandring med reinsflokkene.

Tradisjonen forteller at kona til «Rik-Jens» la den nyfødte i sin varme reinskinnspeil til kåte blev reist og varme gjort opp.

Fra Jo's første vandringsår og til den vårdagen han drukna i Kallsjøen, spenner det seg en livshistorie som er unik og forteller oss mye om en av Strådalssamenes største og mest fargerike personligheter.

Jo var en same på både godt og vondt, og lærte tidlig i livet at det kostet mye å høre fjellet og samefolket til.

Da Jo ble gift med Lisa Andersdatter fra Skaltstufjell, var han en ung reiner som førte tradisjonen videre i sine forfedres eldgamle næring. Lisa og Jo fikk to sønner som i dåpen fikk navnet John og Daniel.

I mange år var Lisa og Jo på vandring med reinsflokkene fra sted til sted etter som beiteforholdene i grensetraktene var.

Hele deres materielle liv var basert på selvforsyning, der de selv bygde sine kåter mens reinen skaffet dem stort sett det de trengte til mat og klær.

I slutten av 1880-årene sluttet Jo med reindrift og bygde seg heim på Heggøya like øst for Strådalen. Der møtte han en stor utfordring med påfølgende vansker med nød og fattigdom. For fjellbonde i ordets rette forstand blev aldri Jo.

Jo's næringsliv og bosettingsforhold på Heggøya blev på mange måter innledningen til Strådalssamenes mer bofaste historie. Et livsmønster som grep forstyrrende inn i det gamle og tradisjonelle, men som blev en nødvendighet med de vansker som same-

«Jo Persa»

ne i disse traktene møtte etter hvert med innskrenket beiteområde og tilbakegang i reindriften.

Disse vanskelighetene førte til en viss sentralisering mot større enheter innen reindriftsnæringen, slik at mange av strådalssamene blev tvunget til en ukjent næring som bofaste samer med jordbruk og krøtterhold, under håpløse forhold og en overmektig natur.

Fra denne tidsepoken fortelles det mange tragiske historier om samefolket i grensetraktene, som måtte gi tapt mot harde livsvilkår, sult og sjukdom.

På Heggøya opplevde Lisa og Jo sikkert mange gode dager, selv om de aller fleste var formet av mye slit og trange kår. Det er fortalt at Jo's familie var en av dem som levde best blant samefolket, uten at dette betyr velstand og rikdom.

Jo var en lærd og begavet mann som hadde tiltro og myndighet blant sitt eget folk. Skolelærer for samebarna var han, og godkjent til kirkelige handlinger under spesielle forhold. Blant de fastboende i Vera var Jo en velsett gjest som deltok aktivt på mange områder, om enn enkelte ganger med en livsstil som avvek sterkt fra den lærde og religiøse side av hans liv.

I høst var vi på en liten vandring i grensetraktene i lag med Per fra Strådalen, og selvfølgelig besøkte vi Heggøya, som var Jo Persa's hjem og den plassen han sterkest var knyttet til i sitt lange vandringsliv.

Vakkert er det på Heggøya, selv om mose og kratt skjuler rester av det som engang var stue

og fjøs, mens fjellbjørka har tatt tilbake mye av grasvollen som Jo dengang møysommelig hadde ryddet til slåtteland.

I sørhellinga like oppunder bjørklia ligger en stor og lang steinrøys, som en vakker høstdag virker trist og grå, men som aldri prøver å skjule det slit og strev det kostet å bygge den opp.

Mens vi vandret omkring på Heggøya, så fortalte Per at det var Håkon Ward og en til som Per ikke husket navnet på som bygde uthuset til Jo. Opptøringen var på akkord og arbeidet gikk raskt unna, så raskt at Jo mente de hadde gjort seg fortjent til ei geit i betaling i tillegg til akkordsummen som var på kr. 15,—.

Uthuset var et enkelt byggverk, som var inndelt med et «fjøs-kammer» mellom kufjøs og småfjøs, med en gang foran. I «fjøs-kammeret» var det Lisa levde sine siste år, mer som et dyr enn som et menneske, etter at sykdommen hadde rammet henne.

Stuebygningen var et like enkelt byggverk som fjøset med en liten gang, soverom og ett oppholdsrom som var enkelt møblert, med bord, knakker og en ovn.

I gode år kunne Jo ha 2 kyr og en del geiter, alt etter innsatsen i slåttmyrene, som i eldre år ikke alltid var stor.

Når «Jo-Pers-Lisa» døde, kjenner vi ikke til, men vi vet at det blev en gravferd etter den tids sed og skikker som i dag kan virke bakvendt og merkelig, men som var tradisjonell dengang like mye hos bumann som same.

At alle samene som var kommet til Heggøya i den anledning tenkte mer på den festivitets som stunden bød på, enn på «Jo-Pers-Lisa's» siste ferd til jorderike, var det ingen tvil om da gamle Per Ward, kom dit for å kjøre kista til kirkegården ved kapellet.

Stemningen var utrolig høy, og da den underlige seremonien var over, drog en etter en til kirkegården. Per syntes det var merkelig at han ikke såg noe til kista, og da også Jo var startklar, ymtet han frampå i all beskedenhet om ikke kista med Lisa skulle bli med til gravplassen. «Ja, einn deinn, ja», svarte Jo.

Jo levde i mange år etter at Lisa døde, da i lag med sin søster Sigrid, som døde rundt 1920.

Høsten 1979 var vi i lag med Ingvald på en liten historisk tur i traktene rundt Kall, og da besøkte vi Karl Söderbom i Sälfsved, som bor like ved Kallsjøen og den plassen Jo druknet den 25. april 1925. Söderbom, som var en trivelig «gubbe», fortalte mye om lappen Jo Fjellner, om hans siste skrik og den harde døds kampen etter at han gikk gjennom isen på Kallsjøen.

Ellers fortalte Söderbom at han var den første som kom ut til Jo etter han hadde druknet. Ryggsekken låg på iskanten, og Jo var lett å få tak i da skiene holdt han oppe i vannflata. At ingen rakk fram tidsnok til å redde Jo den gangen, synes Söderbom var tragisk.

Da Jo den dagen møtte sin skjebne var han 77 år gammel, men fortsatt sprek og med en skiferdighet som mange unge kunne misunne han. Hvor Jo kom fra og hvor hans mål for turen var, er ukjent, men som den same og fjellkar han var, fryktet han aldri en usikker våris.

Ingvald har fortalt at Jo var en meget god svømmer, og han skal en gang ha sagt at en «odau» som å drukne skulle aldri hende han —.

Midtsommerdagen i 1929 blev Jo's minne hedret ved hans grav på kirkegården i Kall med diktet «Fjällvindens Song på Fjällmannens grav», mens følgende historie over den snille og avholdte fjellmannen blev opplest ved avslutningen av høytideligheten:

«Uppläst vid John Fjellners grav på Kalls kyrkogård midtsommardagen 1929. J. P. Fjellnes föddes på fjället den 29. febr. 1848 under det fadern flyttede med renarna i Undersåkersfjällen. Hustrun til rike Jens gømde den nyfödde i sin varma renskinns päls till dess man hann resa kåta och få upp eld. Fjellnes, som hade en härlig sångröst och även i övrigt var mycket begåvad, drucknade i Kallsjön utanför Sälfsved den 28. april 1925.»

Sigrid Pedersdatter

var gjeter i mange år på Tronsmoen og Sisselvolden. Hun var ugift og levde i lag med broren Jo på Heggøya etter at «Jo-Pers-Lisa» døde. Sigrid døde rundt 1920.

Petra Pålstdatter og John Persson Fjellner.

Lisa og Jo's barn

Nedskrevet av Ingvald Tronsmo.

John Persson Fjellner og kona Lisa hadde to sønner, John Persson Fjellner og Daniel Persson Fjellner.

John ble gift med Petra Pålstdatter, foreldre Finn-Pål og Lisa, som bodde på Tinden, Verdalsøra.

Petra og John bosatte seg på Haugen, nord om Strådøla på svensk side. De hadde mange barn.

Barna til Petra og John døde visstnok av tering, det gjorde også Petra. I annet ekteskap blev John P. Fjellner gift med Bustad-Anna, som var svensk.

Daniel P. Fjellner var reingjeter på Hardangervidda.

John P. Fjellner var en haghendt kar. Han reparerte gramofoner, sykler, satte sølvkorn på børsesikter samt også litt urmaker.

Brita Pedersdatter

var gift med reineier Hans Johnsson Skjækerfjell. Deres boplass var Østpåmoen, og de hadde 3 barn:

Sofie Hansdatter som var ugift, og bodde hele sitt liv i traktene rundt Strådalen.

John (Jo) Hansson var en stund reingjeter i Valdres, men flyttet tilbake til Strådalen og bosatte seg på Haugen, i lag med sin søster Gunilla. Ingen av dem var gift.

Margaretha Pedersdatter

blev gift med reineier Anders Larsson.

Anders er den første, etter som Ingvald Tronsmo kjente til, hadde boplass øst på Haugen. Men om hans foreldre eller han selv bygde

opp Haugen, er det ingen som med sikkerhet kan si. Men ifølge Ingvald's notater så bodde Anders der rundt 1870.

Margaretha og Anders hadde to barn:

Per Andersson (1875—1957) og Lisbet Andersdatter, som blev gift med John Pålsson fra Of ferdal.

Lisbet og John hadde barna Margaretha og Sigrid.

Per Andersson var en tid «ordningsmann», som samene sa, og betalte ut erstatningsbeløp til «norske åboer» for de skader reinsdyrene i Kall hadde forårsaket på høystakker og lignende.

Per var reingjeter noen år på Valdresflya, men kom tilbake og bosatte seg på Haugen til han flyttet til Rørostraktene. Han var ugift.

Anders Persson Krøyts

blev gift med Margaretha Bull Haltdalen, Røros. De bodde Østpå Moen og hadde mange barn:

Ola Andersson Krøyts
(utvandret til Amerika).

Paulus Andersson Krøyts, gift
med finsk jente.

Barn: Anders.

Kristianna Andersdatter, gift
med Mortensson fra Røros.

Parisienne Andersdatter
Maria Andersdatter.

Anna Lisa Andersdatter, gift
med Matias Danielsson fra
Elgå.

Dette er de av Margaretha og
Anders' barn vi kjenner til, men
det var muligens flere.

Parisienne blev født i Paris, der
foreldrene var for å vise fram re-
insdyr under Verdensutstillingen
der. Av den grunn dette særegne
navnet på en svensk «lappflicka».

Paulus Krøyts, Petrus Danielsson
og Anders Nilsson Nordfjell.

Skjøring 1 Dag	2
Skjøring 2 Dag	250
Skjøring 3 Dag	250
Skjøring 4 Dag	125
Skjøring 5 Dag	150
Skjøring 6 Dag	1
Skjøring 7 Dag	250
Skjøring 8 Dag	250
Skjøring 9 Dag	250
Skjøring 10 Dag	250

Petter Andersen Strådalén var
fjellbygdas handelsmann sist på
1800-tallet. Denne handelsvirk-
somheten er lite kjent, men var
på ingen måte noen liten beskjeftigelse ifølge hans regningsbok fra 1879. Petter handlet både med samene og en del av bygdefolket i Vera.

Fra hans regningsbok har vi
sakset en side med en regning til
John Pedersen (Jo Persa), som
er noe utenom det vanlige, med
kjøp av to likkister til kr. 2,- og
2,50. Et kjøp som har sin bak-
grunn i den tragedien som
Krøyts-familien Østpåmoen opp-
levde etter at Anders hadde reist
fra kone og barn til Amerika, for
aldri å vende tilbake.

Til hvem av Krøytsbarna Jo
kjøpte disse kistene, er umulig å
si, men vi vet at livet til Parisien-
ne og flere av hennes søsken tok
slutt i alt for unge år.

Per Andersson (Pe Andersa)

Hans Johnsen Skjækerfjell,
Gunillas far.

Gunilla Hansson

Som en middelaldrende samekvinne i gamle og slitte klær, slik minnest de fleste Finn-Gunnhild, eller Gunilla Hansson fra Strådalen, som ofte var på vandring i bygda i håp om å få noe til livets opphold for seg og sin sønn Elias.

At hun i unge år var meget vakker med et ansikt som da hadde plass for et varmt og godt smil, var det få som husket i hennes eldre år. For et hardt liv i fjellet tok aldri vare på Gunillas ungdom og skjønnhet. Røyk fra gryteplasser og myggbål hadde gjort øynene sure og smale, mens tenene var mørke og slitte av sene-tråd og tobakkspipe etter mange og lange år.

Figuren var heller ikke som før, som dengang det var «påkast» (slåttdans) om lørdagskveldene i Skalstugan.

Mange sa at Gunilla var stygg, og riktig er det at hun i eldre år hadde et ansiktsuttrykk som tiltvang seg respekt og frykt. Det er også fortalt at folk var redd henne og at hun ved enkelte anledninger blev brukt som skremsel mot unger som ikke var snille. Men de som kjente henne godt, som Per i Strådalen, han kan fortelle at bak det harde og triste ansiktsuttrykket skjulte det seg noe godt og kameratslig som kunne gitt Gunilla en mer menneskelig myte enn det som ofte fulgte hennes rykte.

Da Gunilla flyttet fra Haugen og til Undersåker i 1938–39, hadde hun lagt bak seg mange år i slit og nøysomhet. Få kan i dag tenke seg den livskampen Gunilla førte for den daglige føde i et «lappe-samfunn» som bare hadde fattigdom å gi.

Om hennes liv var preget av motgang og vansker, så lot hun seg aldri kue, for Gunilla møtte en ny dag uten å nevne noen av de hun hadde bak seg.

Som mennesker flest hadde også Gunilla en medfødt trang til å hevde seg i livet, en trang hun sikkert tilfredsstilte i sin fantasi-flukt fra virkeligheten gjennom sine mange og utrolige historier.

For når sant skal sies så var det lite av det hun fortalte som hadde med virkeligheten å gjøre. Best likte Gunilla å fortelle om sine opplevelser i lag med folk som var høgt oppe på rangstigen, for-

Gunilla i svart kjole, og Elias foran.

tellinger som gav henne gode stunder i lag med prester og kongelige personer.

Mange husker sikkert Gunilla når hun i stille kveldsstunder, rundt omkring på gårdene, satt og fortalte om sine opplevelser og suget på pipa så kinnene mørknet i to store hull, når hun røkte som best. Tobakkspipa blev Gunilla venner med i unge år og svek den aldri siden.

Like sikkert som den første snøen kom i «Svenskfjella», like sikkert reiste Gunilla på høsten nedover til bygda, og kom ikke tilbake før like oppunder jul. Det var årvisst så lenge helsa holdt og kreftene strakk til.

Reisens mål var ofte til Andreas Kvello. Der oppholdt hun seg en god stund og brukte tiden til å reparere «finnsko» og ellers arbeidet hun litt med flammings av hose- og skoband.

På slike reiser gjestet og overnattet Gunilla på mange plasser nedover i bygda. Overnattingsplasser som var de samme fra år til år.

På heimturen nytet hun godt av folks gavmildhet i forbindelse med juleslakinga, og mye feitt og godt flesk hadde Gunilla i skinnsekken når hun kom tilbake til Rønningen, som var siste stoppested før hun reiste heim til Haugen.

På Rønningen var Gunilla alltid velkommen, og hennes mange og lange besøk der gav etterslekten

og ikke minst Jon (Rydning) mange opplevelser og historier som i høyeste grad savner side-stykke i sørsamenes historie — .

Men for å yte Gunilla litt rettferdighet, så må det fortelles at Jon som liten var både redd og unormalt snill når Gunilla var på besøk, for «nådig» han, kom han inn før Gunilla var ferdig med golvvasken! Da var vegen til ytterdøra kort, minnes Nella Haugen.

Ellers forteller Nella at hun mange ganger var på Haugen og besøkte Gunilla, og var hun i godt humør og ellers hadde litt til overs, så var hun som samer flest både gjestfri og gavmild.

Nella minnes godt når Gunilla satt og spann senetråd. Korte og tynne var reinsdyrsenene hun bet i for å få den rette tykkelsen, og med håndflaten rullet hun senene mot låret og vøtet dem stadig vekk med spytt til hun fikk en lang og sterk tråd som var tynn nok til nålen. Når en del av arbeidet var ferdig, tok Gunilla fram pipa, kakket pipehodet mot bordkanten, karvet i skråtobakk og tente på. Og med ett blev livet så trivelig og bra, og da var huset på Haugen med kjøkken, kammers og loft, en like fin og stor bolig som den i Strådalen eller i bygda for øvrig — .

Om vinteren blev skia det naturlige fremkomstmiddel for Gunilla, og hennes imponerende skiferdighet var ikke glemt fra den

tid hun passet rein og jaget varg i grensefjella.

Etter at Elias kom til verden, blev Gunilla av naturlige grunner mere fastboende enn tidligere. Men som ensom mor måtte hun enkelte ganger ned til bygda og handelsmannen for å få tak i litt nødvendige varer, og i forbindelse med slike turer ble Elias tilbake på Rønningen.

En gang da Elias var liten og låg i komse og heller ikke var «avvendt», blev Gunilla borte lenger enn ventet, og da delte Beret det hun hadde av brystmelk mellom sitt eget barn og lille Elias. «For opprædd ble aldri ho mor», forteller Nella.

Gunillas hjem på Haugen er nå i ferd med å gå tilbake til jorda. Værslitte og gråsvarte tømmerstokker spriker forvridd mot skog og kratt og forteller at både stue og fjøs har tapt kampen mot tiden og snøtunge vintre.

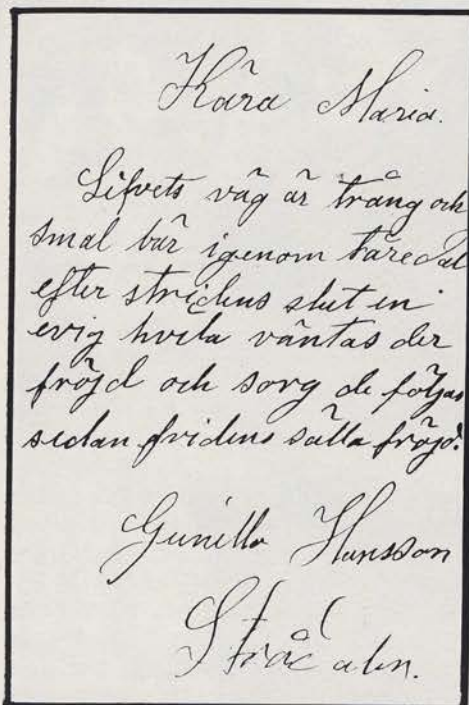
Rester av råtne tømmerstokker, planker, vinduskarmer og andre beviselige ting forteller at det en gang var et tildels fint og brukbart hus til samebolig å være, etter den tids enkle byggemåte.

John Persson Fjellner, som var en haghendt kar, restaurerte og pusset opp stuebygningen til en riktig så bra bolig i de årene han

bodde på Haugen med sin familie.

I dag kan restene av «Gunilla-husene» stå som et monument over strådalssamenes enestående samhold, idet få eller ingen fastboende boplass har huset så mange familier som på Haugen.

I 1938–39 reiste Gunilla fra Haugen for siste gang, og til alderdomshemmet i Undersåker, der et langt og strevsomt liv tok slutt. Etter den tid var Haugen aldri bebodd.

hadde like stor betydning for tilbakegangen, var den situasjonen som oppsto ved unionsoppløsningen i 1905. Strådalssamenene som tilhørte Sverige fikk da sitt beiteområde innskrenket idet de svenske myndigheter bestemte at Strådalssamenes rein bare skulle beite på den svenske siden av grensen. Denne bestemmelsen blev på mange måter innledningen til en meget vanskelig tid for Strådalssamenene, og mange måtte flytte eller slutte med reindrift.

Jakob drev alene i mange år, men med de få gjeterne han hadde blev vanskelighetene for store, og mye tyder på at en stor del av hans reinsflokk blev slaktet etter krav fra svenske myndigheter. Det er også fra den tid at en del mindre tvistligheter mellom Jakob Andersson og de fastboende fjellbønder i Vera oppstod gjennom erstatningskrav for ødelagte høystakker og lignende som reinen hadde forårsaket.

At det enkelte ganger tok lang tid før de rimelige erstatningskrav blev utbetalt motbeviser ikke det gode forholdet som var mellom samene og de fastboende i Vera.

Jakob var gift med Brita Jensdatter, datter av Rik-Jens og søster av den berømte samens Lars Jensson, med tilnavnet «Krokfoten».

Brita og Jakob hadde tre barn: Brita, Sigrid og Anders.

I eldre år skal de ha bodd på østsiden av Ottsjøen. Brita døde i 1919 og er gravlagt i Kall. Etter Britas død levde Jakob i lag med sønnen Anders oppe i «Liom» og delvis i lag med Sigrid i Grønås, før han ble sjuk Østpåmoen og sendt til «lapphemmet» i Undersåker der han døde...

Brita og Jakobs barn

Brita Jakobsdatter ble gift med Ola Johnsson.

I årene rundt 1915 hadde denne familien boplass i traktene rundt Reinsjøen, ellers er deres historie lite kjent.

Sigrid Jakobsdatter var gift med Torkil Persson fra Offerdal. De hadde boplass oppe i «Liom» oppunder Sandfjellet, der de dyrket både rabarbra og poteter. I 1924 flyttet de til Grønås der de bodde i gamle til de fikk husene (stue og stall) av A/S Værdalsbruket etter at tømmerdrifta opphørte i 1935/36. Da var Sigrid så

Riksamen Jakob Andersson

JAKOB ANDERSSON

og hans familie kom til grensetraktene rundt Vera sist på 1800-tallet. Jakob var en mann med mye rein og mye fast mark under føttene og blant samer en av de rikeste som har virket i dette området.

Sin sommerbustad hadde han i bjørkeliene oppunder Sandfjellet, Lian, mens vinterbustaden var i Varghamna, mellom Tronsmøvassdalen og Sørveresvassdalen. Der var han en av de siste som hadde beiteområde til ca. 1906. Hvor mange rein Jakob hadde, er det ingen som med sikkerhet kan si. Noen mener ca. 4000 dyr, mens det i Ingvald's notater er anslått et lavere tall, ca. 2000 dyr. Rikdommen til Jakob Andersson blev

heller ikke evig, for ved hans alderdom og senere død så var det lite eller ingenting igjen av hans store reinsflokk. Grunnene til det kan være mange, men at vargen var en medvirkende årsak til tilbakegangen, er det ingen tvil om. I årene 1907–1915 var det utrolig mye varg i grensetraktene der Jakob hadde sitt beiteområde. Det var ikke uvanlig med flokker på 15–20 dyr, som tok grådige for seg av reinsflokkene, og overalt hvor en kom i fjelltraktene i disse årene, så fant en rester etter ihjelrevne reinsdyr, forteller Ingvald Tronsmo.

Det var heller ikke til å undres over at Jakobs hat og fortvilelse overfor vargen gav han det ry som den «staeste» jegeren i grensetraktene, som aldri gav opp en vargjakt før udyret var død.

En annen årsak som sikkert

glad at hun uttrykte det slik: «Jeg vet ikke om jeg skal takke Vårherre eller fader M. P. Moen for gaven.» Torkil døde i 1942 og er gravlagt i Undersåker.

Anders Jakobsson, gift med Johanna Reinsberg fra Herjedalen. De bodde i «Liom», men flyttet senere til Storlitraktene. Anders var mye i lag med Jens Johanson (Jens Johan), som var dreng til Anders' far Jakob i mange år. De var flinke reingjetere og gode jegere. De lette opp flere varghi og drepte omlag 20 dyr. Skuddpremien på varg var stor på den tida, så utbyttet av jakten blev meget godt.

Anders Jakobsson.

Johanna Reinsberg.

Sigrid og Torkil's barn

Jakob Torkildson
(1913–1943). Ugift.

Kari Torkildsdatter, gift med
Anders Steinfjell.

Brita Torkildsdatter,
døde ugift.

Per Torkildson. Vaktmester i
Undersåker.

Tomas Torkildson. Arbeider
hos Mattson's ved Ottsjøen.

Sigrid og Brita ved koia i Grønås.

Torkild Persson.

Jakob Torkildsson.

Grønås. Værdalsbrukets skogskoie og koia til Sigrid og Torkild. Bildet er tatt den 16. april 1937, utrolig nok etter snøen å dømme.

John Johnsen Grønås (1883—1962)

Jo Grønås, Strådalssamenes siste vandringsmann, var en liten og trivelig kar som levde de fleste av sine år i grensetraktene rundt Grønås. Det vakre skogområdet på begge sider av Strådøla tildelte Jo mange dager i lykke og tilfredshet uten komfort og materielle goder.

Fattig, men likevel rik, vandret Jo på den frie manns sti, som ikke pekte ut fra grensetraktene, men lenger inn til ensomhet og stillhet.

Alle minnes Jo med glede. Han var velkommen over alt, og de mange fortellinger han tok med seg fra sine forfedres hverdag, gav et nøyaktig og riktig bilde av en fjern og ukjent tid.

Til Ingvald Tronsmo fortalte Jo mang en historie, historier som i dag er grunnleggende for den beskrivelse vi gir strådalssamene.

I sitt friske liv bodde Jo i koie eller gamle. I barndommen i lag med sine foreldre og søsken.

Jo's foreldre, John Larsson (1838—1905) og Kirsti Johansdatter (1842—1902), er de første vi kjenner til som hadde boplass på Grønås, men plassen var sikkert bebodd lenge før den tid.

John Larsson ernærte seg med jordbruk og litt reindrift, men var ellers en same med lite tradisjon rundt sin livsgjerning, selv om buret og fjøset som i dag står i Grønås, en gang var hans byggverk og rettferdige eie.

Sine foreldres interesse for jordbruk arvet Jo. Ikke som en drivende fjellbonde i Grønås, men som gårdskar rundt om i Vera. I Nordvera var han i flere år som tømmerhugger og sláttekar, og var både flink og pålitelig, forteller Johannes Væren.

Ellers gav jakt og fangst en del kontanter til livets nødvendigste ting. Om vinteren fanget han mye rype og solgte. Når fangsttiden var over, pakket han sekken og dro til Gunerius i Gaundalen som dreng og gårdskar . . .

I høst besøkte vi Grønås, og selvfølgelig koia til Jo, som nå er gammel og falleferdig. «Jo-koia» var engang et enkelt og tradisjonelt byggverk med bjørkestranger reist rundt i pyramideform, deretter dekket av never og torv helt opp til «koietuten», der dagslyset kom inn og røyken fra ildstedet reiste ut.

Inn til koias eneste rom var det en liten forgang eller tilbygg, der Jo oppbevarte ved og annet nødvendig utstyr, kunne Per Ward fortelle. Videre fortalte Per at inne i koia var gulvet dekt med bar, lengst inn med bjørkeris. Der blev kopper og kar oppbevart og ellers hengt på naturlige krokar på bjørkestranger, og langs veggen låg reinsskinn og sengklær opprullet og oppbevart.

Før Jo fikk komfyr i koia, hang kaffekjelen over ildstedet. En svart og velbrukt kjel som bar bud om fjellmannens lettvinde stell, ikke minst i matvegen.

I Grønås levde Jo den frie manns liv med enkle krav til tilværelsen. Der regnet han morgenen fra det øyeblikk han våknet. Han spiste når han var sulten og gikk til sengs når han trengte en hvil og litt søvn. Det han ikke rakk den ene dagen, kunne han fortsette med den andre. For Jo var takknemlig for hver dag han spiste seg mett, og koia syntes aldri å bli for lita.

Slik levde Jo i mange år til alderdommen kom med sine harde og uunnngåelige krav. Da pakket han sekken med det kjæreste han hadde, gitaren og munnspeilet, og reiste til aldersomshemmet i Undersåker og overvintret der. Men når våren og sommeren igjen kom til Grønås, var Jo tilbake i grensetraktene med fiskestanga over akselen og skinnsekken på ryggen.

Sine siste år var Jo fastboende i Undersåker, men lengta ofte tilbake til koia i Grønås når sommeren kom — .

Mye mer kunne en ha skrevet om Jo, for hans liv fra komsen til graven var så opplevelsrik at en lett kunne ha fylt en bok. I denne boken ville sikkert Jo's menne-

skelige egenskaper kommet sterkest frem, og ikke minst hans naturlige evne i kjærlighet og tålmodighet mot barn. For i eldre år var ingen juletreffest i kapellet fullkommen før Jo var med i gangen rundt juletreet.

Jo døde i 1962, og er gravlagt i Undersåker.

Kirsti og John Larssons barn

- 1 Lisbet Johnsdatter
- 2 Maria Johnsdatter
- 3 Kristina Johnsdatter
- 4 Lars Johnson
- 5 Johan Johnson
- 6 John Johnson (Jo Grønås)
- 7 Morten Johnson

Historien om Jo Grønås' søsken er for oss lite kjent, men vi kjenner til at Martin Johnson var predikant.

Morten Johnson.

En liten historie om morfaren til Jo Grønås, som hette Johan Persson. Historien er nedskrevet av Ingvald Tronsmo.

Kong Karl Johan gav en del rein til kongen av Prøyssen. I den anledning var Johan Persson med som reinnpasser. Kongen av Prøyssen gav Johan en medalje og tilbud om et slott i Prøyssen hvis han reiste hjem til Sverige og hentet sin kone og tre døtre og kom tilbake.

Dette hadde Johan liten lyst til, han hadde fjellene her omkring for kjær til det. Derimot hadde hans kone mer lyst på det, men det blev ingen reise.

SKJÆKERFJELL-LAPPENE

Av Ingvald Tronsmo

Disse lapper hadde sine beiter på begge sider om grensen. Fellesbenevningen på fjellene heromkring både på norsk og svensk side var Skjækerfjell. Området var mot Snåsa i nord og Meråkertraktene i sør. Visstnok også Volhaugen i Verdal.

Kojtomter har vi i Tverådalen, Finnkojhaugene vest for Tveråholman, og nord for Laksetjern var det buplasser, likeså i Lakadalen.

På disse steder var de helst om sommeren, og da drev de med melking av rein, samt gjorde ost som var både sterk (feit) og god.

Melken oppbevarte de også i kagger som de grov ned i jorda for senere henting. Over disse steder la de torv og mose for at uvedkommende ikke skulle finne stedet. Disse steder ble kalt for Kaggrom.

Om Skjækerfjell-lappene hadde tilholdssted i Stigådalen vet jeg ikke, men kan godt tenke meg det, da lappene hadde mye tilhold på Gaundalen. I Rutsdalen var også sommerbeite og kojor, likeså Liene opp mot Steuker (Sandfjellet). Vi har kojtomter i Sør-Veresdalen, Glupen, Juldalen, Varghamnen sør for Tronsmo med mange flere. Så har vi Kjolani i Sverige, Bergtjern sør-øst for Gråvika og rundt Medstugan, Rensjøen og Aabotraktene med mange steder som buplasser.

Gammelt var de svært nøye med å gjete reinen, det var gjeter ute både dag og natt uansett hvordan været var. Det var mye rovdyr i skogen før, så som ulv, gaupe, jerv og bjørn, og det var helst i styggvær og om nettene disse gikk til angrep på reinen. Det kunne være mang en hard tårn for lappene den gang.

Lappene kledde seg godt, det var lette gode reinsskinnpelser av reinskalvskinn og hansker av skinn, likeså sko av reinsfetjer. Alt laget de selv, til sytråd brukte de sener (sunu) som de rev opp i

tynne tråder og spant sammen to slike. Dette var for det meste kvinnearbeide.

Skibindingen var også av hjemmegarvet reinsskinn. Skistaven som ble brukt var ca. mannshøyde og laget av bjørk og med ei ause på øvre enden, på nedre enden var det en jernpik (snudde), derfor fikk staven navnet snuddstav. Snuddstaven skulle også brukes som vern mot udyr hvis det skulle trenge.

Kjøring med rein. Reinsgreiet var visstnok også gjort av reinskinn. Kjøredningen var Kjeris.

Kojene var gjort av bjørkestranger og tekt med never og torv. Noen var også av filt. Kojene var åpne i toppen så røyken skulle gå opp, og eldstedet var midt i koja. Reinsskinn og reinskinnsfeller var rundt veggene, en liten krok til oppbevaring for litt mat og noe kokeutstyr. Bar eller bjørkekvis som golv. Der låg lappene, og kom det fremmede på besøk, så var det å sitte på reinskinnene som var rundt i koja.

Det var bestandig kaffe å få når en kom på besøk, og den var både sterk og god. Til fløte var det å skjære skiver av feitt reinskjøtt og ha i kaffekoppen. Det smakte godt.

Lappene var meget gjestfrie folk, og det var godt forhold mellom lappene og de fastboende. Det var hyggelig å besøke disse folk.

For småbarn så hadde de ei komse som hang i koja, og der låg barnet. Hvis det var urolig så var det å gi komsa et puff og da slang den fram og tilbake ei stund. Dette var vuggen til barna i ei samekoje.

Om sommeren var det å samle reinen i samletrøer, for der å merke kalvene som var født om våren. Dette for at hver eier skulle få sitt. Umerket rein var allmannseie for lappene.

Om høsten (førjulsvinteren) da var det slaktning både for salg og

eget bruk. Da var det mange ganger strevsamt med samling av reinen og få den inn på samletrøa. Det kom da folk for å kjøpe rein, det var å kjøpe på slomp som det ble sagt. Det var ikke veiling, det var å komme overens om en pris for hver rein. Reinen ble slaktet og tatt vom og tarmer, og så var det for oppkjøperne å ta vare på hver sine. Lappene tok vare på blodet. Blodet ble øst i vomskinn etter at vomskinnnet var rengjort. I den senere tid ble det også brukt trekagger for oppbevaring av blodet, for siden igjen å bake brød (paltbrød). Dette brødet var om lag 25 cm rundt og ca. 1 cm tykt.

Slik såg ein paltbrødleiv ut. Hullet i den ene kanten var for å stikke en trekjepp gjennom, for siden å henge det opp et eller annet sted for oppbevaring.

Det var et helt mas da slaktningen skulle foregå, det kunne være vanskelig å få reinen inn på samletrøa der slaktningen skulle foregå. Det var ofte at oppkjøperne måtte vente i flere dager før det ble noen handel (slaktning). Da var det også at noen av oppkjøperne låg i kojene sammen med lappene. Da kunne praten gå livlig for seg om handelen m. m. Men det kunne være riktig trivelig, og da vanket det riktig god sterk kaffe. Som før sagt, lappene var gavmilde av seg. Gammelt som bare jeg husker så var det en og annen fastboende som kom for å kjøpe rein. Min far kjøpte mye rein av lappen Jakob Andersson m. flere.

Så var det Nils i Graven som lappene sa. Nils Olsen Stamphusmyren var handelsmann. Det var han lappene kalte for Nils i Graven. Han handlet mye med lappene, han skaffet dem mel, kaffe, sukker m. m. Det kunne bli lenge før det ble noe betaling å få, og derfor møtte han gjerne opp når det var reinsslaktning for å få i noe rein som betaling for levert varer. Så var det å få i hest og kjørekarer for å få reinen hjem. Da ble

det å få av skinnet og partere sundt kjøttet. Siden var det å kjøpe nedover i bygda for å selge kjøtt. Bog og lær var mest lett-solgt. Da var det å oppsøke lager, dyrelager, disponenter og flere folk som hadde bedre råd for å kjøpe. Somme ganger gikk det bra, andre ganger kunne det gå dårligere.

Når reinsskankene var flådd, så var det å få noen til å sy sko av skinnene av skankene for siden å forsøke å få solgt reinsskinnskøene (finnskoene), og det gikk som regel bra. Det kunne bli noen kroner i fortjeneste, noe som det ikke var så mye av før.

Når det lei utover vinteren kom lappene gjerne på traktene nærmere Vera, og da var det også spørsmål om hesteskyss enkelte ganger. Noen ganger kjørte lappene med rein. Det er bare såvidt jeg husker det. Det var bestandig trivelig når lappene kom, de tok oftest inn hos mine foreldre Iver og Henrika.

Det var for eksempel Krokfoten, Lars Jensa, Rik-Jens, Tørr-Jens (han var liten og mager, Pelle Jonsa, John Persa, Jo og Anders Larsa. Riklappen Jakop Andersson m. mange flere. Barna til riklappen og kona som vi kalte Jakop Brita: 1. Sigrid Jakopsdatter. 2. Anders Jakopsen og 3. Brita Jakopsdtr.

Så hadde vi Jens Johan (Johansen) ugift. Jens kalte seg også for Lukk. Anders J. og Jens var solide karer, men kanskje festet de litt for mye. Jens og Anders tok noe varg (ulv) årene mellom 1912—1929, da det var så mye av den slags her.

Det var sannelig slitsomt mange ganger for reingjeterne når de var ute i all slags vær både vinter og sommer. Mange av dem som var gamle bosatte seg på svensk side i Strådalen, somme bodde i kojor og noen i tømret hus. Mange av dem var meget fattige, det var ikke så rart om de for rundt i bygda for å få seg litt mat. *Stakkars folk.*

Jeg tror at Maria (Haltmarja), datter til Pelle, ble gift med en lapp i Volhaugen i Verdal som hette Sivert, og at de hadde en sønn som hette Martin.

Som før sagt, det var ikke så greitt for de gamle lappene som intet eiet. Nu når de ikke greier seg lengre alene får de komme til Alderdomshemmet i Undersåker

I midten med bok i handa Daniel Mortensson og med pipe Lars Jenson, Krokfoten.

og der får de mat og pleie og får det godt.

Litt mere om lappene

Gammelt var det for det meste i Rensjøen lappene holdt til om vinteren. Det var opptil 7 familier der. Det var noen på hver gård av familiene. Så var det ei stue der med flere rom som var ledig, Agnesstua ble den kalt, og der var det fullt av lapper om vinteren. Det var bra forhold mellom rensjøbøndene og lappene. Det kunne være litt leit enkelte ganger når reinen ødela for mye før og lappene var for trege til å betale skaden, men dette gikk fort over.

Lappene som holdt til i Rensjøen var Rik-jens, Jakop Andersson, Lars Jenson (eller Krokfoten), Gammel-Lars, Jo og Anders Larsson. De hadde tur, men de hadde også utur med reinen, så ett år var de rik og et anna år kunne de ha mistet mye rein. Før var det mye udyr i fjellene.

Ei artig og sannferdig historie

Gamle-Lars fikk 100 rein av Krokfoten for lang og tro tjeneste, Lars hadde vært reinsgjeter hos Krokfoten i mange år. Da var det en som sa til Lars: «Selg nu det halve av reinene og sett pengene i banken, så har du både penger og rein. Du vet hvordan det bruker å gå.» «Nei», sa Lars, «nog kan jag

skjøta renen, og renarna renter seg bedre enn pengar i banken.»

To år senere møttes de to igjen. Da sa lappen: «Du fikk rett, du. Nu er reinen min slut, og ingen pengar har jag.» Det hjelper ikke om en er en god gjeter når uvær, varg, jerv og andre udyr herjer i reinsflokkene. Ja, slik gikk det med Lars, så som med så mange andre. Lappene holdt til i Rensjøen om vinteren, enkelte bodde også i kojor, men det var nok i Rensjøen de fleste holdt til. Jeg var selv i Rensjøen mange ganger.

Rundt 1909 husker jeg det var lappisk språk som lappene brukte når de snakket seg imellom, det var gjøing på alle hundene som de hadde. Det var liv og rørelse over alt.

Alt dette ble det slutt med når familien Mattsson kom flyttende hit. Mattsson-familien bosatte seg ved Ottsjøen. Vinterhus bygde de seg på Saksvollen og bor der om vinteren. Tidene forandres over alt.

Ved Grunntjernbekken nord om Rensjøen var det lappkojer og ved Slåttviken og Halvardalen. Disse steder ble brukt før 1900. Ved Bergtjernene var det kojor, noe senere vinterbuplasser. Så var det Skavmoan på vestre side om Lakatjern. Vest om Lakatjern hadde de Kaggrom. Dette er mellom Aabo og Rensjøen.

Ved Grunntjernbekken, Slottvika og Halvardalen nord om Rensjøen var det gammelt mye sa-

mer, Rik-Jens, Lars og John Larsen, Tørr-Jens m. mange, for å nevne noen.

Da var det litt undervisning for barna, det var selvfølgelig ikke rare greiene, da undervisningen foregikk i ei av de største kojene. Det er meg fortalt at Nils Fjellstedt var lærer, likeså John Persson Fjellner fungerte litt som lærer. John Grønås var delvis dreng til Jakob Andersson.

I Rensjøen holdt lappene til mye om vinteren. Der var det også skole for lappebarna. Lærerinna som var i Rensjøen heitte Gunilla Doj, som var av samisk ætt. Barna til Petra og John Fjellner gikk på skole der. Petra var fra Verdalen, datter av Paal og Lisa som bodde på Tinden på Verdalsøra.

Rik-Jens

Av Johs. Væren

Fra Skjækerfjellene i nord til Steuker (Sandfjellet) i aust, Juldalsfjellene i sør og så langt fjellene kunne sees i vest, gikk i grove trekk grensen for det område som utgjorde Strådalssamenes beitefelt før århundreskiftet.

Dette «livsrom» var tilstrekkelig, enda deres reinsflokk var ganske stor på den tid.

Innen disse strekningene foregikk flyttinga alt etter som beiteforhold og årstid tilsa det. I bitende kulde og austavind vinters tid som sol og sommer, var samene i livlig virksomhet for å ta vare på sine dyr.

Vargen kunne stundom herje følt blent reinen, men ved iherdig gjeting og stadig tilsyn med reinsflokken klarte de seg bra, og enkelte av samene ble «rike», det vil si at de klarte seg godt på den velberegnete reinsdriften.

Det var en opplevelse for dalens befolkning hver gang samene flyttet forbi, å se de mange tusen reinsdyr samlet og i drift under sterk bevokning av gamle og unge samer i deres egne drakter og med reinskinnsnudd. Noen gikk foran og lokket på reinshopen, noen satt i kjerriser og kjørte med reinsokser, og noen løp etter på ski og samlet de spredte småflokkene. Hundene gjorde også sin gode del av arbeidet. Og slik tok samene seg fram til heimene: Torv-

koiene de hadde satt opp på steder de vanligvis slo seg til.

— — —

Alt som er igjen av Strådalssamene og den store reinsdriften er nærmest en saga blott.

Noen svarte merker etter de gamle koietomtene er såvidt synbare her og der i fjellene. Ellers er det mange episoder og enkelte tragedier som i fornyet skikkelse dukker opp nu og da og får en til å minnes disse fjellets sønner og døtre som bukket under for den nyere tid.

Blant disse Strådalssamene på svensk side av grensa var det at Rik-Jens bodde. Grunnen til at Jens fikk dette navnet, var som en kan forstå at han ble ansett for å være en velstående mann innen sin stamme. Han hadde en tid sin koie nær elva langt aust i Rutsdalen på nordsida, oppunder mot Steuker. Der bodde han sammen med sin familie, og fikk sikkert som folk flest erfare noe av hvert med hensyn til både gleder, sorger og besværligheter.

Så hendte det noe som gjorde at Jens etterlot seg et varig minne såvel blant sine stammefrender som blant andre.

En sommerdag gikk to av hans barn ut for å plukke bær, og ble dermed borte. Rik-Jens lovet at den som kunne finne hans barn igjen, skulle få den største reinsoksen som fantes i flokken hans. En av samene var så heldig å finne barna, og det ble naturligvis stor glede. Men han som fant barna fikk aldri den utlovte storaksen. Rik-Jens svek med sin lovnad. Men dermed var historien ikke slutt. Etter en tids forløp forsvant barna igjen. Leting ble satt i gang. Og denne gangen ble barna funnet døde. De var gått ned til et høl i elva for å bade og var druknet. Barnelikene ble tatt opp og foreløpig lagt på en stor steinhelle ved elvebredden.

Slik ender beretningen om Rik-Jens. Han døde for lenge siden, men historien lever.

Og aust i Rutsdalen, oppunder Steuker, ligger den dag i dag ved elvebredden den samme steinhella, hvorpå barnelikene låg og talte sitt tydelige språk.

Kanskje er det noen som ser litt mer i denne hendelsen enn det en i alminnelighet kaller for «skjebnens lunefulle spill».

KILDER:

Ingvald Tronsmo
Per Ward
Johs. Væren
Birger Sisselvold
Nella Haugen
Reidar Prestmo
Annbjörg Støa: Særoppgave
«I grenseland i går og i dag»
Gøsta Ullberg:
«En bok om Kall»

En takk til Ingvald

Strådalssamenes merkelige liv, et egenartet innslag i fjellbygda Vera's historie, ønsket alltid Ingvald Tronsmo å bevare.

Få eller ingen har følt en så levende og fin samhörighet med heimtraktene som han.

Alltid opptatt av fjellbygdas mennesker og deres skjebne. Slik også med Strådalssamenes liv og virke.

Vi i redaksjonen vil takke Ingvald for all den hjelp han gav oss i forbindelse med Helgådals-Nytt, takke han for mange og uforglemmelige turer i historisk ærend, for trivelige stunder på Fjellheim og sist men ikke minst en takk for den glede vi alltid følte i samvær med mennesket Ingvald Tronsmo.

Ingvalds mange historier og fortellinger vil nok også i årene framover glede mange, en glede som i dag er blandet med dypt vemod over at Ingvald er gått bort.

Høsttur i grenseland

En oktoberdag med høstens første snø i toppen av Steukeren var vi (Johs. og undertegnede), på en liten tur i grensetraktene i lag med Per Ward og Sverre Leirset.

Per som kjentmann med stor viten og fortellerevne om Strådalssamene, Sverre med tilknytning til grensetraktene som skogsarbeider i «Finnskogen» og med boplass i Grønås førejulsvinteren 1934.

Vi fulgte den vanlige leia til Grønås på nordsida av Strådøla, der en finner de fleste restene etter strådalssamenes primitive livsmønster, selv om mye i dag er gått tilbake til jorda.

Og turen ble selvfølgelig vellykket med en kjentmann som Per.

Takk for turen, Per!

Østpåmoen, med rester av gruva. Husene blev etter krav fra svenske myndigheter brent ned rundt 1931, ifølge Per Ward.

Koia til Jo Grønås.

En gang stuebygning på Haugen der Gunilla budde, som den siste av strådalssamene.

Per med bjørn i kikkerten? Husene i bakgrunnen, buret og fjøset, var John Larssons byggverk (far til Jo Grønås). Ellers er Grønås mest kjent som Torkildsson-familiens faste boplass. Johs. Væren minnes at det var Iver Haldorsen som tømret buret i Grønås, bygningen lengst til venstre på bildet.

I Jo-koia.

Foto: Johs. Overmo.

Gamle vegleier til Vera

Av Johannes Overmo

Sammen med Reidar Prestmo og Håvard Elnes har undertegnet i sommer gått noen av de gamle vegleiene mellom øvre Helgådalen og Vera, for å forsøke å «redde det som reddes kan» av historien omkring dette emnet mens det ennå finnes folk som vet litt om det. Det er Ingvald Tronsmo's teorier vi har gått etter, og det kan se ut til at han Ingvald som så ofte ellers hadde noe å fare med. På turene var Einar Snekkermo med oss som kjentmann vest for Djupdalen, mens Jan Sjømæling var med øst for dette markerte skillet på Veresfjellet. Det var om kveldene 4. og 11. august vi var sammen med Einar, søndag 24. august var vi med Jan.

Vegleia som Ingvald mente er eldst og som ligger lengst sør, byr på en fantastisk utsikt og var sikkert trivelig når været var fint, men på vinters tid, med sterk vind og snøfokk, kunne den nok være «buskjinn», og det er vel mye trolig at veglei nr. 2 først ble tatt i bruk til vintertrafikk. Når veglei nr. 3, den som går om Karitjønna, ble bygd, er vanskelig å si, men dette er den første leia der en kan snakke om veg som kunne trafikkeres med hest og vogn. Det er vel trolig at denne vegen ble opparbeidet med et militært formål, og da mest trolig i forbindelse med Kommandotida i 1806–1809. «Svenskbruhølet», som ligger i den eldste vegleia, er ei djup blautmyr som er kavelbrulagt. Dette er nok også skjedd i forbindelse med militære forflytninger. Enten det er norske styrker som har budd seg på sin ferd over til Sverige, eller det er svensker som har lagt kavelbrua, skal være usagt. Kavelbrulegging var nok opprinnelig en svensk «oppfinnelse», en kan her vise til alle kavelbruer som ligger etter Armfelt-leia, men også norske hæravdelinger tok systemet i bruk etter hvert, bl. a. kan man finne kavelbruer to steder på den gamle vegen mellom Skjækermoen og Helgåsen.

Vi har tegnet ned disse vegleiene på kart i målestokk 1:50000.

Ved Svenskbruhølet.

Vegleiene sør for nåværende veg til Vera har vi gått i terrenget, og skal være ganske nøyaktig inntegnet, mens de som ligger nord for vegen i dag, bare er nedtegnet etter opplysninger fra andre, og av den grunn ikke nødvendigvis korrekt inntegnet.

Å finne vegleiene ut fra denne kartskissen kan selvsagt by på problemer. Til det er kartet for grovt. Vi har imidlertid planer om å arrangere en tur etter den eldste vegleia neste sommer, muligens i samarbeid med historielagets turutvalg. De som da blir med, vil se spor i terrenget som forteller om gammel ferdsel. Men som sagt, veg i ordets forstand er det her ikke snakk om, bare ferdselsleier der de kunne ta seg fram til fots, med kløvhest eller med hest og slede.

Skal vi tenke oss at vi går fra Julnesset til Tronsmoen en dag først på 1800-tallet.

Når vi skal over Helgåa, er det best å komme over på Yttervandet. På nordre sida av elva må vi da gå ned like ned for hengebrua som er nå, så skrår strokken seg utover, og vi kan klive iland omlag 60–70 m ned for brua på sør side av elva. Kommet opp på elvemelen, går vi etter Lam-

moen, der Rundhaugen ligg. Videre går vi over Ytteråkeren, kliner opp Litlsand-reina og kommer inn på gårdsplassen på Julnesset. Låge, værbitte tømrahus ligg omkring en liten gårdsplass. Men vi skal videre. Vi går så opp Ola-bakken og strever oss videre opp den bratte Snekkermobakken, forbi Pikjen og kommer opp på Snekkermoflata. Også her går vi gjennom gårdsplassen, østover gjennom skogsleet og følger vegleia over Geilberget og over Brudalen. Så bærer det jevnt i mot bakke, omlag etter samme trace som A/S Værdalsbrukets nye skogsbilveg bygges i 1980. Vi passerer Mekal-høgget og kommer opp til Reinnan. Her er det så bratt at de måtte lesse av og renne tømmeret nedover skrenten, og så lesse opp igjen nedenfor. Vi går videre opp Kuåsen og har det karakteristiske Kubergget på venstre hånd. Ved Litlhesjmyra tar vi av fra nåværende skogsbilveg, vi tar av til venstre her. På Litlhesjmyra ble forresten en hest slått ihel av bjønn for ca. 100 år siden. Vi passerer Styggølbekken, og så får vi en kraftig motbakke opp Buåsen. Oppe i toppen her er det godt å ta et femminutt og puste ut. Mellom svarte grantrær

har vi her en vakker utsikt over øvre Helgådalen. Men vi må videre. Granåsen tynnes ut, og snart er vi på den breie Buflåa. På venstre hånd har vi Stormyra. Vi passerer en liten blaut hengemyr som er kavelbrulagt, Svenskbruhølet. Til venstre her har vi Mosesmyrin, som strekker seg nordover og nedover mot Finnkjerringhølet. Fra Svenskbruhølet får vi en ny motbakke til vi er på kanten av Torgranvola. Her har vi Sør Lauvhaugen på høyre hånd og Nils-drolet på venstre. Vi følger myrdragene oppover, og snart er vi så høgt at vi ser de mektige svenskfjellene Sandfjellet, Mannshaugene og Sukkertoppen, vi ser Veresvatnet og Anjan på svensk side. I nord kan vi følge fjellrekka Fagerlifjellet, Harbaken, Skjækervola, Tverrvola, Kvitrevvola og Skjækerstøytene. Det er en fantastisk vakker utsikt her fra nordsida av Torgranvola.

Fine grasmyrdrag er det å gå etter videre. Vi går forbi Melskreslettet og skrår oss over til de vakre Blomsterliin. Vi har Skrøvelslettet på venstre hånd like før vi når vegens høyeste punkt like sør for Djupdalsliknopen. Herfra kan vi se Fiskløysingen til høyre. Vi går nå nedover Djupdalen, som ikke bærer navnet med rette her oppe. Det er fine skråninger ned mot bekken fra begge sider. Nede ved bekken er det en vakker bjørklund. Her må vi ta et femminutt og ete opp «glohanin» vi har med i niste.

Einar Snekkermo med restene etter Snekkermosetra.

Når vi kommer opp på østre side av Djupdalen, kan vi nesten stake ut kursen mot Tronsmoen idet vi følger myrdragene nedover. Vi må holde oss til venstre for Brannaldalen, for den er ulendt. Så går vi ned til Bråtta, tar av til venstre og følger langs vestre kant av de store myrflåene der. Så går vi ned til Bjørkbakken og videre nordomkring Langtjønna til Tronsmoen.

Hvis vi skulle gå til Storlunet istedenfor Tronsmoen, ville det vært best å ta av til venstre ca. 500 meter øst for Djupdalsbekken, og skrådd seg ned like vest for midtre Svarthøltjønn, ned Hallodalen og øst for Svarttjønna.

Skal vi gi oss i kast med veglei 2 med det samme?

Da kan vi gå andre vegen, fra Tronsmoen og til Brattåsen.

Fra Tronsmoen følger vi samme tracé som veglei 1 til vi er oppe på Bråtta. I stedet for å følge myrdragene videre opp til Djupdalen, tar vi nå av til høyre og går litt sør for Svarthøltjønnene. Det er utgravd litt i sneibakken ned mot Djupdalen, som vi passerer ca. 200 meter sør for der Svarthølbekken renner ut. Derfra går det igjen sneibakke opp på vestre side av Djupdalen, og vi kommer opp på kanten i nederste ende av Djupdalsliin. Her går da vegleia nedover langs Djupdalen, ned Rotbrekka og over Stormyra. Når vi passerer Rotbrekkbekken har vi Kleppseteren liggende oppe i lia rett i vest. Nå skrår vi oss nordvestover og passerer Sjurseterdalstjønna på sør-sida. Sjurseteren ligger her på tungen som går ut i tjønna på sørsida. Er setertausa i godførom, skulle det passe å få seg litt dravle og rømme her. Så går vi over Brumyra og nedre enden av Blankdalen og opp på Vargåsen. Hadde vi hatt litt bedre tid, kunne vi ha prøvd å finne kopperkjelen med sølvpenner som skal være nedgravd her i Blankdalen.

På Vargåsen krysser vi nåværende veg og går nordomkring Setertjønna (Ottmoseteren) før vi passerer Saggåmyrin noe lenger nord enn der vegen går i dag. Fra venstre kant av Saggåmyrin går stien bratt ned til Paradiset, og kommer fram ca. 100 meter

Rast ved Mosesmyrin 4/8-80.

Fra v.: Einar Snekkermo, Håvard Elnes, Reidar Prestmo og Andor Kjesbu.

ovenfor den nederste svingen på den nye vegen i Brattåsåsom. Herfra følger vi Brattåsåsan ned til Øverenget, og må helst ty til en flåttå for å komme over Helgaa på Brattåslunet. Herfra går stien rett opp til Brattåsen.

★ ★

Som de spreke sportsfolk vi er, legger vi straks ut på veglei 3, fra Brattåsen til Vera.

Fra Brattåsen og til Vargåsen gikk denne etter den samme tracé som veglei 2. Herfra går vegleia nå trolig for første gang på nord side av Sjurseterdalstjønna, og fulgte omlag samme lei som dagens veg ned til den øverste skarpsvingen på Djupdalens vestre side. Her var det ei bru over bekken, og vegen gikk på skrå mot høyre i stedet for venstre, som vegen av i dag. Her var det en jevn sneibakke, på ingen måte så bratt som nåværende veg. Hvis vi tenker oss at vi kommer ned til Djupdalsbekken her, så følger vi bekken et stykke oppover før vi kommer til brua, litt nedenfor der Rotbrekkbekken kommer i ville kaskader ned den høge fossen vestfra. Så følger vi Djupdalsbekken på østre side helt opp til der dalen åpner seg på østre side. Her går vi til venstre og følger den steinlagte vegen langs Karitjønna på nordre side av denne. Opprinnelig skal denne tjønna hatt navnet Svarttjønna. At den nå kalles Karitjønna har sin bakgrunn i sagnet om Kari og «Gammel-Bringsen».

Sagnet forteller at Kari var i tjeneste hos «Gammel-Bringsen». Så sa hun opp jobben, forlangte sin betaling og gikk framover fjellet. «Gammel-Bringsen» tok beinvegen ned til Svarttjønna og la seg i bakhold, drepte Kari, tok hennes eiendeler og slengte liket i tjønna.

Etter den tid forteller sagnet at det flere ganger skal være sett ei kvinnehand som har strukket seg opp av vatnet i Karitjønna på mørke høstkvalder når skodda har ligget over vassflata.

Som andre gamle sagn gjør vi nok klokest i å ta såvel historien om Kari's død som historien om kvinnehanden som fiskergubbene angivelig skal ha sett, med en stor klype salt.

Derimot er det et uomtvistelig faktum at det er nedlagt mye arbeid med vegen langs Karitjønna. Mye av arbeidet består i at

Ved et gammelt «stakksto» i Djupdalsliom 11/8 1980.
Fra v.: Einar Snekkermo, Leif Skoknes og Jakob Frøseth.

Ovenfor Bjørkbakken 24/8-80.
Fra v.: Håvard Elnes, Jan Sjømøling, Magnus Hallem og Reidar Prestmo.

jordmasser er gravd ut av bakken, men det meste består i all steinen som er lagt på plass ut mot tjønna. Bratt som bakken er ned mot tjønna, var det nok ikke enkelt å grave veg inn her, derfor har de heller bygd opp vegen med stein. Vegen rundt tjønna på nord-østre enden, og ved brua over Karitjønnebekken er det riktig idyllisk — vegen har her skrådd seg en del opp fra tjønna.

Herfra følger vegen Karitjønndalen innover omtrent en kilometer før den tar av på venstre side av dalen og kommer opp på Bringsåsvollen. Her krysser den

nåværende veg og gikk nesten om Maritmyrtjønna før den svingte østover og kom fram til vadet mellom Storlunet og Lillelunet.

★ ★

Veglei nr. 4, etter Ingvald Tronsmo's teori, er nåværende veg, som ble bygd like etter århundreskiftet. Den var visstnok ferdig fram til Vera kapell i 1909.

Når Vegvesenet nå forhåpentligvis snart kommer i gang med videre arbeid på vegen over Djupdalen, blir dette altså tracé nr. 5 av de vegleier som har forbundet fjellgrenda Vera med bygdelaget øverst i Helgådalen.

TOLLEREN I HAUGAN

Av Jan Kr. Kvello

Ole Storvuku.

Jeg er blant de mange ivrige lesere av Helgådalsnytt, — idretts-avisa med relativt lite idrett og lite nytt, men med uhyre mengde interessant lokalhistorisk stoff.

I Helgådalsnytt for 1976 var det en artikkel om dannelse av ungdomslaget «Tor Foleson», hvor det fremgår at lagets første nestformann var J. Flaatedal. Fire måneder senere ble han valgt til formann — i juli 1898. Han var som det fremgår av artikkelen, tollbetjent ved grensetollstasjonen ved Verdal Nikkelverk, Skjækerfossen. Her bodde han i 1897 hos Rasmus Sliperen.

Etter hva jeg har forstått var Flaatedal ikke bare enkel å ha med å gjøre. Leieforholdet ble avviklet. Den 11. nov. 1898 flyttet derfor Flaatedal og grensetollstasjonen til Volden! — Petter Volden. Men Flaatedal ble oppsagt på Volden da leien utløp 10. nov. 1899. Etter hva jeg har forstått var ikke disse to særlig gode venner.

Flaatedal forhørte seg nå på Haugan om losji. Det gikk i orden.

Husleia for «... stue indredet etter min anvisning ...» var kr. 150,— pr. år. Men grensetollstasjonen ble heller ikke lenge på Haugan, for alt 6. januar 1901 tiltrådte Flaatedal i sin nye stilling i Kristiansund.

J. Flaatedal ble åpenbart ikke like gode venner med alle verdalinger som han støtte på i sin gjerning som toller. Den 25. september 1900 utferdiger han en rapport mot en vukubbygg:

Til Levanger toldinspektion.

Ole Johnsen Storvuku er en 48 årig gårdbruker i Vuku i Værdalen. Han passerede nærværende toldstation østenfra den 23. august sistleden, idet han på forespørgsel opgav at komme fra sin sæter, som ikke ligger langt fra rigsgrænsen. Han viste sig dog mindre villig til at underkaste sig toldeftersyn, hvilket imidlertid foregik under uanstelig hånlatte fra hans side, hvorhos han tilsidst skjælte mig ut for en «tosk». Den 1. sept. passerede han atter toldstationer østenfra i spidsen for en karavane på 5 las. Han nægtede nu bestemt at åbne sine las og sine kolly, for at toldeftersyn kunde foregå. Tvertimod gjorde han tegn til at fortsætte kjørselen trods midt forbud. Jeg greb da hesten i tøylen for at stanse den, hvorpå Ole Storvuku kom hen til mig og puffet til mig gjentagne gange, så jeg måtte vige tilside for ikke at komme til slagsmål med manden. Da jeg senere holdt på at undersøge de andre vogne, benyttet O. S. anledningen til at lade sin tjenestepige flygte med et las, uden at det var undersøgt. Dette las ble senere indhentet og undersøgt trods kjørerens vrangvilje, men da var det taget bort næsten halvparten af det.

Det gjenværende indeholdt såvidt jeg kunne skjønne intet ulovligt gods. De aflapsede kolly blev opgit at tilhøre J. Grunden og kun at indeholde varer af innenlands tilvirkning. Men da de var bragt i hus hos eier-

manden, blev de ikke undersøgt. Under hele eftertilsynet tillot angjældende sin tjenestepige og sin gjædergut at føre et hist uartig mundbrug mod mig, hvori han også selv tog del. Overomhandlede O. S. forhold ved disse to leiligheder finder jeg for tjenestens skyld ikke kunde lade passere, da det virker demoraliserende på den øvrige befolkning, hvorfor sagen herved ifølge den stedfundene muntlige konference i ærbødighed indberettes for den ærede toldinspektion med anmodning om at foranstilte O. S. herfor trækkes til ansvar.

Helgådalen toldstation
den 25de september 1900.

J. Flaatedal.

I oversendelsesbrevet anfører J. Flaatedal at:

... De varer, som var borttagne fra den flygtede vogn blev ikke undersøgt, dels også fordi et forsøg derpå vilde været unydigt, dels også fordi min berettigelse dertil måske kunde være tvilsom ...

Alt den 1. oktober svarer Levanger toldinspeksjon:

Her
Toldstationsbestyrer
Flaatedal

Anmeldelsen er i dag oversendt O. Storvuku til erklæring. Toldinspektionen var i tvil om, hvorvidt saadan oversendelse i dette tilfelde burde ske, men fandt dog at maatte søge indhentet erklæring fra den anmeldte, forinden videre foretages. Da det imidlertid tør hændes, at han enten ikke vil efterkomme opfordringen om at erklære sig, eller ikke er istand dertil, vilde det være ønskeligt, om De kunde undersøge, hvad han foretager sig i anledning anmeldelsen, og muligt stå han bi, så erklæringen kunde korrekt affattes, ifald han vil fremkomme sådan.

Levanger toldinspektion
1/10 1900

Efter bemyndigelse
K. Okkenhaug

Hvordan Ole Storvuku reagerte da han fikk seg forelagt rapport-

Eit sikkert vårteikn

Det nærma seg slutten av april. Mange av dei vanlegaste fuglear-tane hadde kome tilbake til dei gamle hekkeplassane sine i lauv-

ten, vites ikke. Han har i hvert fall svart raskt, og svaret har Levanger toldinspeksjon sendt til tildbestyrer J. Flaatedal for kommentar!

Flaatedak brukte heller ikke lang tid på sin kommentar til O. Storvuku's erklæring. Den 17. oktober 1900 skriver han:

Til Levanger toldinspeksjon.

Den ærede toldinspeksjons skrivelse af 1,8x13 d. m. erkjendes modtaget. Ole Storvuku fremstilling af sagen indeholder hverken mere eller mindre løgner, en man her er vant til. Det eneste som forundrer er de — for en vukkubyg, at være særdeles svage udtryk, som O. S. bruger. Den vante vukubyg pleier dog at smøre ganske anderledes tykt paa. I sin tid blev der bemærket, at datoen da Ole Storvuku passerede toldstationen, burde finnes i vagtjournalen. Hvilket skal jeg svare at jeg i vagtjournalen kun har indført de reisende, som med sikkerhed vides at være ankommet fra Sverige. Andre reisende er ikke indført. Tages alle reisende som passerer toldstationen med så kan ikke trafikken kaldes for liden — for en grensestat at være. Sammenlignet med Sul f. eks. vover jeg at påstå, at trafikken her må kaldes betydelig. NB. hvis alle forbipaserende medtages. — Og alle forbipaserende må vel siges at være underlagt grensebetjeningens opsyn og kontrol. Det er således ikke fuldt rigtig at beregne grensebetjentens arbejde efter antallet af løbenummer i vagtjournalen.

17/10-1900

J. Flaatedal

Saken endte i retten, men etter hva jeg vet, ble retten hevet uten domsslutning. Det skal ha endt med at Ola sa at han ikke hadde kalt tolleren en tosk. Men han hadde sagt at han burde ha oppført seg som en tolder og ikke som en tosk!

og barskogliane og til fuglekassen på fjøsveggen.

I skogen låg det enno nokre snøflekke. Sola hadde ikkje nådd til så godt her nede. Men likevel, lufta var fylt med den herlegaste duft av vår. Ei duft som formeleg rennska pusteorganane for gammal vinterluft. På vår vandring i skogen denne dagen, hadde vi ikkje kome over noko spesielt. Ekskrementar etter hare, elg, rev og skogfugl var å sjå, andre sporteikn hadde sola ete opp med sin lune vårvarme. Eit ekorn sprang rastlaust omkring i tretoppene, medan ei svartmeis flaug omkring føre oss.

Då vi var vel ute av skogen og skulle til å ta fatt på eit lite myrdrag, fekk vi høyra nokre svake «kvakke»-lydar, som vi fyst ikkje riktig visste kvar kom frå. Men då vi vende andletet mot himmelen fekk vi sjå lydinnhavaren. Gjæser! Gåsformasjonen kom flygande frå sør og tok leia mot øst, før den svingte seg nordover igjen.

Det er sagt at eit av dei sikraste vårteikna er når gåseformasjonane visar seg på himmelen. Ja, det finnst dei som går heile vinteren og ventar på at desse vakre fuglane skal koma. Ofte blir dei kalla for «grågås», og det stemmer vel det, at dei er grå, men det er ikkje arten grågås som trekkar over oss i vårmånadene.

Grågås er ein kystfugl og denes trekk er konsentrert om dei ytterste holmar og skjær langs kysten vår. Dei gjæser som trekker oppetter dalen her kallast for sædgås og kortnebbgås. Kortnebbgås har sine hekkeplassar på Svalbard, Island og Grønland. Sædgås er òg kalla innlandets gås, som i dag kan forekomme sporadisk eller fåtalleg som hekkefugl i austlege fjell-/skogområ-

der i Trøndelag. Begge desse artane er vanskeleg å skilja frå ein annan både på grunn av utsjånaden og at trekkvegane til sine tider overlappar kvarandre. Men for at ein skal ha noko å byggja på for artsbestemmelse av desse artane, så foregår sædgåstrekket stort sett i siste halvdel av april og fyste veka i mai. Men ein må rekna med at unge ikkje forplantningsdyktige fuglar kan komme trekkande ei tid etter dei som skal forplanta seg.

Kortnebbgåstrekket foregår frå rundt 5. mai til rundt 25. mai. Om hausten foregår trekket frå rundt 20. september til rundt 20. oktober. Som nemnt er artsbestemmelse av desse artane vanskeleg i og med at dei som oftast aldri rastar på vegen nordover. Ja, dei kan flyga frå den store rasteplassen i Danmark til Helgelandskysten i eitt strekk, noko som krev omlag 15 timar samanhengande tid i lufta!

Trekkformasjonane til kortnebbgås og sædgås er enten ein svært uryddig plogformasjon, som heile tida er i bevegelse, ofte er det små «klynger» av fuglar innanfor plogen, eller så er den linje- eller boga forma. Begge desse formasjonane har det til saman at dei skifter posisjon innan flokken, det vert liksom aldri noko system i flyginga.

Til samanlikning har grågås og canadagås meir eller mindre «snorrette» plogformasjonar. Canadagås flyg også som gjernast lågare enn kortnebb- og sædgås oppetter dalen.

Etter dette skulle det vera sædgås vi såg frå standplassen vår ved enden av myrdraget. Men i alle fulle fall vart vi sitjande attende med ein eventyrleg glede i kroppen, etter å ha helsa på ein av vårens vakraste sendebod...

Arnstein Indahl.

Verdal Blomsterforretning og Gravferdsbyrå

Tlf. 79014

Innehaver Oddvar Haugan

Fra min dagbok fra 1942

Av Ole J. Haugan

EN SLITSOM TUR

Det var en dag i februar jeg var en tur til Verdalsøra. Da blev jeg kontaktet av to unggutter fra stedet, Bjarne Løe og Hermann Nilssen, som ønsket å rømme til Sverige. De oppgav som grunn at de ikke ønsket å arbeide for tyskerne lenger.

Vi tok fylkesbilen heim til meg, til Trøen, hvor vi smurte våre ski. Om kvelden startet vi på turen. Det blev en slitsom tur. Over Veresfjellet var det djup blautsnø og skodde, og vi måtte smøre om flere ganger.

Det gikk bra helt til vi kom øst for Rydningen. Da fikk vi oss litt av en forskrekkelse, det rørdes framfor oss i skodda. Var det en tysk patrulje?

Heldigvis for oss så var det to hestkjørere. Vi hilste, og de nikket til oss. Da de hadde passert oss, snudde den ene av dem seg og sa: «Vi har ikke sett noe, vi nei.» Det var Peder og Albert Ward sin hilsen. En grenseboers hilsen i krigsårene.

Lettet tok vi oss en liten rast. Nu blev det litt av et problem for meg. Skulle jeg ta disse guttene med meg nord om Veresvatnet? Eller skulle jeg gå med dem bent over Veresvatnet til Sørvera? Det var litt av en sjansespill i tett skodde og snødrev. Det var skispor på kryss og tvers av vatnet, og jeg var redd vi skulle forville oss mot tyskernes læger ved Tronsmoen. Men så gjennomvåte og frosne som vi alle tre var, fant jeg ut at det var uforsvarlig å gå den lange vegen nord om Væren i den form vi var i. Jeg måtte stole på min orienteringssans, og vi rente ned midt mellom Nordvera og Tronsmoen. Og det gikk bra, jeg fant skisporet som gikk over til Sørvera.

Da vi kom fram til Anna og Ole Olsen sin heim tidlig om morgenen, oppstod det et nytt problem for meg. Det var en stilltiende avtale mellom oss grenseløser og grenseboerne at vi burde helst

unngå kontakt med dem. Det var en farlig sak for grenseboerne på vinters tid å ha flyktningesporene forbi sine heimer.

På grunn av den prekære situasjonen jeg og flyktningene var i, blev jeg nødt til å banke på og vekke dem opp. Vi blev godt motatt av Anna og Ole Olsen. Vi fikk mat og drikke, og fikk tørke våre klær, og vi blev i god form til å fortsette til Esingen. Heldigvis for meg kom en annen veresbygg, Jørgen Sjømæling, og skulle til Esingen. Han tok med seg guttene, så jeg fikk avkortet en slitsom tur.

Aldri kan vi som grenseløser glemme de tause og hjelpsomme grenseboerne. Med fare for sitt eget liv ofret de alt for at flyktningetrafikken kunne gå til krigen var slutt.

Sverre Vestvik's flukt fra fedrelandet

Det var visst en av de siste dagene av april dette hendte. Jeg fikk telefon fra Verdalsøra om å møte opp ved Volden bru en viss dato og klokkeslett om kvelden, og jeg forstod at det var en som hadde det travelt med å forlate landet.

Til presis tid møtte jeg opp ved Volden bru, og like presis var Ingemann Liff der med drosjen sin. Jeg var spent på hvem det var han hadde med seg. Ut av bilen steg en mann med langt skjegg og barter. Jeg hilste på han. «Jaså», sa jeg, «er det Sverre Vestvik som skal ut og reise?» Han blev litt forskrekket. «Kjenner du meg?» sa han. «Ja», sa jeg. «Du skulle ikke kjenne meg», sa han. «Jeg vet det», sa jeg. Det var kanskje det som uroet han at vi var to stykker som tok imot han. En god kamerat av meg, Alf Elnes, var med til Volden og hentet han.

Vestvik hadde grunn til å være nervøs. Han hadde ligget i dek-

ning i flere uker nå. Han var en av de fredløse vilt som Herrefolket gjerne ville ha tak i.

Etter å ha tatt avskjed med Alf Elnes på Skansbakken, fortsatte vi videre. Vi måtte for det meste bære skiene på ryggen, for store deler av Helgådalsvegen var bar mark. Når vi kom på Veresfjellet, fikk vi det fineste skareføre helt til grensen. I godt humør og fin form passerte vi Sørvera like før det begynte å lysne av dag. Etter korte pauser på turen, tok vi oss en lengre pause 100 meter fra svenskegrensen. Mens vi satt og åt smørbrød og egg, blev vi plutselig uroa og reiste oss opp. Vi hørte det kom en skiløper fra svenskesida. «Det er vel ikke tyskere?» sa Vestvik. «Nei», sa jeg, «det kommer aldri tyskere fra Sverige.» Vi var allikevel spente. Plutselig kom det en skiløper rett mot oss, men da han ble var oss, gjorde han en stor sving nordover og var borte på et øyeblikk. «Kjente du han?» spurte Vestvik. «Nei», svarte jeg. Men dette var en nødløgn. Vi som var grenseløser kjente ingen som vi møtte under transport av flyktninger.

Etter å ha tatt avskjed med Vestvik, måtte jeg ta en annen rute heim, da det blev lys dag.

Noen dager senere var jeg på Verdalsøra, og der møtte jeg Ingvald Tronsmo. «Du er oppe tidlig om morgenen, Haugan», sa han. «Takk i lige måte», svarte jeg.

Jeg fant ut at de var noen luringer, disse grenseboerne.

Bremseth Sport

Tlf. 78 862
VERDAL

TIL HELGAADALS-NYT

For en som er født i det forrige århundre og har gjennomlevd mest av nuværende århundre, blir snart saa gammel at man sitter og leker sig med gamle minder det meste av tiden. Og minderne drager en først og fremst tilbake til barneårene, og disse er som regel de deiligste minder. Senere i livet blir minderne mere og mere vidløftige og forgrener sig i alle retninger.

Det kom mig i tanken, at det er kanskje ytterst faa som lever nu som husker den store omveksling og forandring i vår fredelige lille grend, som strakte sig fra Granfossen og Skandsbakken og videre østover. Det var noget som kom som en rædsel og frygt over det lille nabolag. Grunden var at lengere vest fra Granfossen, hadde elven gravet sig ned ved siden av Hærfossen, og dette nye løp blev like dypt som fosseberget var høyt. Og her hadde elven anledning til at fortsette sitt ødeleggende hærverk oppover dalen i retning av Granfossen. Det var dette som var blitt en stadig engstelse og forstyrrelse som var kommet over folket ovenfor Granfossen. Man frygtet at det gikk samme vei med Granfossen. Dette hendte rundt 1893-94 og lengere fremover.

Henimot slutten av nittiaarene saa det sikkerlig ut som det ville bli en gjentakelse av Hærfossens ødeleggelser her ved Granfossen. Og folket var redd og satte skrekk i myndighetene og i Staten, at noget maatte gjøres for at motarbeide en saadan ødeleggelse. Og det var da det blev bestemt aa bygge en lang, høy stenmur fra Fossnesset til Mittigardsholmen, og dermed stenge elven fra en farlig sving som den hadde gravet sig til gjennom tidenes løp, og som sikkerlig med tiden kunne munde ut ved siden av fosseberget. Og for en anden velsignelse denne mur var at tvinge elven inn paa et mere naturlig gammelt elveleie paa sydsiden av Mittigardsholmen, i rett linje nedover mot fosseberget.

Det var i slutten av nittiaarene at denne mur blev bygget, og den blev det mirakel som berget folket ovenfor Granfossen at gjen-

nemgaa Hærfossens ødeleggelser.

Ved denne tid var jeg i 12-13-aarsalderen, og visste vel og fulgte med nærsagt alt baade folkesnakk og rørelse i omkredsen. Naar det endelig blev besluttet at muren skulle bygges, et stort og fantastisk tiltag, blev der en veldig oppsving og optimisme og rørelse over hele nabolaget og videre østover i lange baner. For nu fikk alle som kunne arbeide, jobb. Det hadde vært vanskelig at faa noget arbeide før. For mange dessværre for at nære livet, var ikke andet end at fiske eller gaa paa jakt. Nu skulde det bli anderledes, tenkte man, og folket glædet sig derover.

Men at bygge denne mur var ikke noget smaaplukk i den tid. Alt maatte gjøres med mandevett, mandekraft og hestekraft, og ikke med store maskiner som i

vaar tid. Det tog lange baner for en hel flokk av mend og hester med slæder at kjøre nok sten til denne mur, og lige saa stor flokk av mend oppe i Tyveberget til at minere ut sten nok til dette store anlegg.

Muren blev endelig ferdig, og har nu staat prøven i 80 år. Den staar der som et minde om at mandevett og tiltagsomhet kan endog tvinge en brusende elv til lydighet naar det kniper. Jeg var i Norge i 1959, og du kan skjøne jeg tok meg tid til aa besøge denne minderige mur og andre ting i omkredsen. Jo da, den stod paa samme sted, og lige støt som før, bare den forskjell at det havde lagt sig et tykt tæppe av mose over hele muren, saa du kunde ikke se en eneste sten.

Saa en god Jul, og hilsen til alle verdalinger og helgaadalinge.

Johannes O. Klukken.

Elektrisk installasjon

Salg av apparater og utstyr

NORD-TRØNDELAGE-VERK

Avd. VERDAL, tlf. 78733

Underavd. ULVILLA, tlf. 70510

AVDELINGER OVER HELE FYLKET

Telefon 78029

SPARING MED SKATTEFRADRAK ER VÅRT BESTE SPARETILBUD TIL DEG.

Verdal Sparebank

Filialer: ØRMELEN OG VINNE

Tragedien Marta Berg

I Helgådalsnytt 1974 står det en artikkel under navnet Tragedie i grensefjell. Om den 78-årige Marta Berg som endte sitt liv på en så tragisk måte under en gran i nærheten av Flyvollen.

Da jeg har et personlig minne fra denne saken, (1930) vil jeg også skrive det jeg har fått rede på om denne tragedien.

Politiet vart selvsagt innkobla både når Marta Berg forsvant og når det som var igjen av henne vart funne. Ved henvendelse til Verdals lensmannskontor, kunne dei opplyse at alle papirene vedrørende denne saken brant opp ved bombingene av Steinkjer i 1940.

Ellers er det vel ingen som kan løse gåta om hvorfor Marta Berg gjekk over Helgaa.

Anna Lustad kan fortelle at, bortsett fra den dagen Marta forsvant, da det vart et forferdelig uvær, så var sommeren 1918 en fin sommer med lite nedbør, og det var derfor liten vannføring i Helgaa, og det er vel forklaringen på at den gamle damen kunne forsere elva. Anna Lustad kunne også fortelle at Marta Berg hadde gått fra Ulvillan samme dagen hun forsvant, og det er klart at det vart en stor påkjenning for et menneske i så høy alder.

I Indherreds Folkeblad mandag 12. august 1918 står følgende:

Forsvunnet under bærplukking.

En gammel kone fra Ullvillen, Marta Berg, har vært forsvundet siden onsdag. Hun reiste da ut på bærplukking. Samme dag var hun seet av noen gjætere i Snekkermomarken, men siden har man ikke set noget til hende, tiltrods for at mange mennesker har holdt på at lete. Igår var ca. 100 mennesker ute og lette og i dag skal også en hel del ut for å forsøke at komme på spor etter den forsvundne. Man frykter for at hun har gått sig utover noen bergskrent.

I Indherreds Folkeblad, tirsdag 17. juni 1930, står følgende:

Skjellettfunn i fjellet.

To svenske lapper, (Pål Larsson og Markus Matsson), som for-

leden var på leting etter bortkomne ren, i fjellet mellom Veren og Brattåsen, gjorde et uhyggelig fund. Da de skulle ta nattleie under en gran støtte de på et menneskeskjellett. De gikk til Vera og varslet om funnet, og det ble straks meldt til lensmannen. Lensmann Holmvik og distriktslege Lie reiste oppover og foretok undersøkelser. Skjellettet viste seg, etter hvad distriktslegen konstaterte, å være av en gammel kvinne. Det må ha ligget der i flere år, da det var bare noen få rester igjen av klærne. Skjellettet er ført til Veren hvor det vil bli begravet.

Man mener med sikkerhet å kunne fastslå at det er skjellettet av den gamle kone Marta Berg som den 6. august 1918 kom bort under multeplukking på fjellet. Hun var da sist sett av noen gjætere i Snekkermomarka, men trots iherdig leting med stort mannskap i flere dager var det intet spor å finne etter henne. At man ikke fant henne var igrunnen ikke så rart, da det sted hvor skjellettet fantes ligger ei mil nordøst for det sted hvor hun sist var sett før sin forsvinnen. Hun fantes nu i Hommelberget, et stykke fra Flyvollen, i et meget ulendt terreng. For å komme dit fra det sted hun forsvant fra må hun ha gått over Veresveien og Helgaa, og det er rart at hun har passert Veresveien uten å ha begitt seg etter denne og kommet til folk. Dette tyder på at hun har gått rent i ørske. Hun var 78 år gammel og i den alder kan det ikke ventes at man har evner og krefter til å ta seg frem på fjellet når man først har kommet på villspor. Skjellettets stilling tydet på at hun har lagt seg til under granen. Det så ut som at hun hadde lagt et klæplagg under hodet.

Det vil føre for langt å nemne alle som var med på leteaksjonen i 1918, men i tillegg til Johannes Væren og Ole Rønning vil jeg nemne at Ingvald Tronsmo og Haldø Henriksen gikk fra Vera mot Juldalen på leting etter den bortkomne.

I Innherreds Folkeblad for tirsdag 8. juli 1930 står følgende:

«I Væren kapell

holdtes søndag gudstjeneste ved prost Hole. Mange folk var som vanlig møtt frem. Etter gudstjenesten ble de ben, som for en tid siden fantes i fjellet og som visstnok var av den i 1918 forsvundne gamle kone Marta Berg fra Ulvillan, begravet. Det ble en gripende høytidelighet. Prosten berørte i sin tale fjellviddenes færrer og at de som drar ut ikke alltid kommer hjem igjen. Men Guds miskunnhet når til himlens skyer. Selv om intet menneske hadde vært hos den gamle i hennes dødsstund så hadde Gud vært der.

Forsamlingen var dypt grepet over stundens alvor.

★ ★

Så er jeg kommet til dette personlige minnet som jeg har fra denne saken. Lensmann Holmvik og distriktslege Lie kom oppover til Vera for å se på det som var igjen av Marta Berg. Jeg vil kalle det likskue selv om det var ben. Datoen for dette likskue er umulig å fastslå da papirene vedrørende dette som før nevnt brant opp ved bombingene av Steinkjer i 1940. Om jeg allikevel skulle gi meg ut på å tippe datoen så vil jeg tippe lørdagen 21. juni.

Kort tid før dette likskuet hadde jeg funnet en hauk som hadde flyge seg på en taubanline som ennå hang oppe og ikke hadde ramla ned.

Johannes Haldorsen hadde noen haukunger som han hadde fóra en tid for å få dei store nok. Disse haukene traska vi i veg med fra Sørvera til Nordvera for å få «skottpeng» for dei.

Likskuet var akkurat ferdig da vi kom fram, og jeg hugser spesielt at min far stappa beina, med hodeskalle og det heile, tilbake i strisekken som dei vart oppbevart i.

For Johannes gikk det greitt med å få pengene for haukunge- ne. For meg var det verre. Lensmann Holmvik fikk det for seg at det var en gauk jeg viste fram og den var det selvsagt ingen skuddpremie på. Heldigvis kom Petter Pettersen meg til hjelp og han ar-

Marta Berg fra Ulvillgrenda

Hun døde under ei gran på fjellet høsten 1918

Av Johannes J. Væren

Johannes Væren
Bildet tatt ca. 1920.

Johannes J. Væren har på oppfordring skrevet følgende om Marta Berg og hennes tragiske skjebne:

Jo, det er kanskje så at jeg er den eneste gjenlevende fra dem som var med under hele letinga etter den forsvunne kvinne, Marta Berg fra Ulvillgrenda. Det vil si den eneste av dem som var med både i den første og siste del av letinga.

Det hendte høsten 1918. Marta brukte hvert år å dra oppover til de øverste Helgådalsgårdene på bærplukking. Høsten 1918 var hun oppe i Snekkermomarka og traktene deromkring i samme ærend.

Det var tørt og fint vær uka forut, men slo om til regn natta før den lørdagen da hun ble meldt savnet.

gumenterte så bra at lensmannen til slutt var overbevist om at han stod overfor en hauk av verste sort, så jeg fikk min krone, en formue for en 9-åring den gang. At jeg måtte gå en mil i tresko, for å få denne krona, tenkte jeg ikke på den gang.

Til slutt vil jeg takke alle som har hjulpet meg med opplysninger om tragedien Marta Berg. En spesiell takk til betjeningen ved Verdal Folkebibliotek.

Magne Haldorsen.

Ole Rønningen og jeg var nedover til Skjækerfossen for å handle det nødvendigste. Da vi kom tilbake til Brattåsen om kvelden og overnattet der, kom det ordre fra lensmannen at alle menn måtte ut på manngard for å lete etter henne. Det var mye folk ute denne søndagsmorgenen, og vi fikk den nødvendige instruks om hvordan letinga skulle skje. Oppe på Brattåsan stilte vi til manngard og tok retning mot Juldalen. Intet tegn til den bortkomne var å finne. Og da vi nådde fremre Juldalsvollen, svingte vi nordover i retning over Torgranvola mot Vargåsen og Såggåmyran. Samtidig var det andre som lette rundt Brattåsen og oppmed elva der, uten at det var noe å finne etter henne, hennes klær eller bærkopper.

Det er noe som ofte synes å gjenta seg at en leter alle andre steder enn der den bortkomne er. Letinga ble innstilt og det hele ble glemt etterhvert. Det hjalp ikke hvordan vi tenkte eller gisset oss fram til en løsning på det hele.

Og så, 12 år etter, en vakker vårdag i 1930, hendte det noe som løste gåta. To reingjetere, Pål og Markus, kom ned fra Skjækerfjella til en granhaug straks nordenfor Hommelberget for å overnatte der. Og med dette for tanken gikk de under ei tykk gran for å hogge noe bar til å ligge på. Til deres store overraskelse fant de ved granrota hodeskallen av et menneske.

Da de om morgenen etter kom til Vera for å gå videre til Ott-sjøen sameleir, ble funnet kjent og meldt til øvrigheta.

Det ble da beordret noen karer som skulle gå til stedet ved Hommelberget for å samle sammen

benrestene og føre disse til kirkegården i Vera. Disse karene var:

Gustav Haldorsen
Halvor Haldorsen
Johan Rønningen
Ole Ragnar Ward
Johannes J. Væren

Disse 5 karene og de 2 samene som kjente stedet, tok så i veg dit. Hodeskallen lå urørt på samme sted hun hadde lågt seg til for å kvile. Vi grov i jorda på stedet og fant hvite knapper og røde farger etter det snøreliv hun hadde på seg da hun forsvant, og det tok vi da som bevis på at det var det rette mennesket en hadde med å gjøre. Beinrestene for øvrig var dragset hit og dit rundt stedet av dyr, og vi fant igjen noe av dette i et dalskrøvel litt nordenfor. Vi tok en stein, risset et kors i og satte den opp på stedet der hodeskallen lå.

Folk undret seg over at hun hadde klart å komme så høgt opp i fjellet i det verste ulendet, noe ingen kunne ha tenkt seg. Antagelig gikk det slik til: Hun har enten misst orienteringa, eller med fullt forsett har bestemt seg for å gå nordom elva igjen, opp til den gamle seterstien under fjellet fra Brattåsen og til Flysetran. For der var det folk med setertaus og krøtter det året. Hun har så blitt våt i klærne og er gått trøyt, satt fra seg spannet på myra nedenfor granhaugen og lågt seg til i denne stilling under grana, kanskje med tanke på å fortsette til Flysetran om morgenen igjen, kanskje var det klart med døden for øyet. Hvem vet?

Et spann m. a. ble funnet på myra nedenfor denne granhaugen noen år etter at hun forsvant. Men hvem tenkte vel da på at det var hennes? Historien om henne var alt da langt på veg til å glemmes.

A/S VÆRDALSBRUKET
VUKU

DIKT AV SISSEL HERMANN

STILLE JUL

*Eg ønskjer ei jul som er stille,
så kvit og så lett som ei fjer,
ei jul som gjer slut på det ville
og meiningslause som er.*

*Eg ønskjer at krigen skal stane,
og småborn som gret skal bli glad,
at alle skal samlast om krybba
som stod i midt-austen ein stad.*

*Eg ønskjer at jula vert stille
så tyst at vi høyrer kvart steg,
og snøfugg som fell ned på jorda
og dekkjer til gardstun og veg.
Eg ønskjer at menneskeborna
vil leggja ned våpen og sverd,
og bøye sitt kne nedved krybba,
så det kan bli f r e d i vår verd!*

DET SUSAR EIT TRE

*Det susar eit tre på ein bakketopp
med purpurraud krone og gyldenkledde kropp
som haustsola leikar seg i.*

*Den varsame vinden rundt stomnen dreg,
han kjælar så vart, tek så dunlette steg
og spelar ein melodi.*

*Og vinden han kviskrar så stilt og ømt:
Om deg, vakre dronning, eg alltid har drøymd,
å om du no ville bli mi!
Og ospa ho rislar og skakar og skjelv,
og strekkjer si krone mot himmelkvelv;
For alltid, vil eg vera di!*

VÅR

*Syn meg ein krokus,
ein sval og lilla
som spirar rett
opp or snø og is.
Syn meg ein vårbekk
som lystig sildrar,
ei bjørk som vaiar,
i solgangsbris.*

*Så skal eg tru
at det går mot sommar,
med grøne siv over moltemyr.
Ein knopp som brest
og eit frø som spirar
er vakre våren
sitt eventyr.*

VINTERNATT

*Ein kvist som bevrar
i veike brisen
ein kvist med gåsungar
blank og gild,
dei heng og skjelv
dei er dekt av isen
ein liten drope
har frose til.*

*Den klåre sola
som stig på himlen
ho varmar kvist
og ho varmar strå.
Ho tinar rimet
ho tinar snøen
ho tinar gåsungar
med dropar på.*

*Og dropen glitrar
i vinterdagen
så tung og blank
han mot jorda fell.
Så søkk ho, sola,
bak storenuten
og vinterdagen
er vorten kveld.*

Dengang far skremte meg

Av Tomas Kleppen

Martin og Tomas Kleppen.
Bildet er tatt ca. 1917.

Det var høsten 1944. Jeg og far og to stykker til ble enige om å ta en moltetur. Det var nokså langt ut i sesongen, så vi visste at vi måtte langt avgårde. Men vi visste at på Billingshøgda var et sted som hadde nokså sen modning. Var det molter upellet enda, så var det en sjanse der. Vi ordna oss for overnatting — skulle ligge under ei gran over mørkeste natta.

Vi tok med mat og hver vårt kvarter, men vi smilte over hvilke optimister vi var over bærkoppene. Kanskje var de like tomme på hjemturen?

Vi spredte oss da vi kom på fjellet. Kanskje var vi heldige og fant oss noen liter før vi skulle møtes der vi hadde bestemt. Jeg kom først til stedet, dro sammen litt ved og nørte opp, men kaffekjelen hadde de andre i sekken. Om ei stund kom de andre også. Vi hadde funnet et par liter molte hver av oss.

Vi andre ville koke kaffe og spise litt, men far ville se om det var noe molter på drolet. Hvis ikke var det ennå så lyst at vi kunne gå ned til Djupdalsstua, der vi kunne ligge i seng. Ovn og sengtøy var det der også, vi hadde ikke fraktet dette hjem etter myrslåtten. Som sagt — så gjort. Vi kom til stedet og der var det upellet. Ingen hadde vært der, så der var det nok til alle fire. Vi pellet til det ble mørkt, og nå var vi optimister. Dette så virkelig bra ut.

Vi hogg en god del ved og en masse granbar som vi skulle bruke når myggen ble for nærgående. Og det var den allerede. Vi koka så på kaffekjelen, ikke kaffe men kaffeerstatning «Kornelius». Krigen var ikke slutt, så kaffe var ikke å få tak i. Vi gjorde oss ferdig med maten og la på råbar så det rauk noe voldsomt. Men å sove ble det nok verre med. Vi la trøya over ansiktet. Far hadde med en papirsekk som han la over seg, men det var godt vær så vi ble ikke verst frossen. Vi skifta på med å passe varmen, men hadde noen små dopper imellom, så det ble dårlig med søvn på alle, og minst ble det sikkert på far, for han satt oftest som varmpasser.

Klokka var rundt fire da vi bestemte oss for å ut. Det begynte å lysne. Det var enda kaldt, men vi så en lysning i øst, så snart ble det bedre. Motta sto gul og fin, så det skulle gå snart å pelle full kvarterra hvis det fortsatte slik.

Klokka var omtrent ni når vi hadde pella det meste og nå var koppene også fulle. Vi stappa litt for å få de siste bærene nedi, og nå var det slutt på drolet også. Vi gikk ned til rasteplassen og koka Korneliussen som vi hadde igjen, åt opp det siste av nista. Ble vi sultne, fikk vi spise bær, for det var langt heim. Men vi ble da fri bærene når vi kom på Djupdalen.

Mens vi ordna sekkene, prata vi om hva vi skulle med all denne molta når det ikke var sukker å få tak i. Syltesukkeret var oppbrukt for lenge sia. Vi måtte prøve å bytte dem inn i noe vi hadde bruk for, og det var mye, det.

Så var det å dra på heimveg. Langt var det, og bora var tung. Men vi fikk ta det med ro. De andre startet i veg, men jeg var lite huga på å gå ifra far, for han var noe til års kommen allerede dengang. Men han sa: «Bare gå, du, jeg finner nok etter.» Og jeg visste han fant fram, for han var bedre kjent enn jeg. Og det fikk jeg erfare om ei stund.

Siste gang jeg så meg tilbake var ved Fisklørningsdammen. Jeg syntes han gikk nokså langt

ned, men det var for langt å rope, så jeg tok motbakken opp mot Djupdalshøgda og ned til slåttmyrene våres og videre høyvegen ned til Rotbrekka.

Da jeg kom ned på Rotbrekkmyra, fikk jeg se far ca. femti meter foran meg. Jeg stoppet opp — var det virkelig eller så jeg syner? Umulig! Han kunne aldri komme forbi, det var jo djupe dalen på ene sida.

Jeg stod helt fjetret og ventet bare på at han skulle kverve bort for meg. Skulle jeg rope? Jeg fikk våge. Joda, han så opp og svara. Var det mulig? Så fikk han se meg. Han stoppa til jeg kom etter.

«Hva er det du tuller med du? Gå den lange vegen med den tunge bora. Vet du ikke av den gamle Veresvegen som går over dalen her og opp mot Fisklørningen?» «Nei, jeg vet om vegen her, men at den gikk over den stygge dalen, kunne jeg ikke tenke meg.» «Han er ikke stygg dalen her», sa far, «selv om det synes slik herfra. Dalen er nesten flat, den.» «Jeg sa at du gikk langt ned øst for Fisklørningen», sa jeg, «jeg tenkte ikke så nøye over det, men nå forstår jeg hva det gjaldt.»

Det var ikke lange vegen ned til Djupdalsstua, og da ble vi fri bora. De to andre var kommet ned for ei god stund sia.

Vi tok fem minutter, og det hadde smakt med ei brødskive og en kopp Kornelius nå, men det var vel bare å gi seg på heimvegen. Det var enda seks kilometer å gå, og så etter landevegen, da. Vi kom da heim utpå eftan omsider, både sliten og sulten. Tenk vi hadde ikke spist siden halv ti om morgenen. Men det var utrolig hva du greidde i disse krigens dager.

Dagen etter kjørte jeg på Djupdalen etter både molta og sakene fra myrslåtten, og dagen etter dro jeg til Verdal med molta. Jeg var til en skomaker jeg kjente fra før. Han hadde lær, så jeg fikk gjort meg et par sko, så jeg var godt fornøgd med byttet.

Ja slik var det dengang — i krigens dager.

Løypa rundt Veres-sjøen

Av Lasse Johnsson

Stein Ingar Sivertsen med betryggende ledelse like før Bækkadalen øst for Tronsmoen.

Fjell-løpet «Veres-sjøen rundt» som årligvis arrangeres i midten av juli har etter hvert blitt et begrep blant bygdens konkurransehungrige kvinner og menn. Disse «eliteløpere» gjør vanligvis turen rundt sjøen på en dryg time. Her konkurreres det på harde livet i alle årsklasser. Kvinne mot kvinne og mann mot mann, for ikke å si kvinne mot mann eller omvendt. Hva disse får med seg av inntrykk fra den størstilte fjellnaturen som løypa avslører er vel lite å regne med. Heldigvis er det også en del andre deltakere med. Disse livsglade trimmere som stiller i hundretall i tur- og familieklasse har sikkert like stort, og kanskje større utbytte av turen. De er ikke hele tiden opptatt av kampen mot klokke og konkurrenter, og kan når som helst og hvor som helst unne seg en pust i bakken for å beundre den praktfulle naturen.

For om mulig å gjøre turen ennå rikere skal vi her forsøke å gi noen opplysninger, spesielt da om hva som kan iakttas fra løypa.

Startstedet ved sommerfjøsset i Sør-Vera har vel alle deltakere

lagt merke til. Navnet på gården er forøvrig Sørmoen, sei Moa som det heter på veresdialekt. De første hundremetrene går gjennom et flatt skogparti som heter Moan. Her på høyre side av løypa er det en fordypning i terrenget, Bjønnhølet, hva det nu måtte ha navnet fra. Et stykke lenger, og stien du følger deler seg i to. Fargebannen forteller deg at du må ta til høyre. Den stien som her går til venstre er leia over til Esingen i Sverige, eller Sandneset som gården egentlig heter.

Like ved dette «vegskillet» er vi ved Flåttåtjønna, en liten naturperle som de aller fleste sommerturister i Vera har anledning til å betrakte og beundre. Her kan du på solblanke og vindstille dager betrakte ørretens livlige søk etter insekter, der den lager ring etter ring bortetter vannflata. Vi tar oss over Flåttåtjønnebekken ved hjelp av noen fine nedlagte stenheller, akkurat passe til å sette foten på for å komme tørrskodd over. Så tar vi fatt på de lange og seige motstigningene oppover Flåttåtjønnebakkene. Her er det godt å vite at for din del spiller sekundene mindre rolle. Etter å ha kommet opp de første seige motstigningene flater terrenget noe ut, men fortsatt er det hard motbakke. Dette partiet heter Årvinmyrene. Her oppe ligger det en gjenstand som sikkert mange av deltakerne har stusset over hva det egentlig er. Det er en slags jernkasse som liksom ikke passer inn i terrenget. Denne jernkassen ble i sin tid benyttet av Halvard Haldorsen til tjærebrenning i dette området. Jernkassen ble da flyttet fra sted til sted hvor det på forhånd var opparbeidet tyrispiker for tjæreproduksjon.

Ovenfor her tar vi fatt på oppstigningen til selve Årvinhaugen. Her blir det etter hvert virkelig bratt og tungt å gå, helt opp til toppen ved Svenskegrensa. Denne toppen heter Slettårvinhaugen. En lignende topp litt lenger nord ved grensa heter Tykkårvinhaugen, trolig fordi denne toppen er skogkledd. Langs riksgrensa er det oppsatt et høyt netting-gjerde. Dette er gjort p. g. a. tamreindriften, for å beholde reinen på den

riktige side. Oppe på Slettårvinhaugen er det kontrollpost, eller stemplingspost for alle deltakerne. - - - Og så vi trimmere da, endelig er vi kommet til løypas høydepunkt, ikke bare i bokstavelig forstand, men også et høydepunkt hva angår utsikt og sinnsinntrykk. Her må vi så absolutt ta oss tid til å beskue dette panorama av norsk og svensk natur på sitt aller beste. Uansett i hvilken himmelretning vi snur oss, er inntrykkene overveldende. Mot nord ligger Skjækerhattene på rad og rekke, mektige fjellformasjoner som i årtusener har ligget der, tilsynelatende uforandret i sin utforming, og som våre forfedre i generasjoner har opplevd på samme måte som vi gjør det i dag. Til høyre for Skjækerhattene ser vi Lakavassklompen og Burvassklompen, og vi er nu over på svensk side hvor det mektige Steuker, eller Sandfjellet ligger, flatt og vennlig å se til på toppen, men majestetisk som bare det. Framom Skjækerhattene kan vi også se Seterfjellet, som for veresbyggene regnes som hjemlige trakter.

Vi dreier videre mot høyre og ser Sockertoppen, Anjanskutan, Sågvala og Suljetten. Denne Suljetten kan best sammenlignes med hodet og ryggen til en hest. Her ser vi også Åreskutan, og framom Suljetten har vi Sunnsvala. Snart er vi igjen over på norsk side og kan i det fjerne se Finnvola og de mektige Kjølhaukene, og selvfølgelig Hermannsnasa, og vi vet samtidig at blikket beveger seg inn i Meråker kommune. På vår side av Jämtlandsvegen kan vi betrakte Skarfjellet, Lunna fjellet, Snusvola, Murvola og hva det nu måtte være av Kverndalens mektige natur. Vi ser også Tørrgranvola, Vindkleppen, Bynavola, Seriannavola, Fagerlifjellet og Hardbaken. Vi tar også med oss Reinsmyrhøgda som ligger bare en liten kaffetur opp for Nordveresgårdene, og som på klare dager er en naturopplevelse av de sjeldne. Her har du utsikt så langt øyet ser. Etter at vi nu har dreid 360 grader kan det kanskje være dags å fortsette langs løypemerkene. Men vi har

Her går det lett utfor med Kjærmyråsen til venstre for oss.

ennu ikke sett noe til konkurranseløperne, som legger ut bra lenge etter oss trimmere, så vi har sikkert tid til ennå noen inntrykk: Rett østover ser vi Esingsjøen og Anjan, og litt lenger syd ser vi litt av Stor-reinsjøen.

På nærmere hold ser vi Storbjergtjønnna, Småbjergtjønnene, nedre Årvintjønnna, Flåttåtjønnna og Veres-sjøen, som vi hele tiden har kontakt med. Vi mener absolutt at de få minuttene vi her har brukt er vel anvendte, samtidig som vi har fått pustet ut slik at det blir lettere å fortsette videre. Det går nu en stund utfor bakke langs Langmyra, med Kjærmyråsen til venstre for oss. Det er nu ikke langt til utløpet av nedre Årvintjønnna, hvor restene av en fløtningsdam vitner om eldre tiders skikk og bruk, fra den tid da tømmerfløting i Årvinkbekken ned til Veres-sjøen var en naturlig ting. Partiet som løypa går gjennom fra Årvindalen til Vassdalen heter Bråttet. Her passerer vi Gåshølmyra med Gåshølet på høyre side, og snart er vi framme i Brattlia. Brattlia er der det heller bratt ned mot Sørveres-vassdalen, og hvor løypa går i sneibakke før den går rett utfor og ned til fløtningsdammen i nedre Vassdalstjønnna. Fra Vassdalsbekken går det igjen oppover til Rundmyra og Rundmyrhøgda. Vi er fortsatt i siget og passerer Høgmyra og Høgmyrhøgda før ter-

renget igjen flater ut. Like ved Veres-sjøen ser vi Bustadåsen, en langstrakt skogås langs sjøen, og hvor det ofte kan være elg å treffe. Lenger vest går løypa over Ryphølet, og lenger oppe er Ørrhølet. Nedenfor oss har vi Svartvikdalen, en liten dal som munner ut i sjøen ved Svartvika. Så passerer Militærbjerga (navnet er av nyere dato og har sin opprinnelse i at en militærpatrulje overnattet her etter siste krig), og ovenfor der ligger Vedbjerga. En liten bit til og vi kommer til en liten bekk i en liten dal. Navnet er enkelt nok, Bækkadalen. Her var det noen år matstasjon for deltakerne. Siste

året var matstasjonen på Tronsmotangen, like før vi kommer frem til gården. På andre sida av Tronsmotangen er det et lite parti langs elva som heter Oppkvistingen. Her ble det en gang foretatt oppkvisting og rydding av skog for å lette adkomsten for de som skulle forestå tømmerfløtingen.

Der løypa tar av fra Tronsmoven er Lissvåggåsjælet, og vi kommer til Mettiåsen, Moltmyra og Moltmyrtjønnna, før vi igjen får fastere fotfeste på selve Veresvegen ved Allmenningen. Herfra og inn vet vel de fleste deltakere hvor de er, men vi tar likevel med oss noen av navnene. Like etter at vi har kommet inn på veien har vi Bjønnåsen, en liten skogkledd ås på venstre side. Litt lenger fremme på motsatt side ser vi Storsjøret, like ved stranden av sjøen. Hølbekken, en liten bekk lagt i rør gjennom veien, markerer her skillet mellom fri natur og dyrket mark. Like øst for vestre Nord-Vera (vestatt i Nord-Vera) er Saubakken, så Brenna som ligger rett opp for kapellet. Videre heter det Bjørke og Simonbakken før vi er ved østre Nord-Vera (austat i Nord-Vera). Den østre del av jorda som her er oppdyrket heter Finnvollen. Østover langs sjøen her er Sjømyra, og den siste motbakken i løypa heter Sjømyrbakken. Videre passerer vi Merkesbekken, Finnbekkbakken og Finnbekken før vi plutselig befinner oss i målområdet ved Vera samfunnshus.

Vi takker for turen og sier på gjensyn sommeren 1981.

Fløtningsdammen i Årvinkbekken.

Helgådal idrettslag 40 år

Disse var med på stiftelsen av Helgådal Skilag 21. mars 1940. Foran fra v.: Ivar Leirset, Trygve Nesseemo, Leif Skoknes og Arne Skoknes. Bak fra v.: Ole J. Haugan, Einar Nesseemo, Ingvar Leirset, Alf Åkervold, Sverre Leirset, Severin Lillegård og Peder Bjartan.

Den 21. mars 1980 rundet Helgådal idrettslag sine 40 år.

Jubileet ble markert på forskjellige områder.

Kretsrennet for senior og junior ved Bjartan søndag 10. februar dannet innledningen til feiringen. Lørdag 22. mars arrangerte fotballavdelingen en five-a-side turnering i Verdalshallen med Henning, Leksvik og Neset som gjestende lag. Og så ble feiringen avrundet med gaukrenn for hele familien ved Bjartan søndag 30. mars.

Jubileumsfeiringens høydepunkt var Jubileumsfesten på Bjartan samfunnshus lørdag 22. mars. Lagets stiftere var hedersgjester. Jubilanten mottok hilsninger og gaver fra en lang rekke gjester, med Nord-Trøndelag Idrettskrets' formann Jon Ramstad og Verdal kommunes ordfører Ola G. Tromsdal i spissen.

En ny æresmedlem ble utnevnt denne kvelden: Alf Åkervold. I over halvparten av Helgådal idrettslags historie har han vært

kasserer i laget, og hvor mange timer han har stått med klokka og ventet på at den ene løperen etter den andre kommer trøtt og sliten inn fra et skirenn, er det vel ingen som vet med sikkerhet.

Ellers vanket det blomster til alle som har vært formenn i laget, og en ekstra heder ble lagets første formann og fremste initiativtager i 1940, Ingvar Leirset, til del.

Lasse Johnson senior var kveldens toastmaster, og underholdningsgruppa bidro med vakre toner fra scenen.

I det hele ble det en hyggelig og verdig jubileumsfest.

JO

Fotos:
Morten Veimo

Den fjerde gjenlevende av Helgådal i.l.'s æresmedlemmer, Kristian Holmen, er her avbildet sammen med fru Ingeborg. De viser her fram to av de store pokalene de gjennom årene har gitt til laget.

Det sittende styre i jubileumsåret.

Foran fra v.: Brit Ness, Jon Overmo og Gunnhild Leirset. Bak fra v.: Brynjar Aksnes og Kjell Ottermo.

Her får Alf Åkervold sin medalje og diplom som bevis på at han er æresmedlem i Helgådal i.l. av lagets formann Jon Overmo (t. h.). To av lagets øvrige tre æresmedlemmer, Ingvar Leirset og Sverre Leirset, bivaer seremonien.

En av de tidligere formenn i Helgådal idrettslag, Jon J. Haugan, får her sin blomst av Inger Holmli.

AUTORISERT BILVERKSTED
BENSINSTASJON
KRANBIL

VUKU Bil-Senter

Inneh. Haga - Haugan
Tlf. 70734

Sv. Langnes Eftf.

Brødrene Berg

MØBELFORRETNING

Verdal, tlf. 78608
Levanger, tlf. 81390

Verdal Broderi og Moteforr. A/S

BRODERI — BARNETØY
MOTEARTIKLER

Tlf. 78324

Holmens Servicesenter

Tlf. 78040

Helgådals-trimmen

På toppen av Litlheggen. Heggavola i bakgrunnen.

For andre året ble Helgådals-Trimmen arrangert. I år var postene plassert på 7 setervoller: Vukuvollen, Røesvollen, Heståslettet, Julnesvollen, Bynavollen, Tinsvollen og Sagvoldhaugen.

Oppslutningen om Trimmen viste en fin framgang fra første året. Delvis kan en nok takke Vårherre for dette, en finere sommer enn den vi hadde i år, kan det nok gå lang tid før vi får igjen. Men en annen ting hadde også sin betydning for Helgådals-Trimmens suksess, og det turene Trimdame-ne arrangerte. Etter å ha drevel sin innendørstrim i Volden skole vinteren gjennom, fant kvinnene ut at de ville fortsette å møtes og trimme i lag også sommers tid. Så tok de da for seg en post om gangen. Ungene fikk være med, det gjorde også «kaillan», og en og annen enslig «stuppul'n» slo også lag. Og det ble noen hyggelige kveldsturer. Han kaffe-lars var selvsagt med — mer travelt kan en da ikke ha det når en tar en fjelltur. Og mens ungene lekte og kvinnfolka snakket, gjorde kalle-ne opp ild og kokte kaffe.

De som sverger til å gå alene i

fjellet, hadde full anledning til dette. Postene står på plass de, dag og natt, og det er ingen betingelse at man kommer i flokk og følge for å klippe kortet sitt. Og det skal da også godt gjøres at alle har anledning til å være med

når turene går av stabelen, slik at man likevel må ta enkelte poster mer for seg selv.

Vi vil likevel gi kvinnetrim-gruppa honnør for et godt tiltak, et tiltak som vel er mer miljø-skapende enn folk flest er klar over. Vi håper at de vil arrangere slike turer også i årene som kommer.

JO

Fra turen til Røesvollen og Vukuvollen søndag 17. august. Utsikt over Aust-Brekka.

Ved Mugdtjønna var det kafferast.

Fra Veresfestivalen 1980

Lørdagsutflukten gikk i år til de gamle setervoller nord for Vera med Henrik Hoel Woll som ypperlig guide. Regn og lavt skydekke om morgenen hadde nok skremt en del fra å gi seg med på turen, men været letnet etter hvert, og de vel 120 deltagerne fikk en trivelig tur.

Fra samfunnshuset gikk turen først til Kvennmovollen, deretter til Gudmundlivollen og videre til Bringsvollen, der vi tok en skikkelig kafferast.

Foruten Woll kunne også Alf Ward fortelle oss mange interessante ting, for ikke å snakke om «parhestene» Hallem og Prestmo, som likevel konsentrerte seg mest om å gi «sneikavringer» til hverandre. Det blir alltid en lett og trivelig atmosfære omkring disse karene!

Om ettermiddagen var det så natursti ved Vera samfunnshus med Per og Sigrun Storholmen som ansvarlige. Konkurransen ble Gomo-dominert idet Bjørn Ivar og søster Kristin delte første-

Er det ikke noe kjent med denne sjarmøren?

plassen mens hustru Ingebjørg la beslag på sølvmedaljen.

Det var bra deltagelse på natur-

stien, som gikk av stabelen under brukbare værforhold.

JO

Deltagerne på vei fram fra Bringsvollen.

En kafferast hører med. Her har de kvinnelige deltagerne samlet seg. Fra v.: Brit Fredriksen, Grete Ward, Marta Sagvold, Gerd Moholt og Marta Holmli.

Fra Værdalsbrukets arkiv

Tromsdalen 1948. Den første motorsaga i Verdal.
Fra v.: Bernhard Skei, S. Øverland, Bergestad,
Nygaard.

Lessing av older på Helgaa 1939.

Langtjønndammen i Høysjøelva.

Lensa ved Blokko, juni 1946.

«Valgfloa» i oktober 1947. Holmsbrua.

BILDER FRA 1894

Tusen års fossedur har stilnet. Hærfossen ligger tørrlagt.

Like ovenfor Hærfossen i 1894. Bildet er tatt i sørvestlig retning. Hærfossen ligger i høyre kant av bildet, elva holder på å grave seg ned i venstre kant.

Bildet er tatt fra Haugan 1895, og viser plassene Myra, Dalbakken og Egga under Røe. Platået ned mot elva hvor det står ei høybu er Bjørstadenget, som i dag er borte.

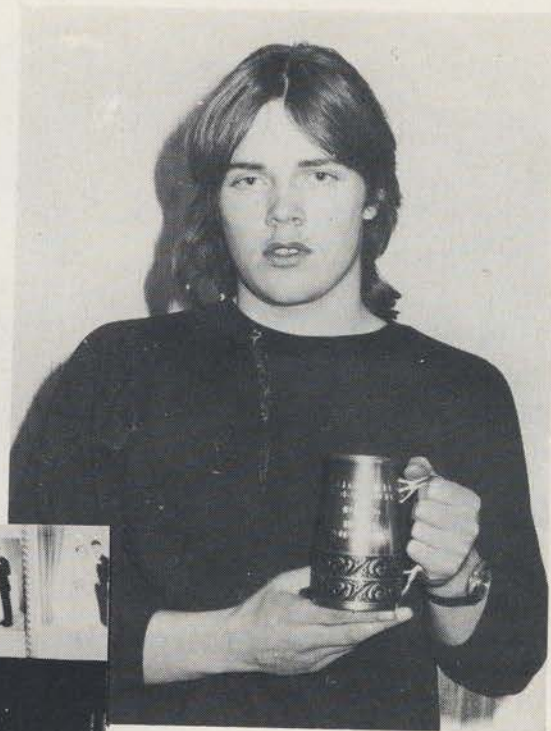
Elvemelene og gammelgården i Bjørstad nedre 1895. Bildet er tatt et år etter det første Haugan-raset, som gikk den 16. juli 1894.

Disse bildene har vi fått lånt til kopiering fra Norges Geologiske Undersøkelse's arkiv i Trondheim.

Helgådal i.l.'s prisvinnere 1980

Ove Morten Haugan med Friidrettsbollen.

Omar Ward med Fotballkruset.

Rolf Green forsynte seg med både Innsatspokalen og Ski-fatet.

Per-Leif Eklo med Fotballavdelingens ærespris.

Leif Svartås med Skiavdelingens ærespris.

O jul med din glede

Av Svein Haugan

Ja så lakker og lir det igjen da. Etter som åra går, blir det kortere og kortere mellom hver jul. Snart blir det vel som kallen sa, at han vann itt stort anna enn å hogg jultre. Men etter hvert har vi da lært oss å begynne i god tid. Det skal så visst ikke bli noe hastverk straks før jul i år nei. Vi skal i god tid rundvaske og bake, brygge, og kanskje svi ut en skvett også. Men all lukt av både bakst og gjær skal være ute av huset lenge før høytida ringes inn.

Alt i oktober observerte vi kvinner som var misfornøyd med at butikkene ikke hadde tatt inn julepapiret enda. De var på julegavekjøp, og da måtte det sannelig kunne fremtrylles papir med nisser og juletre på. Arg var de, damene, for at forretningsstanden ikke bedtids hadde tatt inn julepapir til innpakningen. Og på samme tidsleite så vi de første annonsene i avisene om arrangement av julebord. Selv A/S Vinmonopolet annonserte tidlig i november, at skulle man være sikret å få brennevinet hjem til jul, ja da måtte bestillingen foregå prompte. Nå er det vel ikke så sikkert at alle bestiller julebrennevinet ved A/S Vinmonopolet. Kanskje ligger det noen små filialer både her og der, slik at man ordner slike saker sammen med fattigmannsbaksten. Hvem vet. Men det er forøvrig en annen historie.

Før i tida var det annerledes. Da ruslet han far sjøl ned til butikken enten Sjulsmessdagen, eller tidlig juleaftens morgen. Han kom ruslende ned på «bua», med ryggsekken høyt oppe på ryggen mellom akslene. Tremelisa gnog ham litt der oppe mellom skulderbladene, der han gikk og så på den frostklare himmelen. Det var forresten ikke så mye han skulle ha heller. Litt kaffe, en tobakksrull og kanskje en appelsin til hver. Ja så hadde han tenkt på et kjoletøy til kona. Han fikk nå se hvor langt skillingene strakk til. Men hva med julegaver? Nei, det visste han ikke hva det var for noe. Alle fikk selvsagt et nytt

klespiagg til jul. Ellers måtte de ri stabben. Men julegaver, nei det var ukjent.

Likevel gledde han seg til jul, kallen. Og i matstellet ble det også noe bedre. Grisen var slaktet og en og annen godbiten ble det vel å få. Tørfisken var også forlengst kommet i lutkaret, og var utvannet og fin. Aska han laget luta av, var av fineste bjørkved. Og sint hadde han vært, da luta ble kokt. Det måtte til, om det skulle bli noe kraft i den.

Joda, det stundet til jul. Og ankeret var vel oppe på loftet, med det fineste franskbrennevin.

Det var skikk at juleaften fikk de mannlige familiemedlemmene en karsk hver. Selv gjetergutten, som holdt på å komme opp i sjels år og alder, fikk en karsk. Kvinnfolka fikk dele en, de. Det er vel ikke sikkert Eva Kolstad i Likestillingsrådet hadde bifalt denne ordningen. Men dette var nå lenge før hennes tid da.

Og han gledde seg kallen, til tridagen. Da kom husmennene og skulle ha oppgjør for hele året. Så og så mange daler for leie av plassen. Så og så mange daler for utført arbeide utover plikta. Og så ble det mat og kaffe da, etterpå, når forretningene var unnagjort. Og etterpå noen drammer av det franske. Slike oppgjørsdager kunne bli rene festen det, om det pas-

set seg slik. Husmannskallene var uvant med sterke saker, og de ble fort varme i trøya. Det hadde hendt at de tok omkring hverandre og danset inne på stuegolvet, kallene. Da var sorgene borte, og det var moro å være til. Men det kom en dag derpå for disse også. Og det hendte at husmannskona kom til gårds dagen etter og brukte munn fordi han Ola hadde kommet heim full, både i hodet og i bukse. Hun var det som måtte rette opp anstendigheten både på den ene og den andre måten. Men «det va itt kvar dag», som han sa mannen som var uheldig i et bryllup i Vuku. De satt nedme brøllåpsbordet første dagen, da det tok til å lukte så rart i stua. Spællmann' — han fureren — gikk ned på kne og lokta på gjestene som satt ved bordet. Da han kom til den rette, sa han: «Hèn sett hoinn.»

Joda, han kunne minnes kallen, der han gikk mot butikken. Han smilte for seg sjøl. Det hadde nok vært mye moro og ja, sammen med slitet. Du store verden san. Men nå var det jul igjen, og han kunne ikke annet enn å glede seg. Kanskje tok de en dans i år også, husmennene, når de kom anstingendes tredagen og skulle ha oppgjør. Det var ikke så godt å si, men ankeret med franskbrennevinet var i alle fall på plass.

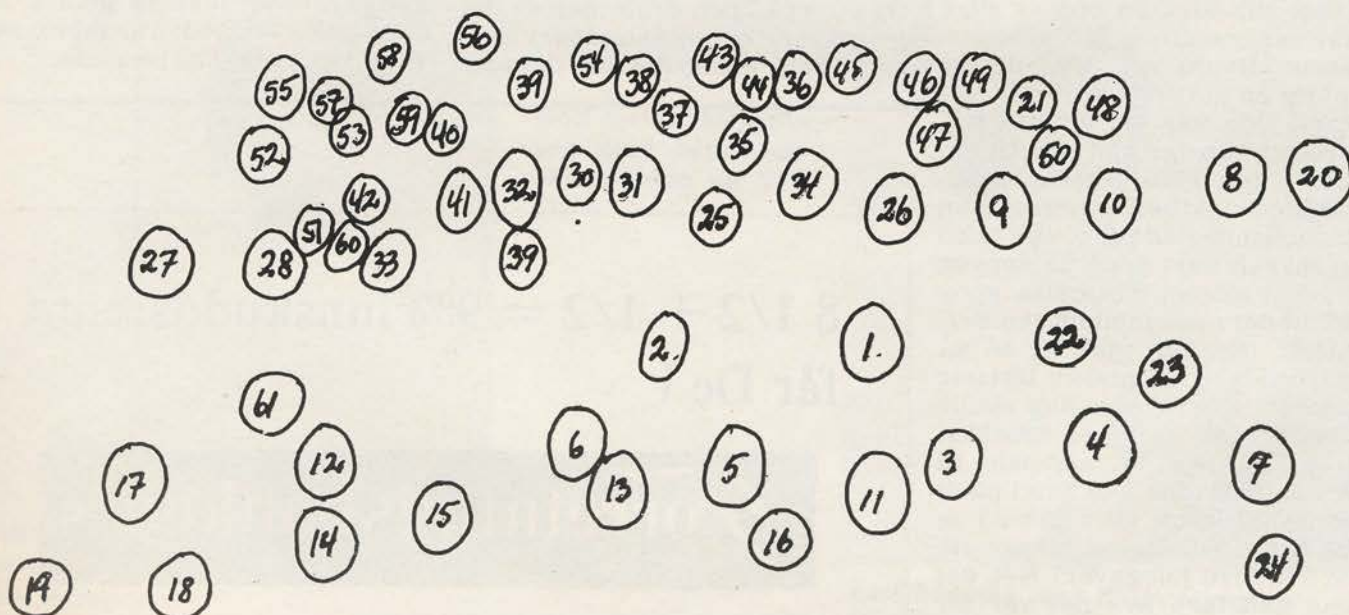
$8\frac{1}{2} + 1\frac{1}{2} = 9\%$ innskuddsrente
får De i

Forretningsbanken %

Gullbrylluppet til Karen og Johannes Klukan 15. august 1905

Bildet er tatt i Elnes østre av lærer Mikal Klukan (sønn)

- 1 Johannes A. Kluken. Skolelærer født i Vuku 1830
- 2 Karen Olsdatter Holmli født på Årstadvold i 1830 (kone)
- 3 Marha Kulsli (datter), gift med:
- 4 Johannes Eriksen Kulsli
- 5 Anna Johannesdatter Ørtugen (datter), gift med:
- 6 Peter Pettersen Ørtugen
- 7 Marie Nordnes (datter av Johannes E. Kulsli, og gift med John Nordnes, nr. 20)
- 8 Karoline Nesseemo (datter av Johannes E. Kulsli)
- 9 Oline Kulsli (var gift med P. M. Bengtsen, døde i ung alder)
- 10 Ole J. Kulsli (sønn av Johannes E. Kulsli. Lever enda)
- 11 Birgitte Kulsli Holmli (datter)
- 12 Beret Ørtugen (datter av Anna Ørtugen)
- 13 Karen Ørtugen, gift Sellæg
- 14 Petra Ørtugen, gift Selbo
- 15 Johannes Ørtugen
- 16 Aslaug Ørtugen, gift Skoknes (13—16 er barn av Anna og Peter Ørtugen)
- 17 Anna Kluken, kona til Mikal Kluken, som tok bildet
- 18 Magnhild Kluken (datter)
- 19 Ivar Kluken (sønn)
- 20 John Nordnes
- 21 Johannes Nordnes (bror av John. Klokke og kirkesanger i Vuku)
- 22 Gustava Nordnes
- 23 Oline Nordnes
- 24 Margit Nordnes (nr. 22—24 er barn av Marie og John Nordnes)
- 25 Prost Solum
- 26 Mikal Dillan (Klokke og kirkesanger i Vuku)
- 27 Per Nesset (bror til Peter Ørtugen)
- 28 Lars Plassen
- 29 Marie Plassen
- 30 Mette Plassen Vangstad (datter), gift med:
- 31 Ole Vangstad
- 32 Petter Hellan, gift med:
- 33 Oline Hellan
- 34 Ivar Bjartan, gift med:
- 35 Grethe Bjartan
- 36 John Overnesset, gift med:
- 37 Karen Overnesset
- 38 Peder O. Mæhlen, gift med:
- 39 Ingeborg Anna Mæhlen
- 40 Ole Kulsli, gift med:
- 41 Selle Kulsli
- 42 Anna Skoknes, gift med:
- 43 Olaus Skoknes
- 44 Oline Haugen, gift med:
- 45 Johannes Haugen
- 46 Ole Storneset (bror av Johs. Haugen)
- 47 Marie Haugen (søster av Johs. haugen, gift med Ola Eriksen Kulsli. Reiste til Amerika)
- 48 Ola Eriksen Kulsli (bror til Johannes E. Kulsli)
- 49 Anders Julnes, gift med:
- 50 Elen Julnes
- 51 Inger Kulsli (gift med lærer Johannes Kulsli)
- 52 Karen Tyve
- 53 Ingeborg Ågesen
- 54 Katerine Røsten (gift med P. A. Røsten)
- 55 Bergitte Trøen, gift med:
- 56 Johannes Trøen
- 57 Inga Nymoen (datter)
- 58 Martin Trøen
- 59 Ukjent
- 60 Ukjent
- 61 Ukjent
- — —

Bildet og opplysninger har vi fått hos Margot Skoknes. Gullbrudeparet er hennes oldeforeldre.

R. Falstad Eftf.

KARL M. J. HOAS

Optikermester

7650 Verdal — Tlf. 78135

Distriktets dekkklager

Salg

Service

Startbatteri - Kjetting

Duun bilhengere

et Bok
& Papir
Hus

H.E.EIDES EFTF. A.S

BØKER · PAPIR · KONTORUTSTYR · LEKETØY
POSTBOKS 99, 7651 VERDAL · TELEFON (076) 79523

Minsaas Maskin

VERDAL

Telefon: Privat 78331

Kontor/Verksted 78597

Mobiltelefon 011/53046

33250/48760

Til gullbryllupet vi her ser bilde fra, skrev Peder O. Mæhlen følgende:

BIOGRAFI

Lærer Johannes Andersen Kluken er født den 11. mai 1830 på gården Kluken i Vuku, Værdalen, af foreldre Anders Johannessen og Beret Bårdsdatter. Han var hjemme hos foreldrene til i 20-aarsalderen da han tog tjeneste hos daværende Lensmand Rygh paa Værdalsøren, hvor han var i 3 aar. Om Vinterkveldene tog han privat undervisning hos Lærer Johannes Rygg for at uddanne seg for Lærergjerningen. Samme høst blev han eksamineret af Sogneprest Lars Steen og konstitueret som lærer i det øverste skole-distrikt i Vuku, som dengang rak fra Volden og helt opp til Riksgrænsen.

Han begynte som lærer den 16. Oktober 1853, blev beskikket som fast ansat lærer den 8de November 1855 af Provst O. Berg Frostén. Han virket som lærer helt til 1te Juli 1893, altsaa i 40 aar etter samme distrikt.

Det er saaledes en lang arbeidsdag Kluken har at se tilbage paa i skolens tjeneste, og han har haft

en sjelden god anledning til at følge skolens udvikling i dens forskjellige stadier.

Da han begynte sin lærergjerning var det bare omgangsskole i hele distriktet, en uge paa hver gaard, og stellet var ikke altid det bedste, som oftest bare en stue hvor husets øvrige beboere holdt til med sitt arbeide.

De lærere som nu virker i nyopførte tidsmessigt udstyrte skolelokaler og med nutidens undervisningsmidler, har visst meget vanskelig for at sætte seg ind i forholdene som skolen dengang maatte virke under. Efter en del aars forløb blev der fast skole paa Bjartens og Helgaadalens kredse saa at han fik lidt bedre, men i Værens kreds var det fremdeles omgangsskole indtil for nogle aar siden da kapellet blev bygget.

Kluken var i besiddelse af en sjelden god evne til at virke som lærer, det var ham medfødt at vinde børnenes agtelse og tillid.

De saa op til ham i agtelse og beundring og saavidt jeg ved hendte det ikke under hans lange lærervirksomhet at nogen af hans elever blev vist tilbage fra Konfir-mationsforberedelserne paa grund af manglende kundskaber — et godt bevis for hans dygtighed og samvitighedsfulde arbeide. Ja ære være Kluken for hans arbeide i skolen, og sent vil jeg glemme de dage da jeg sat paa Skolebenken hos ham og modtog den første uddannelse for livet. Takk min kjære lærer for alle de gode indtryk jeg nottog hos Dem den tid jeg var paa skolen.

J. Kluken og Hustru Karen Olsdatter født 2. Marts 1830 har haft 8 børn hvoraf 6 lever, 30 børnebørn og 3 børnebørnsbørn. Det er saaledes en talrig flok afkom som nu paa Bedsteforeldrenes Guldbryl-lupsdag sender Dem sin bedste hilsen og ønske om en blid alderdom.

P. O. Mæhlen.

ALFA-LAVAL EKSPERT PÅ INNENDØRSMEKANISERING I SAMARBEID MED FELLESKJØPENE

MELKEUTSTYR

- Spannanlegg
- Røranlegg for små og store besetninger
- Melkestaller
- Vaskeautomater
- Duovac 300
- Platekjølere

MILJØUTSTYR

- Innredning for ku, gris, sau og geit
- Førringsanlegg
- Ventilasjonsanlegg
- Utgjødslingsanlegg
- Gjødelselpumper
- Vinduer og dører m. m.

TILBEHØRSARTIKLER:

- Jurhygieneprodukter
- Drikkekar og drikkenipler
- Hygienebørster og vaskemidler
- Klippemaskiner for ku og sau
- Bindslør
- Røkteskraper og klovpleieutstyr
- Elektriske gjerder

SALG

Distriktssjef Einar Green
Leksdalen
7650 VERDAL
Tlf. 076/77374

SERVICE

Servicemann Odd M. Green
Kløvervn. 66
7650 VERDAL
Tlf. 076/79385

Servicemann Ole A. Rotmo
Nyfeltet
7660 VUKU
tlf. 076/70753

God
Jul

KVALITET OG SERVICE

Godt
Nyttår

IDRETTSÅRET 1980

Leif Rotmo får stå som representant for dei mange skiløparane i laget.

Dei fem som var med og sikra lagpokalen for kvinner i Vårloken. Frå v.: Brit Fredriksen, Hildur Sørli, Britt-Liss Pedersen, Gunnhild Leirset og Grete Ward.

Frå premieutdelinga etter skisesongen. Nokre av «Helgådalens framtid».

Scoringa som gjorde at Vuku gjekk til topps i Sommarcupen. Keeper Holmli må berre konstatere at ballen går i mål.

GAMMELT FRA BYGDA

Fra Julnesset ca. 1916. Fra v.: Ola Gaundal, Martin Lustad, Anna Lustad, Elfrid Nesseemo, Elen Julnes, Iver Julnes, Emma Kulsli, Astrid Julnes, Gustav Julnes, Anders Julnes, Maria Bredingsberg, Johan Gaundal, Maren Nesseemo og Frits Bredingsberg.

Grunnfossen ca. 1905.

Skjækerfossen 1917. Ruinene av smeltehytta i forgrunnen, saga til Ole Storneset i bakgrunnen.

SLAGBJØRNEN I VERDAL

En del faktiske opplysninger samt noen personlige betraktninger

Av Lasse Johnson – Fotos: Paul Harald Pedersen

Befaring i Skjækerdalen. Fra venstre: Tor Kvam, Jon Lykke, Lasse Johnson, Ivar Nessemø, Kjetil Årstad, Nils Kolstad, Johs. H. Nessemø, Olav Tiller, Alf Åkervold.

I Helgådals-Nytt for 1978 skrev jeg noen ord om at bjørnen var tilbake i Verdal, spesielt i traktene Inndalen—Sul. Selv om mange den gang betvilte riktigheten av påstanden, og kanskje stemplet vedkommende observatører som løgnere, var jeg selv ikke i tvil. Siden da fant jeg flere ganger tegn som tydet på at vi også hadde bjørnen i Helgådalen. Det som i høst utløste det hele var at jeg på en kaffetur i Skjækerdalen søndag 31. august fant et sauekadaver i en bekk like ved Vollavollen. Rundt kadavret var det sportegn både på vegetasjon og på bakken som etter min mening umulig kunne stamme fra noe annet enn bjørn. Det var både klore- og bitemerker i flere busker og trær rundt slagplassen. Samtidig med dette gikk det en enslig voksen bjellesau rundt meg. Denne sauen var så nær innpå at jeg tydelig kunne lese både nummer og eiermerke på ørene. Etter at avisene fikk «teften» av bjørn kom også viltmemnda inn i bildet, og mandag 8. september ble det i regi av Verdal viltmemnd i samarbeid med viltstellkonsulenten i Nord-Trøndelag og direktoratet for vilt og ferskvannsfisk (senere kalt D.V.F.) arrangert befaring i Skjækerdalen. Før den tid var det funnet 14 døde sauer i sauehamna. I Vera-traktene ble det også etter hvert funnet tegn etter bjørnen. Sydvest for Aurretjønn ble det funnet en stor elvespørs elgokse i et lite myrhull. Under befaring med viltstellkonsulenten i Nord-Trøndelag og formannen i Verdal viltmemnd ble det fastslått at bjørnen var årsak til elgens død. Under elgjakten 25. og 26. september fant jeg i traktene ved Storlunet 3 døde sauer som høyst sannsynlig var slått av bjørn. Tidligere var det funnet en død sau i samme trakten. Sportegnene rundt dette kadavret gikk også tydelig i retning av bjørnen. Samme uke ble bjørnen sett nord-øst for Strådalen av noen rypejegere fra Rakkestad.

Etter befaring i Skjækerdalen ble det fra saueeierne sendt søknad om fellingstillatelse av bjørn. Søknaden ble sendt til D.V.F. via Verdal viltmemnd, som måtte gi sin innstilling til søknaden før den ble videresendt. Etter en del diskusjon i viltmemnda ble det gjort enstemmig vedtak om å anbefale søknaden. Imidlertid ble søknaden avslått av D.V.F. med begrunnelse i at bevismateriellet var for tynt. Men D.V.F. poengterte at de var villig til å vurdere søknaden på nytt dersom det ble funnet nye rov. Etter at de ovenfor nevnte kadavrene i Vera ble funnet ble det gjort ny henvendelse til D.V.F. om fellingstillatelse.

Henvendelsen ble denne gang tatt til følge, og den 29/9 kom det telegrafisk melding fra D.V.F. om at det var gitt fellingstillatelse på en bjørn i deler av Verdal kommune. Tillatelsen var tidsbegrenset til ut oktober måned. Viltmemnda hadde på forhånd oppnevnt en del jegere som skulle forestå en eventuell jakt på bjørnen, og skogsjef Jon Lykke var av samme oppnevnt til jaktleder. Allerede samme dag som fellingstillatelsen ble gitt ble det av jaktlederen gitt beskjed til de aller fleste elgjegere i det aktuelle området om at de kunne skyte bjørnen under elgjakten, både i første og annen elgjaktperiode. Utenom elgjakttiden var det kun de som var spesielt oppnevnt av viltmemnda som hadde anledning til å felle bjørnen. Som de aller fleste allerede vet gav bjørnejakten i Verdal denne gang ikke tellende resultat. Med velvilje fra D.V.F. viltstellkonsulent Paul Harald Pedersen, Verdal viltmemnd og jaktlederen har Helgådals-Nytt fått adgang til hele korrespondansen omkring denne saken, og vi skal her gjengi en del som vi mener kan ha interesse for mange av leserne.

RAPPORT

**Befaring og undersøkelser av sauekadaver i Skjækerdalen i Verdal kommune
8. september 1980.**

Innledning.

Befaringen og undersøkelserne ble arrangert av Verdal viltmemnd i samarbeid med Viltkonsulenten i Nord-Trøndelag og DVF — viltforskningen.

Deltakere:

Nils Kolstad	(saueeier)
Ivar Nessemø	—»—
Johannes H. Nessemø	—»—
Olav Tiller	(sauesanker)
Alf Åkervold	(kvigeeier)
Lasse Johnson	(skogfullmektig)
Jon Lykke	(Verdal viltmemnd)
Kjetil Årstad	—»—
Tore Kvam	(DVF — viltforskningen)
Paul Harald Pedersen	(Viltkonsulenten i N.-Trøndelag)

Befaringen foregikk i tidsrommet 14.00–20.00 den 8. september 1980 i Skjækerdalen i Verdal kommune.

Skjækerdalen opp til Skjækervatnet er ca. 2 mil lang, og strekker seg i N/Ø – S/V-retning. Dalen synes å være klart avgrenset i forhold til nabodal-førene.

I følge opplysninger av saueeierne (N. Kolstad, I. Nessemo og J. H. Nessemo) var det på forsommeren d. å. sluppet ut til sammen ca. 100 sauer i Skjækerdalen. 70 av disse var pr. 8. september d. å. sanket inn.

Pr. 8/9 var det funnet 15 sauekadaver, mens ytterligere 15 sauer fremdeles var savnet.

Under befaringen ble tilsammen 7 sauekadaver undersøkt. Kadavrene og eventuelle sportegn er nærmere beskrevet nedenfor og kadaverfunnene nummerert og lagt inn på det vedlagte kart.

Sauekadaver nr. 2:

Kadaveret:

- Dette kadaveret var ikke funnet tidligere.
- En voksen sau.
- Ligger i kanten av ei større myr.
- Merker etter forsøk på nesebitt (blodutredelse).
- Blodutredelse som tyder på slag over venstre nakke.
- Ryggraden intakt.
- Korsryggen intakt.
- Juret intakt.
- På innsiden av lårene ble det funnet blodutredelser som tyder på at sauen var blitt gitt slag.
- Brystbenet ble funnet ca. 3 m til side for kadaveret og sannsynligvis var brystfettet tatt av bjørn.
- Drept i løpet av de siste 8 dagene.
- Ivar Nessemo var eier av sauen.

Sportegn:

- Ca. 15 m fra kadaveret ble det funnet ekskrementer som tyder på bjørn. Skarp lukt samt delvis grovfordelt og uensartet sammensetning av ekskrementene. Ekskrementene ble funnet i fotavtrykk som kan være sporavtrykk av bjørn.
- Furu ca. 6 m høy, ca. 30 cm i diam., ca. 30 m fra kadaverplassen. Kloremarker på nedre del av stammen på furua. Kloremarkene var relativt tydelige. Avstanden mellom «klørne» ble målt til ca. 2–2,5 cm. Det ble i tillegg funnet saueull like under furua.

Konklusjon:

- Med utgangspunkt i forsøk på nesebitt, slag over nakke og innsiden av begge lårene, brystbeinets plassering i forhold til kadaveret, funnet av ekskrementer samt tydelige kloremarker på nevnte furu må det konkluderes med at bjørn har vært på ferde og drept sauen.

III. Avslutning.

En oppsummering viser at av de 7 undersøkte kadavrene var det 6 voksne sauer og 1 lam.

Nils Kolstad var eier av 4 av disse kadavrene, Ivar Nessemo 2 stk. og Johannes H. Nessemo 1 stk.

For ett av de undersøkte kadavrene (kadaverfunn nr. 2) synes det sikkert at bjørn har vært på ferde og drept sauen.

Fire av de undersøkte kadavrene har merker eller det foreligger andre sportegn som gjør at vi ikke kan utelukke at bjørn har vært på ferde.

For to av de undersøkte kadavrene har vi ikke grunnlag for å si noe nærmere om hva som kan ha vært årsak til disse to sauers død (kadaver nr. 1 og nr. 4). Etter analysen av det hårfunn som ble gjort ved kadaver nr. 1 vil vi muligens kunne si noe nærmere om dette funnet.

Viltkonsulenten i Nord-Trøndelag
10. september 1980.

Paul Harald Pedersen.

RAPPORT

Oversikt over funne sauekadaver, antall sauer fremdeles ute på beite og antall saueeiere i de tilgrensende områder til Skjækerdalen i Verdal kommune.

Rapporten er utarbeidet på grunnlag av opplysninger innhentet gjennom Verdal Sauavlslag v/ formannen Ivar Holmen.

De tilgrensende områder til Skjækerdalen nedenfor benevnt som Malsådalen I (Nordøst for Holmlitjernet), Malsådalen II (Sørvest for Holmlitjernet), Hervolhamna og Fagerlihamna. Det er ikke foretatt begrensning av områdene på kart da det er noe uklart hvor disse grensene bør trekkes.

Oversikten i den følgende tabell viser at det tilsammen i de nevnte områder er sluppet ut på beite 486 sauer. Pr. 14/9 er 69 av disse fremdeles ute på beite, dvs. 14 %. 16 sauer er funnet igjen døde.

Saueeierens navn/ Område	Ant. sauer sluppet ut på beite	Ant. sauer fremd. ute på beite 14/9	Funne saue- kadaver
Malsådalen I			
Magne Nessemo	127	36	5 (2) ₁
Malsådalen II			
Asbjørn Leirset	49	6	0
Hervolhamna			
Bjørn Tiller	30	3	1
Kjell J. Hermann	18	0	1
Asle Morken	4	0	1
Leif Langdal	12	0	1
Sverre Sende	7	0	0
Olav Tiller	47	0	4 I dalen ved Hervol- tjønnna
Fagerlihamna			
Odd Morken	6	1	0
Knut Wold	7	2	0
Torkel Austad	47	9	1
Steinar Bergsmo	56	11	3 (2)
Per A. Eklo	25	0	0
Ivar Nessemo	20	2	0
Lars Grande	31	0	0
Sum	486	69	16

*Tallene i parentes angir det antall kadaver som ifølge opplysninger fra Ivar Holmen synes å være tatt av bjørn.

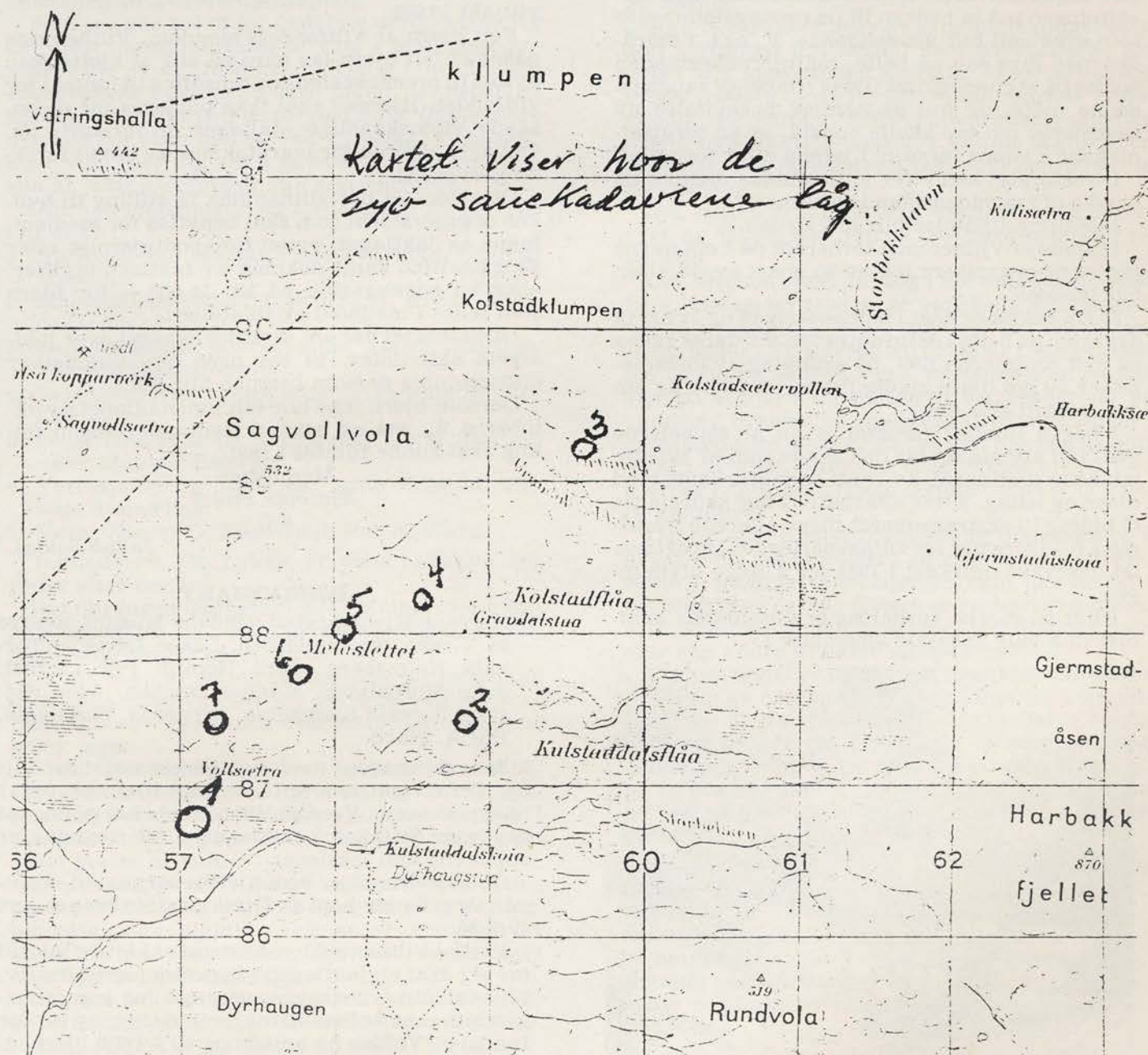
Når det gjelder Skjækerdalen skal situasjonen være uendret sett i forhold til rapport avgitt pr. 10/9 d. å. Ved å kalkulere inn tallene for Skjækerdalen får vi følgende oversikt pr. 14/9 for hele området.

- 586 sauer sluppet ut på beite.
- 84 sauer fremdeles på beite pr. 14/9, dvs. 14 %.
- 31 funne sauekadaver, dvs. 5 %.

Steinkjer, 17. september 1980.
Viltkonsulent i Nord-Trøndelag.
Paul Harald Pedersen.

Bitemerker etter bjørnen.

Kartet viser hvor de syv sauekadavrene låg.

UTSKRIFT AV VERDAL VILTNEMNDS MØTEBOK 17. SEPTEMBER 1980

Vedtak:

Verdal viltnemnd har fått krav fra Verdal sau-avslag om at det blir gitt fellingstillatelse for bjørn som har slått sau i Skjækerdalen.

Viltnemnda oversender kravet til Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk til avgjørelse.

Viltnemnda finner det bevist at det har vært bjørn i området, og at denne har slått sau i høst. Det er sannsynlig at det har vært bjørn i Skjækerdalen fra tid til annen i flere år, og det er sannsynlig at den har slått mange av de sauer det er funnet kadaver av i høst.

De sentrale myndigheter har totalfredet bjørnen, med det formål at den skal kunne danne levedyktige bestander. Viltstyret og viltnemndenes forvaltning av denne dyreart må skje på en måte som tilgodeser dette formålet, samtidig som forvaltningen må ta hensyn til de næringsinteresser som eventuelt blir skadelidende. F. eks. i områder med mye sau på beite, må bjørnebestanden holdes på et rimelig nivå. Beskyttelse av sauen på denne måte, og full økonomisk beskyttelse av saueeierne om tap skulle oppstå, er en forutsetning for å kunne forvalte bjørnen etter formålet.

Direktoratet kan etter viltnemndas mening nå handle ut fra nedenstående alternativ:

1: Fellingstillatelse blir gitt straks.

I tilfelle er Viltnemnda forberedt på å oppnevne jegere og organisere jakten så snart avgjørelsen blir meddelt.

2: Da det nå er sent i beitesesongen og svært få dyr igjen på beite i dette området, vurderes saken på nytt sommeren 1981, på grunnlag av undersøkelser av om bjørn stadig finnes i trakten og om den fortsatt slår sau.

I begge tilfeller forutsetter en at saueeierne ydes full erstatning for den skade som er skjedd, inklusive kjøttverdi, av verdi og merarbeide med tilsyn og leting. Etter alternativ 2 bør saueeierne få bidrag til ekstraordinært tilsyn allerede fra våren av. Videre bør rovviltekspertene fra Direktoratet overvåke området i 1981 for å følge utviklingen.

Etter en samlet vurdering er viltnemnda kommet til å ville anbefale alternativ 1.

I Vera ble en 11-spørs elgokse slått av bjørnen.

FELLINGSTILLATELSE PÅ 1 BJØRN I DELER AV VERDAL KOMMUNE

Vi viser til Deres søknad av 17. september d. å. samt til telefonsamtaler med viltnemndas formann.

I medhold av kgl. res. av 29/6 1979 punkt III gis det herved tillatelse til å felle en (1) bjørn i deler av Verdal kommune.

Tillatelsen er gitt på bakgrunn av bjørnaskadene på sau og lam i Skjækerdalen og Vera, og er gyldig fra dags dato til 31/10-80. Tillatelsen gjelder innen den del av Verdal kommune som ligger nord for Riksveg 72 i Inndalen. Viltnemnda foretar den nærmere avgrensning av jaktområdet.

Viltnemnda oppretter jaktlag i samråd med lensmannen. Direktoratet skal underrettes om oppnevningen. Under jakta skal det brukes våpen som er godkjent for storviltjakt og medlemmene av jaktlaget skal ha bestått skyteprøven for storviltjakt i 1980.

Felt bjørn er Viltfondets eiendom. Viltnemnda påser at felt bjørn tas vare på slik at kjøttet kan nyttes til menneskeføde og omsettes til inntekt for viltfondet. Bjørnen skal ikke parteres før de ønskede vitenskapelige målinger er foretatt, jfr. vedlagte skjema for ivaretagelse av data i forskningsøyemed.

Direktoratet ber viltnemnda ta stilling til hvilken oppgjørsform som skal benyttes for medlemmene av jaktlaget, enten timegodtgjørelse etter skogstariffen samt dekning av faktiske utgifter, eller en engangssum på kr. 15.000,— for bjørn som felles i medhold av tillatelsen.

Direktoratet ber om skriftlig rapport over jaktlagets aktiviteter. Vi ber også om umiddelbar underretning dersom bjørnen blir felt.

Dersom bjørn ikke blir felt innen utløpet av oktober d. å., må ny søknad fremmes dersom felling skal kunne tillates i 1981.

Med hilsen
Hjalmar Pavel
e.f.

Jakob Soldal.

BJØRNEJAKT

Herrene Kjetil Årstad, Oddvar Musum, Sverre M. Green, Snorre Green, Lasse Johnson, Torvald Holmsberg, Tore Holmli, Per Leirset, John Storholmen, Magnar Bakken, Arne Kolstad, Sigvald Sjømæling, Birger O. Sisselvold, Per A. Ward.

Som du er kjent med, har Direktoratet for Vilt og Ferskvannsfisk gitt fellingstillatelse for 1 bjørn i deler av Verdal. Viltnemnda har oppnevnt deg som deltaker i jaktlaget. Undertegnede er oppnevnt som jaktleder.

De bestemmelser som gjelder for jakten, fremgår av vedlagte kopi av Direktoratets brev datert 29/9-80.

Verdal Viltnemnd har bestemt at i lovlig jakttid for elg skal elgjaktlagene i området nord for Rv. 72, vest for svenskegrensen, syd for kommunegrensen mot Snåsa/Steinkjer/Inderøy, og øst for Inndalen/Volden ha anledning til å felle bjørnen. Disse er informert om dette.

Utenom nevnte jakttid, og frem til 31/10-80, er

Sauekadaver i Storbekken ved Vollavolden.

det kun det spesielt oppnevnte jaktlag som har anledning til å drive bjørnejakt.

Som jeg har nevnt for endel av dere, finner jeg det mest hensiktsmessig at 2 og 2 mann har ansvaret for hvert sitt område. Dette område skal «overvåkes» i den grad dere finner det hensiktsmessig. Blir bjørnen observert eller finner dere nye merker etter den (f. eks. nye slakt av husdyr eller vilt), ber jeg om å få øyeblikkelig beskjed, slik at jakten eventuelt kan konsentreres.

Område-inndelingen og fordelingen av jegerne blir slik:

1. Nordvest for Malsåa: Kjetil Årstad, Oddvar Musum.
2. Malsådalens syd-side: Sverre M. Green, Snorre Green.
3. Skjækerdalens norvest-side: Lasse Johnson, Torvald Holmsberg.
4. Skjækerdalens sydøst-side: Tore Holmli, Per Leirset.
5. Øvre Helgådal og Forlandet: John Storholmen, Magnar Bakken.
6. Veresfjellet og Juldalen: Arne Kolstad, Sigvald Sjømæling.
7. Vera: Birger O. Sisselvold, Per A. Ward.

Jaktlederen, Jon Lykke, vil delta i enkelte områder etter behov.

Det blir ingen dagbetaling for jakten, men skulle bjørnen bli felt, betaler Direktoratet en felingsgodtgjørelse på kr. 15.000,—.

Skulle noen av de oppnevnte ikke ha anledning til å delta i jakten, ber jeg om å få beskjed snarest, slik at Viltnemnda eventuelt kan oppnevne en ny jeger.

Skulle bjørnen bli skutt, må det handles som beskrevet i Direktoratets brev, og jeg må få øyeblikkelig beskjed slik at videre jakt kan stoppes. I alle tilfelle ber jeg om en kort rapport fra alle så snart jakten er slutt.

De fleste bjørner i Norge er skutt ved hi-jakt, (uaktuelt nå!), og på åte, — og ikke så få i forbindelse med elgjakt. Jeg anser sjansene er størst nå hvis man finner, eller vet om, et slakt som bjørnen har endel igjen av.

Jeg ber hver enkelt utvise den største aktsomhet slik at ulykker eller skadeskytinger unngås. Skitt jakt!

Med hilsen
Jon Lykke.

RAPPORT, BJØRNEJAKT I VERDAL 1980

Ved brev av 29/9 d. å. ga Direktoratet fellings-tillatelse for 1 bjørn i deler av Verdal kommune frem til 31/8-80.

Verdal Viltnemnd organiserte jakten ved å la elgjaktlagene i det aktuelle område forestå bjørnejakten i elgjakttiden. For å jage utenom denne tid oppnevnte Viltnemnda et jaktlag på 15 medlemmer, med nemndas nestformann, Jon Lykke, som leder. Viltnemnda la vekt på at jaktlaget skulle bestå av folk som var vant med storviltjakt, og som var lokalkjente i terrenget.

Såvel elgjaktlagene som bjørnejaktlagene ble orientert muntlig og skriftlig. Se gjenpart av jaktlederens brev av 2/10 og 3/10 1980.

Viltnemnda la stor vekt på en effektiv organisering av jakten, på de sikkerhetsmessige sider av den, og på at den skulle foregå i rolige og fornuftige former.

Som beskrevet i brev av 2/10 ble jaktlaget oppdelt i grupper à 2 mann, med hovedansvar for hvert sitt geografiske område. Disse gruppene gjennomsokte og «overvåket» sitt område i nødvendig utstrekning. Ved eventuell observasjon av bjørn, nye slakteplasser e. l., skulle jaktlederen organisere en konsentrert jakt etter hensiktsmessig opplegg.

Om jakten er kort å si at bjørn ikke ble observert, og det ble ikke funnet nye slakt av husdyr eller vilt.

Om bjørnen oppholdt seg i det aktuelle område eller ikke under jakten, er vanskelig å si. Rekkefølgen av slakteplassene umiddelbart før jakten, — fra sauer i Skjækerdalen til sauer i Storbekkdalen til elg og sauer i Vera, er kanskje en indikasjon på at bjørnen i slutten av september var på vandring østover, — muligens til vinterkvarter i Jämtland. Om dette er riktig, kan bjørnen ha blitt skutt i Sverige, ettersom det visstnok er felt 7—8 bjørner i Jämtland i høst. Ovenstående er dog bare gjetninger.

Det er ikke funnet tilstrekkelig materiale til å avgjøre om det har vært 1 eller flere bjørner i området i sommer. Den bjørnen som har herjet i saueflokkene antåes å være en relativt ung bjørn. For det første er det jo denne aldersklassen som mer enn andre utvikler «slagbjørner».

For det annet er det funnet sportegn som peker i retning av en ungbjørn. Ikke langt fra konsentrasjonen av slakteplasser i Skjækerdalen hadde bjørnen klatret ca. 5 m opp i en stor furu, og sklidd ned igjen. — En fullvoksen bjørn ville neppe ha klatret opp, og en bjørnunge kunne neppe ha satt så kraftige merker etter seg som det var på treet.

Vi viser til vårt vedtak i Viltnemnda av 17/9 1980 og ber Direktoratet iverksette en viss overvåking av de aktuelle områder i 1981, slik at det om nødvendig kan gripes inn i tide. Vi tør videre be om å få opplyst om det er noe initiativ Viltnemnda skal ta i denne forbindelse eller vedrørende den fortsatte håndtering av bjørnesaken.

Verdal, den 14/11 1980.

Verdal Viltnemnd.

Alf Josve,
formann.

PERSONLIG KONKLUSJON

Da bjørnen i lenger tid har vært totalfredet her i landet, har stammen etter hvert igjen tatt seg opp. Store deler av Verdal kommune må betraktes som typiske bjørnetrakter, og det synes helt naturlig at bjørnen igjen er i ferd med å etablere seg her. Hvor vidt den skal få anledning til det skal jeg her ikke komme nærmere inn på. Her er det naturlig nok kryssende interesser og delte meninger ute og går. Likevel vil jeg påstå, når en er vitne til en slik tildragelse med en typisk slagbjørn på nært hold, at de riktige beslutninger ang. fellingstillatelse m. v. ble tatt. Men selv om D.V.F. har alles øyne rettet mot seg, og har masser av forskjellige interesser å ta hensyn til, synes jeg det her foregikk en viss trenering av saken. Hadde fellingstillatelse blitt gitt etter første søknad ville det vært store sjanser for at bjørnen var blitt skutt. Jeg sikter da spesielt til da bjørnen ble iakttatt i Vera, og hvor jakten da ville kommet igang allerede samme dag eller i hvert fall tidlig neste morgen mens bjørnen ennå var i trakten. Min mening er at bjørnen etter denne tid van-

dret videre østover, og at den nu sover vinter-søvnen i Russdalen eller et annet sted i grense-traktene.

Det faktum at vi nu må regne med å ha en bjørnestamme i bygda vil sikkert føre til ettertanke for noen hver av oss, men jeg håper at det ikke fører til at trimmere og andre friluftsselskere uteblir i naturen. Det foreligger svært få beretninger om at bjørnen har angrepet mennesker uten at den på forhånd er blitt provosert på ett eller annet vis. Vi kan bare tenke tilbake på den tiden da bjørnen virkelig var en landeplage, særlig da for husdyrholdere, og da den i bokstavelig forstand ble kjeppjaget av både setertauser og gjetergutter. Jeg er selv ikke i tvil om at jeg, en tid etter de første sportegnene fra Vollavollen ble funnet, levde side om side med bjørnen uten å få se den. For å gå tilbake til den ovenfor nevnte kaffeturen kan jeg fortelle at den sauene som da var i god behold ble funnet død ikke svært langt unna under befaringen 8 dager senere, og hvor ekspertenes dom lød: Slått av bjørn.

Lasse Johnson.

Stadnavn i Vera

Siursetertjønna på Veresfjellet

Mandagskveld 11. aug. i år var vi på tur i lag med Einar Snekkermo, og skulle rekonstruere gamle ferdselsleier frå Helgådalen til Vera. Vi kjørte til Siurseter-tjønna og skulle først til Kleppsetra hvor Jakob Frøseth og Leif Skoknes, som var med for å sette opp «setermerke» der. Underveis fortalte Jakob oss om stadnavn og område.

Det er Siursetertjønna og Siursetertjønndalen som går frå vestre ende av tjønna i sørvestlig retning opp mot Nordre-Lauvhaugen. Setra hadde ligge på sørsida av tjønna og hadde tilhørt Østre-Helgåsen.

Navnet kommer av mannsnavnet Siur, mye brukt her i bygda fram til ca. 1750, etter hva kyrkjebøkene opplyser. Navnet er det same som Sigurd, men ein finn og at prestene har skrevet både Siur og Sivert på same person.

Men det har ikkje lukkas å finne nokon med dette navnet i kirkeboka på Helgåsen. Den einaste som kan komme i betraktning er en Siffuer (Thoresen) på Brattåsen. Men det kan bli vanskelig å finne ut kva det er for ein kar som har gitt stedet navn.

R. P.

Henrik-hivilen

Det er Ingvald T. som har fortalt dette. «Henrik-hivilen» ligg på sørsiden av Veresvatnet, i nærkant av Høgmyra. Eit navn som er kjent frå «Veres-sjøen rundt». Navnet er vel i dag stort sett gleymt, sjølv i Vera.

Etter Ingvald sine kilder skal navnet være frå 1760-åra, og skal ha sitt opphav i den første mannen som kom i frå Trysil til Vera. Kirkeboka gir desse opplysningene om han.

«1 Tr. 49. Henrik Jonsen Wæren som druknede da same på ski vilde rende over vandet, sammensteds gjenfunden 28/5.»

Diverre er ikke alder oppgitt slik at ein kunne ha gått tilbake til kirkebøkene i Trysil for om mulig å fått sett om Henrik var født der.

R. P.

Brings-Ola haugen

Haugen ligg på østre siden av den gamle seterstien (på vestre sida av Sæterbekken), som går frå Finntjønna til Kvernmovollen (ut.t. «Kvennmoo-vollen») og Gudmundlivollen.

Navnet minner om Ole Jonsen Bringsås/Væren som var født i 1772 på Bringsåsen i Värmland, død 1828 i Vera, «Gammel-Bringsen». Etter hva Judith Ejner frå Støllet i Värmland skriver har

Bringsås-ætta tilknytting til den finske ætta Huskoinen.

Ljåtåg-myra

Myra ligg opp mot «Kronrøysa» aust for Hansdalfonna. Her var det leitt bjørkerøtter til ljåtågåa. Røttene kunne på rett myrtype bli opp til 3–4 meter lange, og kunne være opp til fingertykkelse. Borken vart skrapa av, røttene vart kløyvde og turka. Dei vart nytta til å binde fast ljåen til orvet og vart før brukt lagt i vatn. Ljåtåger vart i bruk i Vera til ca. 1920 eller der omkring. Når ein vart vant med denne måten å feste ljåen på så satt han godt fast til orvet.

Fortalt av Ingvald T. påsken 1980. (Tåg uttales med lang Å.)

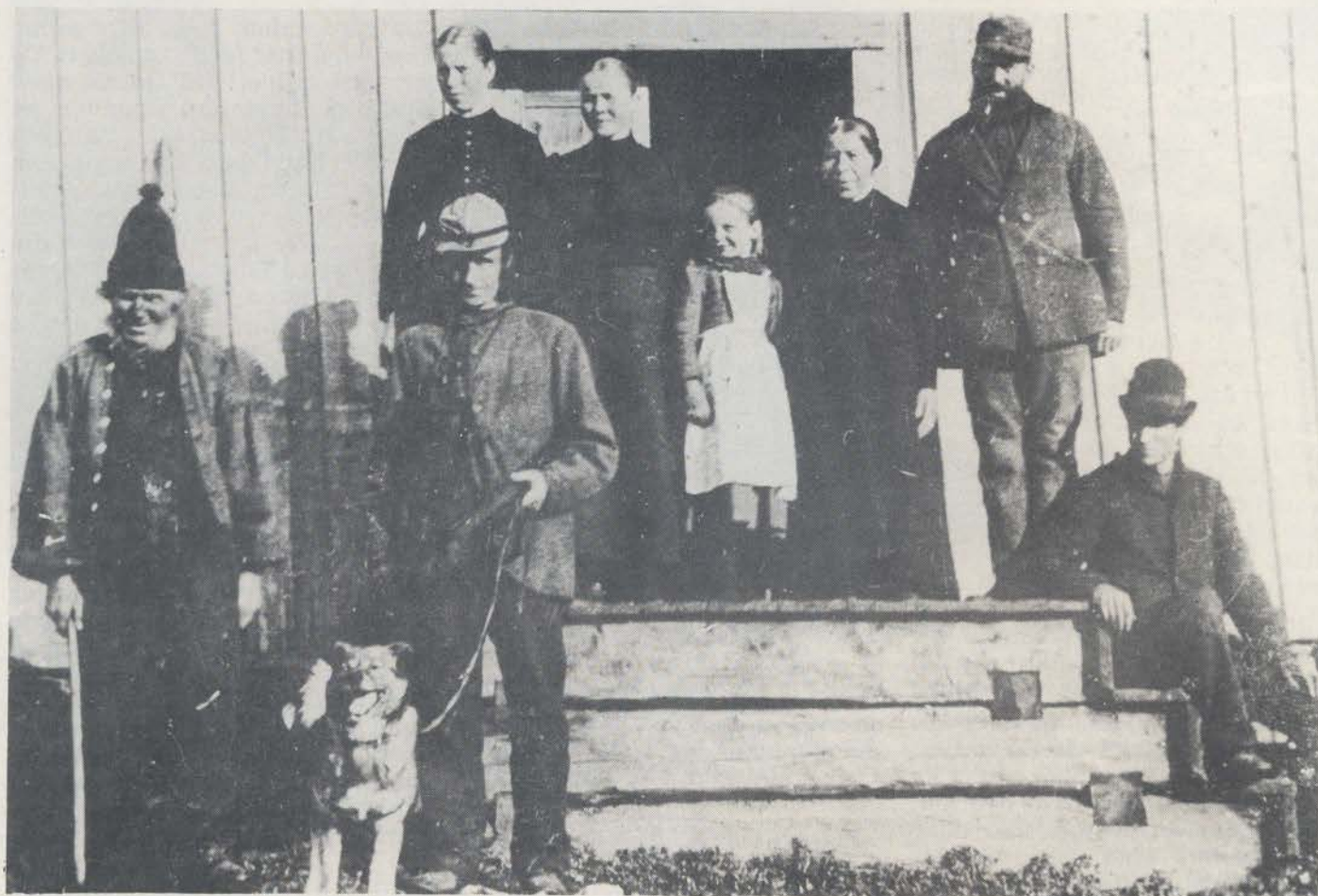
R. P.

Innherad Teglverk

ønsker God Jul
og Godt Nyttår
til ansatte, kunder og
forbindelser

Tlf. 78451 og 78017

Bosettinga ved Skjækervatnet

Dette bildet har Bjarne Hammer sendt til Helgådals-Nytt etter artikkelen om Bosettinga ved Skjækervatnet i 1977. Bildet viser fra v.: Jonas Skjækerdal Skjelstad (den siste som bodde på Nordvollen, rundt 1850), Joakim Skjelstad (Jonas' svigersønn), Ingeborg Skjelstad (Jonas' datter, gift med Joakim), Hanna Bjørnsnes, Anna Skjelstad (datter av Ingeborg og Joakim), Ane Skjelstad (Jonas' kone, med pikenavnet Skjelstadbakk), Ernst Lillegulstad og Mikal Bakken. Bildet må være tatt omkring århundreskiftet.

Helgådals-Nytt for 1977 tok for seg bosettinga ved Skjækervatnet. Her blir det nemnt at det rundt 1830 budde folk på Nordvollen som kom frå Tuset i Leksdaalen.

Prestene som har skrevet våre kirkebøker har brukt mange ord på de kirkelige handlinger som har foregått. Men tross dette, kan våre kirkebøker i all sin ordknapphet gi oss mange svært verdifulle opplysninger.

Slik som disse folka frå plassen Flatåsen under Tuset søndre. Her gir kirkeboka for Stiklestad sogn for 1849 interessante opplysninger.

8. juli 1849 er det et guttebarn til dåpen som får navnet ELIAS, født 11. februar 1849.

Fødested: Skjækerdalen.

Foreldre:

John Jensen og h. Inger

Andersdtr. Skjækerdal.

Disse to blir gifte i Stiklestad kirke 22. nov. 1844.

Ungk. John Jensen Tusetvald 25 år (Flatåsen?)

Johns fødested:

Vang på Hedemarken.

Pige. Inger Marie Andersdr.

ibid. 21 år.

Inger Marie er født på Tuset av foreldre i 1823:

Anders Olsen Tuset og

h. Anne Hansdtr.

John og Inger Marie får en son på Tuset v. 1/3-1845.

Det er Arne Okstad som for flere år siden fortalte mer om John Andreas, denne historia om folket frå Flatåsen som reiste til Skjæ-

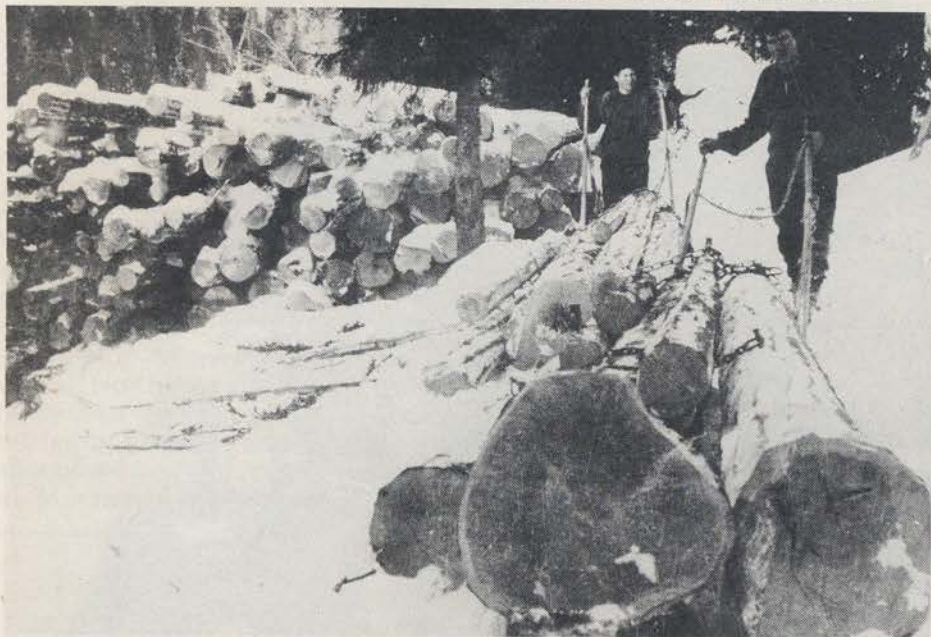
kerdalen, uten helt å kunne nøyaktige årstall. Arne hadde historia frå bestefaren til kona, Martin Lorntsen Tuseteng, som mange gonger hadde snakket om desse.

Det er rart å tenke på at en mann frå Vang i Hedemarken ville slå seg til i Skjækerdalen med kone og 1 barn. Det skulle være to vaksne mannfolk, men hvem den andre karen er, vet en ikke. Men en kan tru at det er mest truleg en bror av Inger Marie.

Det fortelles at karene hadde størst interesse av jakt og fiske. Jordbruk av større omfang vart det nok ikke. Arne forteller at det er sagt at de måtte til bygds mange ganger for å livberge seg. Oppholdet til John og Inger Marie kan ikke ha vært 4 år der inne. For 19. sept. 1949 kommer kirkeboka med

Tømmerdrift i Forlandet i førkrigsårene

Ved Lasse Johnson

Bildet er fra en annen drift. Vi ser to handstøttinger med respektable lass.

Som alt annet så har også skogsarbeidet gjennomgått en kolossal forandring i etterkrigsåra. Forandringen er så stor at det er ingen idé å sammenligne hverken driftsmetoder, prestasjoner eller fortjeneste. Men skogsarbeid, jakt, fangst og fiske var før krigen en nødvendighet for å opprettholde livet i Helgådalen. Vi som steller med Helgådalsnytt mener det er viktig å ta vare på noe av det miljø som den gang rådet. Vi vil oppfordre alle som har et eller annet å fortelle fra den tid om å kontakte oss.

I år har vi snakket med Ottar Svartås om da han som 17-åring

nye opplysninger om fam.

Her står det under utflyttet:

John Jensen Musum 30 år

h. Inger Marie Anderdtr. 26 år

Barn:

John Andreas Johnsen 4 år

f. på Tuset 1. mars 1845.

Elias Johnsen 1½ år

f. i Skjækerdalen 11. feb. 1849.

Attest til Namsos.

Arne Okstad forteller at de skal ha bodd på Vollen i Skjækerdalen. Da Jonas Jonsen bodde på Nordvollen i disse åra må det være Sør-vollen som har vært boplassen til disse to.

R. P.

var med 4 garvede skogskarere på en tømmerdrift ved Fagerlivollen i Forlandet. Jeg skal forsøke å gjengi historien slik han fortalte den:

De va i 1928 ja, sist i januar heill føst i februar. Æ ån far holl på å haugg tømmer i millom Svartåsa å Bjørsmoa. Så kom n' Mon, de va hann som va sjæf da, å han spol n' far om n' villa reis åt Ferlanni i lag me n' Iver Lindset, n' Olaf Sneppe å n' Reinholdt Johnson ferr å ta ne i teig som sto igjæn oppi brattan der, det e vel Fagerlivåln de heite der koja står. Dæm skull få dagsing sa n' Mon, dæm skull få sæks krona om dag. De va bra betaling de da, æ kjæm i haug at n' far tjent itj så my når n' haugg ælles, sjøl om æ vame å jølt te litte. Ja sa n' far, han kunn da gått reis han, men så va de da at æ vart arbeidslaus når han reist heima. De va greitt de sa n' Mon, æ skull få vårrå me. Æ skull få fir krona om dag sa n', æ va nu litte ong æ da, æ va bærre søtten år. Å så va betingelsen at æ skull itj vårrå i skoja længer enn te klåkka to om dan, da skull æ ne å kok å årnte mat te de annaran kom. Nok om de, dan kom nu han da vi skull fårrå, å vi ha da me oss fersjelli utstyr, de va øks å svans, barkspaddin va itj

oppfynni einnu, å så va e sængklea da, å mat ferr i længer ti. De va årna sålles i frå Hølma at vi skull hå hæstsjøss oppåver på Brattåsen, å dæm som kjaul oss va n' Erling Olsen å n' Sigur Dillåm. Dæm va me åss på Brattåsen som sagt, å der skull vi åvernatt. N' Iver å n' Olaf å n' Reinholdt låg på Brattåsa, æ å n' far låg på Åttmoa. Æ kjæm så vel i haug e, de va ein sjinnfeill der, æ hi itj sjett så lang n' hår nån gång, ja han va rein å fin ja, de va itj nå om det. Så kjæm æ i haug de va n' gammel kall me langt kvitt sjægg der, æ trur han heitt Halvar, han spol n' far om kveiln om n' ha verre løyftbas nån gång? Jo da, han mått da innrøm at n' ha da de å. Æ veit itj, men æ trur næsten itj de den kalln vest om nån høger stilling, n' far steig høgt i gradene hoss åm da. Om mårånn ætte så va e å ta sæ innåver på ski, vi mått gå fleir tura men vi kom da fram omsider, vi for ætte ælven kjæm æ i haug. Koja vi låg ti va bra, æ trur hu va ganske ny da. Skojen vi skull ta ne sto opp jønnom bratta oppåver kâjen, heilt opp på snaua. De va styggele bratt der å så va e my snø deden vintern, ja æ kjæm så vel i haug e, vi brukt såmmå falan som vi stei ti oppåver heile tia, å når vi skull ne om kveiln så braut vi oss som regel tå n' barsudd å sægla på, så de vart n' bra bardong nemme ælva te vi va ferdi. De va styggstør skog der, rættele grop å fæl va n', å æ ska itj skryt tå at tømme vart så fint flidd all gângan, men vi flidd nu tå di såpass at vi fekk e ne, vi meint de mått vårrå bra om vi fekk e ne ått ælven, det vart nu vel me på nå vis. På tura oppåver ha vi kjøft åss n' hannstøtting tå åm Hans Snekkarmo, de den støttingen kalt vi fer Hans. Så mått vi måkkå sneivæga fer å få te å bruk støttingen. Men når vi ha fått te væg så læst vi bra lass. Der de va tongt mått vi jølp te å skuv, å bar e utfer så mått vi håll ijæn. Som regel så va e n' Iver som va ti sjekram. Vi drog da tømme te vi kom utpå i stup, der mått vi læss tå å reinn e utover stupe, så mått vi ta ijæn e å læss e på ijæn. Men derifrå å neåt ælven

Middagspause ved Fagerlivollen 1928. Fra venstre: Reinholdt Johnson, Oskar Figenschou, Iver Lindset, Ole Svartås, Olaf Snippen og Ottar Svartås.

Foto: M. P. Moen.

va e flatt å fint så når føre va gått så læst vi rættele stor lass der. Feræsten så va e robuste karra all i hop, når di itj te me mæ da, æ va nu som sagt bærre søtten år da. Når æ tenkje på e nu så va e da itj nå gammelkalla de anneran heller, n' far va eittåferti år da, n' Iver va toåferti, n' Reinholdt va åttåtrædve å n' Olaf Sneppa va fæmåtrædve. Tømmre vart hauggi i fot da, nu ere vel hælvmetra, å då va e fersjelli benæmnelsa på kvar dimmensjon. De va slip, smått, einplank, unnermål, mål, overmål å grop. Gropstækjen kjæm æ spesielt i haug, han skull vârrå minst fæmåferti senti i tåpp, å de va grani som va så stor at vi fekk to gropstækka tu dæm, å da kan di sjønn at dein fêst stokken va atsjelli stor.

Som sakt så va e mi bôr å årn te mat, ja æ ska itj skryt tå at de va så fine rætta akkurat. De va nu å kok nå bættasup da, vi ha nu me oss nå sâlles heimant, åsså va e kålbull, å stækt flæsk å podet de va nu jængs kåst. Åsså va e nå vi kalt fer sluring, de va stækt flæsk å hagergryn å sokker som vart surra ti pannen. Kaka fekk vi bakt på Åttmoplassa, æ trur de va Marit hu heitt hu som bakt åt åss, vi ha nu sætt ijæn mjøl der når vi for innåver. Melk de ha vi itj på heile tin vi va der. De va sælvfølgele min bôr å fârrå fram å heint de den kaka, æ reint på ski

ætte ælven frampå Brattåslune, der to æ opp ferbi Brattåsen å Åttmon. De va mang gång æ syntes de va aldeles leitt å kâmmå på Åttmoplassen ætte kak, fer da skull æ nu hå kaffe da. Å di hi da vel rede på ker fint å i ården alt va der. Å der satt æ nu da, n' lærvåt å koåt stakkalong å fekk kaffe ti nå fine søllkanna å sâlles, ja de va næsten på at æ itj tors å drekk kaffen.

Vi va oppi Ferlanni sammenhengende i fæm vækka, da va vi heim en tur. Vi reint på ski framåver ælva, så to vi opp jønnon Snekkarmomarka å åver Kværndalen ferbi Fagerlitjønningin, så ner som n' Reinholdt, han ha ont ti en fot heill ka de va, så han to itj risken på å lægg te på fjelle me de den fota. Han reint vein neåver heile Helgådaln te Vuku å opp Austnesbakkan å opp i Inndaln. De va nu my lenger de da, men han kom heim han å. Vi de anner kom åver åt Kældalsdamma, der to vi in i damkåjen å kokt åss kaffe å åt, åsså kvilt vi en times ti fer vi bynt da å bli klar. De va rættele jupreint de den dan, snøn gikk langt oppå læggen når vi reint, så de va rættele tongt. Vi holl på ått tim kjæm æ ihaug, ifrå kåjen på Fagerlivålla å te vi va heim i Svartåsa.

Vi va da heim åver hælja, vi skull nu provianter på nytt å årn oss litte. Så reist vi på nytt, å kol-

les vi for oppåver ijæn de ska æ itj akkurat sei æ kjæm i haug, men vi kom nu dit å fortsætt dræfta te vi va færdi. De gikk vel en trifir vækka te, da ha vi tømmre opplagt på ælvmela færdi te uttirulling å fløyting. De va nån tå fløyterom som bar sæ fer at de va nå tå deden tømmri som va dårle flidd, men de va nu så my groft å fælt at vi meint de mått vârrå bra om vi fekk e ni ælva, de vart nu vel me på nå vis da.

Æ veit itj om de va nån ferdeill me deden jobben min heiller. Æ skull nu som sagt årn te mat ætte klåkka to, å når vi ha etti så la nu de anneran sæ å kvilt, å da ha nu æ kâppvasken, å når dæm ha liggi i stund så skull dæm hå kaffe. Men de gikk da sin vante rutine heile vækka, vi arbeidd heile laudan å, men syndan holl vi hellig. Han Mon å n' Figenschau va innåver å såg på åss fleir gång mens vi va der. Ælles ha vi itj nå my besøk næ, men æ kjæm ihaug at n' Ole Rønninga va innom åss nå gânga, han dreiv me jakt å fangst. De va høgt oppi kantâm der en stass å fekk sjå i hårråhau som stakk opp tu snøa, å så va e i trestekk stappa ne i snøn. På deden trestekken sto e skriva: «Rør ikke det harehodet.» De va n' Ole som ha lakt ut mårsaks der. Oppafer Fagerlivålla kalt deim e fer Hommelbærga, der va e my ørn kjæm æ i hau, han satt oppå steinhylla å furutåppa oppi brattbergom der. Ælles sa va de den kallas vâldi lett å vârrå i lag me, de va aller nå ogreitt, dæm såg aller mært på nån ting, å n' Reinholdt kunn nu finn på å sœng en støbb å om kveillan.

Når vi va færdi me dræften utpå vårparten så fekk vi hæstsjøss neåver ijæn, fer å få me åss de utstyre vi ha, men de va vest bærre ein hæst da. Deden hannstøttingen, n' Hans som æ sa, han va tæmmele meisin når vi va færdi, de va nu itnå å hå me åt bœgden nå meir så vi hængt n'oppi i stort lauvtre, å de ha virri arti å vest om nån hi sjett deden kar'n nå sea.

Jo da, de va ein svær tur. Men æ ska itj sei at vi lei nå nœ akkurat heill, å nå uheill tå nå slag va e heiller itj, så vi va gått fernœgd. Ja æ trur næsten vi va likså godt fernœgd da som dæm som driv på i dag.

FORMANNEN HAR ORDET

Ved årsskiftet er det alltid mange tanker som streifer en, og en gjør seg opp visse refleksjoner om hendelser i det år som er gått. Slik også for en idrettsleder.

En del kunne nok ha vært gjort annerledes, selvsagt. Ingen har vel noensinne gjort alt riktig. Man kan også stille spørsmålet hvorfor mange bruker så mye tid, penger og energi for å holde idrettslaget i drift. Hvorfor gir man ikke heller blanke pokkern og lar hele kostbinderiet seile sin egen sjø? Og heller dyrker en annen hobby som man kan ha personlige fordeler av. Ja, den som bare visste svaret. Det er alltid mange faktorer som spiller inn. En av dem er miljøet, en annen er at det alltid er morsomt å se at det gror etter det man gjør. Og innen Helgådal idrettslag har vi i de senere år vært velsignet med god grøde, noe som vi for en stor del kan takke en håndfull dyktige ledere, flinke idrettsutøvere og lokalbefolkningens velvilje for.

En annen ting som gjør arbeidet innen Helgådal i.l. interessant er at laget har utviklet seg til å bli en kulturfaktor. Dette delvis på grunn av underholdningsgruppa, Tin-prosjektet o. l., men mest på grunn av Helgådals-Nytt. Redaksjonskomiteen legger på dette feltet ned et arbeide som det står all respekt av. Historisk stoff som ellers ville gått tapt blir nå tatt vare på.

Men ved årsskiftet er det ikke bare de positive sider som skal fram, og en av de negative er lagets økonomi. Siste års regnskap viser et netto underskudd på vel 26.000 kroner. Det vesentligste av dette skyldes utgifter ved byggingen av klubbhuset på Elneshøgda. I tillegg er det en god del regninger som må vente, så det reelle underskudd er på vel 35.000 kroner.

En annen negativ sak er den skjeve tildelingen av offentlige midler på anleggssektoren. Det er tydelig at kommuneadministrasjonen og de fleste folkevalgte ikke vil innse at det koster like mye å drive et idrettsanlegg i et utkantstrøk som i sentrum, samtidig som det i grissgrendte strøk er langt færre inntektsmuligheter. Det ser heller ikke ut til at

kommunen på budsjettforslaget for 1981 er villig til å følge opp kommunestyrets vedtak av mai 1978. Distriktpolitikk er visst noe som bare finnes i partienes programmer foran hvert valg.

Men behovet for et aktivt idrettslag i et utkantstrøk som Helgådalen kan vel ingen bestride. Her finnes intet ungdomssenter, ingen svømmehall, ingen kino m. v. De eneste fritidstilbud barn og ungdom, ja eldre med, har her, er stort sett de tilbud idrettslaget gir.

Sportslig har 1980 vært et godt år for Helgådal i.l. Våre aktive idrettsutøvere har hevdet seg godt i flere grener også på kretsplan. To gikk helt til topps i KM: Rolf Green i sin klasse på ski, Erik Falstad i terrengløp. Sistnevnte fikk dessverre sesongen delvis ødelagt på grunn av skader.

Også på anleggssektoren har det siste året gått bra. Klubbhu-

set og vassanlegget er nå så godt som ferdig, mens sluttarbeidene på Tinsvollen måtte utsettes p. g. a. tid og dårlig økonomi.

Ellers ser det ut til at laget for øyeblikket ikke må starte opp med større arbeidsoppgaver. Grensen for lokalbefolkningens dugnadsinnsats er forlenget nådd. Ofte blir for stort arbeidspress lagt på enkeltpersoner. Men på sikt bør en forsøke å gjennomføre de planlagte prosjekter som f. eks. friidrettsanlegg på Elneshøgda, utvidelse av lysløypa ved Bjørstad, lys på Røesbanen og fullførelse av Tin-prosjektet.

Helgådal idrettslag kunne den 21. mars 1980 feire sitt 40-årsjubileum. Dette ble da også markert i Bjartan samfunnshus.

Så står det igjen å takke for tiliten og samarbeidet i det året som har gått, og ønske den nyvalgte formannen lykke til i sitt arbeid for laget.

Jon Overmo.

MERKE-TAKERE

Arne Skoknes er den første i laget som har tatt Skistatuetten.

Jo-Geir Eklo er den første i laget som har klart krava til Gullballen.

HYLLEST TIL HØYSJØEN

Fra en av medlemmene i Høysjøen Hytteierforening har vi fått følgende fine hyldningsdikt til den vakre innsjøen ved foten av Hervola:

Høysjø - Valsen.

Tekst og Musikk: Kriss

Hørken du klar i Verd-en Skuer na-tur så
 Skjønn Følger dig med på ferd-en Minner som en drøm Men
 Prisen til beste sted-et Derhen du Lik-or dig
 Svaret har du Re-de Saken den er grei Ja
 Høysjø- Prisen tar Med denne Valsen Vår
 Høysjø- den er minn Parlen i mitt sinn Ja
 Høysjø Valsen går den samme år for år Ved
 Sommer Høst ja Vinter Vår Høysjø Høysjøer Vår

Kristoffer Simonsen Sagvold

Av Reidar Prestmo

Kristen på sin 80-årsdag.
Bildet er tatt av direktør Fougner, Oslo, som var her på elgjakt flere sesonger med Severin Helmo som los.

Kristen var fødd 16/1-1827 på Voldenvald (Hågåa), død 5/8 1920 på Sagvolden. Han vart en kjent jeger og det kan vel være på sin plass med noen ord om han, nu når mest alle verdalinger snakker om bjørn og bjørnejakt.

Han blir konfirmert i 1841 under navnet Kristen Grensvold (Blokko). Gift i 1848 med Anne Nilsdtr. Sagvold. Datter av en kjent bjørnejeger Nils Olsen Sagvold.

Sverre M. Green skriver slik om han: «Jeg var 9½ år da oldefar døde, og jeg minnes godt hvordan han så ut. Middels høy, bredvokset, bredt ansikt med kraftige kjaker. Han ruslet rundt på gården med en kjepp, med en rund messing-kule i den øvre enden av staven til håndtak. Han snakket ikke så mye, men det som ble sagt var stødig og veloverveid. Jeg minnes også den dagen han døde, hvordan han strevde med sitt Fadervár før han åndet ut. Han budde først på Sagvolden, men flyttet senere til Sæter og brukte begge gårdene til han ble enkemann. Siden budde han på Sagvolden til sin død.»

Hans store interesse var nok fjellet med jakt og fiske. Han tok

livet av 7 bjørner, noen av disse på selvskott. Minst en ble skutt på groren på Vangstadvollen. Den siste bjørnen han skaut var i 1894 i Storkvelvingen i Hervolen. (Går fra Grastjønna opp mot toppen av Hervola.) Han hadde med seg dattersonen Karl som har fortalt om dette. De låg bak en stor stein og såg på bjørnen som gikk der og beitet. Gubben tok det med ro, pusset brillene og bad Karl ikke skyte før etter ordre. Men det blev med Kristens ene skot. Her var det at Karl måtte drikke bjørneblod.

Han hadde først en bjørnebørse som ble kaldt «Sagvoldstøbben». Ei børse han antakelig overtok etter svigerfaren. Denne børsa byttet han med Nils Sulstuen eller med sonen Ole Nilsen Sulstuen i en annen børse som han brukte til all jakt siden.

Denne børsa kom bort på en mystisk måte på en jakt-tur vest for Rollsjøan, og er siden ikke kommet til rette.

Med denne børsa skaut Karl Sagvold sin første elg. Kristen var bortreist og da «låntok» Karl børsa og reiste til skogs på jakt. Kristen var meget redd for børsa si, så det var nok på ulovlige veier Karl var denne dagen. Det var fugl han hadde i tankene. Men kommen nord om sjøen (Høysjøen) rende han seg på en elg. Guten skaut og elgen stupte. Da var det Karl tok til å tenke, jaktiveren var med ett borte. Det bar på heimtur. Børsa vart pussa og hengt på plass. Karl Sagvold var den gongen 12 år.

Det gikk fint for Karl helt til om våren, da fann Kristen elgekadavret. Han såg med en gang at elgen var skutt og hva slags våpen som var brukt. Det var brukt samme slags ammunisjon som til hans eget gevær. Kristen grublet, men fann ingen løysing, det var få som hadde slike gevær. Så plutselig ser Kristen på guten og spør: «Det er da vel ikke du som har skutt elgen?»

Karl måtte tilstå at det var nok det og venta seg seg ei kraftig overhøvlung. Men kallen sa: «Du skull ha varskudd så vi kunna ha redda kjøtet.» Meir vart ikke

sagt, men kanskje syntes Kristen at her var det nok anlegg til en brukbar jeger.

Kristen drev elgjakt kvar høst, og var blant annet sammen med Jon Grunden, Sefenias Marken, Nikolay Fougner fra Oslo og flere. (Fougner var direktør for et stålverk i Syd-Amerika.)

En høst Kristen og kameratene drev elgjakt, skaut de en elg ved Hervoltjønna, men elgen sprang på tjønna og vart liggende død ute på vannet. Tjønna låg der blank og stille, ikke et vindpust. Karene vart stående opprædd inne ved strandkanten. Flåtebygging vart nemnt. Men Jon sa; «Ta det berre med ro, æ ska sørri fer å fån i land. Vi koke kaffe.» Som dei satt der kom det ei enkel «vindross» der elgen låg, men ellers var det helt stille. Men det var nok til å sette elgen i drift inn mot land. Det var tøffe karer som satt rundt kaffebålet, men da vart det med ett stille. For dei tilhørte ei tid med mye overtru og var nok litt påverka av det selv og.

Samtlige hadde hørt historien om «Svartboka» som det var sagt hadde komme frå Nord-Holmen til Grunnan. Kanskje var det noe i folkesnakket. Det vart nesten uhyggelig stille vedålet. Jon forstod nok hva de tenkte, men sa ingen ting. Da kaffepausen var over hadde elgen dreve til lands.

En annen gang var han i lag med Leirhagen på fisketur på same kantene. De gikk over ei moltemyr vest for Hervoltjønna. Her vart Leirhagen litt etter Kristen, da han plukket seg litt molter. Men da han litt etter skulle sjå hvor Kristen var, fikk han seg litt av et syn. For lengre borte på myra sto Kristen stiv som en statue og like framfor han en elgokse som brøla og sparka i myra så mosen flaug i kring han. Men litt etter forsvant oksen. Leirhagen ville vite om han hadde vore redd? Nei, sa Kristen, elgen tørr ikke sjå et menneske i augan på kort hold.

En høst var det et større lag på jakt vest for Hervola. Kristen skulle «drive» mot karene som var postert i området ved Grastjønna. Han kom på sporet etter 7

dyr som tok kursen mot postene. Da Kristen kom fram syntes karene de hadde gjort en storfangst. Han fikk høre at de hadde skutt 6 dyr. Men Kristen ville høre hvor det vart av det syvende. De fortalte at det hadde komme seg unna. Da fall det følgende bemerkning frå Kristen: «Kunn e vårå nødvendig.»

Kristen Sagvold hadde i sine yngre dager drevet Lofot-fiske sammen med en nabo-gutt (Ellen Enget). Under en storm hadde de forlist, men hadde kommet seg opp på en holme, hvor de holdt på å fryse i hjel før de ble reddet. Sverre M. Green fortel med mor si som kilde, at når det var storm og uver om vinteren, vart Kristen urolig, drev att og fram på gulvet og snakket om dem som nu måtte være på sjøen. Kristen var en hardhaus som aldri var sjuk, dessuten var han god til å svare for seg.

Han var en gang meldt for å ha felt elg på feil vald. Under forhøret ville «skriveren» vite litt om hunden han brukte og spurde slik: «Hvordan er den hunden din, Kristen?» Svar: «Han e grå.» Skriveren: «Nei, nei, jeg mener, følger den etter elgsporet?» Svar: «Ja, helt til Kristiania om det trengst.» Flere spørsmål om hunden vart det ikke.

En annen gang lensmann Wesel var hjemme hos han for avhør om noen børs-skott som var hørt i Hervola, endte samtalen slik: «Du Kristen, som er en redelig mann og betaler dine skatter og avgifter til rett tid, skulle slutte med den stygge tjvskytinga.» Kristen: «Det er berre ondt folk som kann te de.»

Tollef Øgstad forteller at han minnes Kristen. Han var en fast gjest på sine turer ned til Øra og overnattet flere ganger på Øgstad. Tollef betegner han som en mann med få ord.

«Vi fór Sjøan»

Under praten om Kristen kom karene til å fortelle om ei gammel vinterlei som vart nytta av folket i Helgådalen.

Denne leia tok av på Bjørstadhøgda, gikk sør for Stavna om Kluken, Kjesbuvannet over Hardmoan og over Leksdalsvannet.

Denne vegleia vart mest nytta på «vårskåråa», men kunne og bli nytta tidligere på vinteren når

«sjøan» hadde lagt seg og det var lite snø. Denne ferdselsleia vart regnet for å være meget lett for lasskjøring.

Kilder:
Sverre M. Green
Ole Sagvold
Olav Sagvold

Kulturutvekslingen Kall – Helgådalen

I forbindelse med pilgrims-marsjen etter Kall–Helgådalsleden, ble det arrangert et svensk-norsk kulturtreff i Kall den 19. og 20. juli. Lørdagens fotballkamper endte broderlig uavgjort, både junior- og seniorkampen. Søndag var det så landskamp i de gamle hedenske disipliner støvelkastning, styltegåing og tautrekking. Etter at Magne Holmli skaffet Norge det beste utgangspunkt i landskampen ved å gå seierrikk ut av støvelkastingskonkurransen, kom nordmennene etter hvert ned på jorda igjen etter hvert som konkurransen skred frem.

Over ser vi at skjebnen til det norske landslaget ble beseiglet. Om nordmennene (bortest) gjorde alt de kunne, klarte de ikke å hindre kraftige svenske poikar i å ta en solid seier. Nordmennene måtte bokstavelig talt bite i gresset her på Kallstrøms Skantz søndag 20. juli.

Deltagelsen på pilgrimsmarsjen ble ikke stor, men en person gjennomførte hele marsjen fra Järpen til Stiklestad, 12-årige Olle Nilsson fra Kall. Her ser vi han på

Stiklestad sammen med Kong Olav den Hellige i skuespilleren Erik Hivju's skikkelse. «Suljättens» vandringsstav er her signert av kongen.

Tekst og fotos:
Johannes Overmo.

ÅRSKAVALKADE

Uthedringa av Skansbakken, der ein har behalde den gamle muren, har gjort at enda eit vanskeleg vegstykke er retta opp på Helgådalsvegen. Vegvesenet utførte arbeidet i fjor vinter.

Teleløyisinga tek vanlegvis seks veker, i år tok ho nesten seks månader. Då vart siste holet ordna på toppen av Volladalen. I heile april og delar av mai hadde imidlertid vegen vori nesten uframkommeleg. Kor mange eksosanlegg som vart sundslege på Helgådalsvegen i år veit vi ikkje, men mange var det og meir alvorlege skadar var det også. Bilveg var det i alle fall ikkje og mange brukte då også traktor.

Nord-Europas lengste potetåker vart vegen kalla i VG og bildet av Kåre Helge treng ingen nærare kommentar. FOTO: VG Foto/Ragnar Albertsen.

På Bjartråka vart det arrangert kretsrenn på ski. Dette rennet saman med ei turnering i fotball i Verdalshallen og jubileumsfesten på Bjartråka markerte at laget var 40 år. Rennet på Råkja vart ei særdeles kald fornøyelse for deltakarane med temperatur ned mot minus 20 og vind. Vinnarane av dei to jubileumspokalane vart Anna Bjørgan i dameklassa og Sturla Green i herreklassa.

Frå vassdragsvesenet tok til med å bygga veg til steinbruddet ved Haukbekken i fjor vinter og til no, har det endra seg særst mykje ved elva frå Mugda til Kvernhusbekken. Ein molo er bygd på heile denne strekka i løpet av året som snart er gått. At denne forbygginga skulle vori unngått for snart 90 år sidan er ein annan sak. Vi får håpe at elva med dette vert temma for godt og at det som er att av dyrkajord er redda.

Bildet viser delar av bruddet ved Haukbekken.

I byrjinga av februar slo været seg vrangt. Det var fleire dagar med snøstorm og vegane fauk att. Helgådalsvegen var ikkje stengt og det kan vi nok takka flinke brøytemannskap for.

Bildet er tatt på eit tidspunkt då Arne Skoknes hadde kjørt mest samanhengande i 18 timar.

Arbeidet med den nye laksetrappa i Grunnfossen tok til i april. I tre veker vart det bora og sprengt ut ei renne i fjellryggen midt i elva.

I august vart så arbeidet med utgraving av massen og støyping av kulpar satt i gang. I dag er trappa så og seia ferdig.

Vi fekk oppleve ein av dei tørraste – og finaste – sommarane nokon kan hugse. Elvar og bekkar kom nesten bort og folk kunne gå med joggesko i fjell og mark. Den vanlege nattefrost i molteblomstringa fekk vi i år også, men i år berga rype og skogfuglkullane slik at vi har hatt ei vellukka jakt. I jordbruket vart det mest kronår.

No får vi bruka vinteren til å ønska oss ein repetisjon neste år.

Bildet er tatt oppe på Granfossen 19/8-80.

Veresfestivalen gjekk også i år fint inn i rekka av vellukka arrangement denne sommaren. I stafetten på fredag var vi frekke nok til å ta dobbeltsiger. Eit vekslende program var det på laurdag med tur til gamle setervoller og natursti ved Samfunnshuset. Då det vart fint turver til turen rundt Veres-sjøen på søndag, var det klart for suksess. På bildet syner Kristin Gomo fram eit av spørsmåla på naturstien – ein kanin av sorten Belgisk kjempe.

Som representant for dei mange som brukar jakta til å oppleve naturen, få litt matauk og føla jaktfeber; sjå samspelet mellom menn og hund og til slutt kjenna spenninga i det skudda går, let vi Jon Rydning vera. Her sit han på elgpost på Veresfjellet.

Styrer og komiteer for driftsåret 1981:

Hovedstyret:

Formann: Kjell Ottermo
Nestform.: Jon Overmo
Sekretær: Else Elvereng
Kasserer: Brynjar Aksnes
Styresmedl.: Gunnhild Leirset
Varamenn: Åsmund Leirset
Grete Ward
Arnold Kjesbu

Fotballstyret:

Formann: Oddvar Lyng
Nestform.: John O. Indahl
Sekretær: Andor Kjesbu
Kasserer: Per-Leif Eko
Styresmedl.: Arnt Kjesbu
Varamenn: Brynjar Aksnes
Karl M. Sagvold
Hallvar Nesse

Kvinnegruppa:

Formann: Eva Sørli
Nestform.: Åse Berg
Sekretær: Britt-Liss Pedersen
Styresmedl.: Kristin Gomo
Varamenn: Gudny Hallager
Brit Fredriksen
Iris Skoknes
Kasserer: Liv Bjartan

Veresfestivalkomiteen:

Formann: Jon Overmo
Medlemmer: Brynjar Aksnes
Gunnar Grunnmo
Einar Holmli
Torgeir Bakken
Varamenn: Odd Grunnmo
Kjell Bjartan

Løypekomité:

Formann: Bernhard Olsen
Medlemmer: Magnar Bakken
Tom R. Bakken

Valgkomité:

Magnus Julnes
(formann)
John J. Haugan
Snorre Green

Skistyret:

Formann: Sigbjørn Ottermo
Nestform.: Ottar Julnes
Sekretær: Åsmund Leirset
Kasserer: Brit Fredriksen
Styresmedl.: Odd H. Roksvåg
Varamenn: Magnus Julnes
Gunnhild Leirset
Rolf Green

Friidrettsstyret:

Formann: Håvard Elnes
Nestform.: John Haugan
Sekretær: Kjell Kulslie
Kasserer: Stein Sagvold
Styresmedl.: Magnar Bakken

Varamenn: Ove M. Haugan
Leif Svartås
Odd Bjartan

Orienteringsutvalget:

Formann: Sturla Green
Medlemmer: Åsmund Leirset
Knut Sørli

Underholdningsgruppa:

Formann: Inger Holmli
Medlemmer: Tor Green
Brit Ness

Hervolkomiteen:

Formann: Egil Green
Medlemmer: Asbjørn Leirset
Bjørn Skoknes
Varamenn: John Tosteigan
Odd Bjartan

Vårlok-komiteen:

Formann: Johannes Overmo
Medlemmer: Per Leirset
Bjørn Skoknes
Varamenn: Pål Holmli
Magnar Bakken
Revisorer: Kjell Bjartan
Ivar Bjartan

Grendemenn:

Øvre Helgådals:
Ottar Julnes
Skjækerfossen:
Jan Roar Nesse
Elnes:
John Storholmen
Elneshøgda:
Ola P. Berg
Nordkleiva:
Roar Leirset
Bjørstadhøgda:
Alf Roksvåg
Ulvilla:
Per Conny
Normann

Lysløypekomiteer:

Bjørstad: Olav Sagvold
(form.)
Ole Sagvold
Jon J. Haugan
Bjartan: Tor Bjartan
(form.)
Leif Svartås
Odd Bjartan
Ole J. Haugan

Banekomité: Magne Kjesbu
(form.)
Sverre Leirset
John Nonseth

Tin-komité: Johs. H. Nesse
(form.)
Håvard Elnes
Alf Åkervold
Lasse Johnson sen.
Johs. Overmo

Helgådals-Nytt:

Redaksjon: Lasse Johnson sen.
Håvard Elnes
Arnt Kjesbu
Johs. Overmo
Brit Ness (sek.)

Annonse/salg:

Jon Berg (form.)
Einar Holmli
Torbjørn Granheim

Anleggskomite

friidrett: Tore Holmli
(form.)
Håvard Elnes
Jon J. Haugan

Planleggingskomité lysløype

Bjørstad: Svein Sagvold
(form.)
Snorre Green
Sturla Green

Komité for Røesbanen:

Oddvar Lyng
(form.)
Jorodd Røe
Jon Overmo

Trimutvalg:

Gunnhild Leirset
(form.)
Britt-Liss Pedersen
Mildrid Holmli

Veresfestivalkomiteens

underutvalg:
PR-komité: Johs. Overmo
(form.)
Kjell Kulslie
Einar Holmli

Salg/

restaurant: Leif Svartås
(form.)
Liv Bjartan
Brynjar Aksnes

Friluftsk-

aktivitet: Per Storholmen
(form.)
Bjørn Gomo
Per M. Ward

Stafett-

komité: Magnus Julnes
(form.)
Åsmund Leirset
Ottar Julnes

Svensk-norsk utvekslings-

komite: Johs. Overmo
(form.)
Håvard Elnes
Oddvar Lyng
Inger Holmli

Snøskredområder i Verdal

Vi har lite her i bygda hvor det er fare for snøskred i hvert fall i nærområdene.

Men et område har vi og det er Glenna i Forlandet. Jeg trur det er lite kjent her blant folk at vi her har med et skredområde av dimensjoner.

År om anna når sønnen-vind har gjort snøen i Fagerlifjellet våt og tung. Da kan snøen losna oppe under det 740 m høge Fagerlifjellet og ta vegen nedover Glenna mot Fagerlivollen og Helgaa, som her renn ca. 175 m over havet. Det blir et fall på ca. 500 m.

Laurits Ottermo fortel at når først skredet går i Glenna, da er det med en voldsom kraft på sin ville ferd ned mot dalbotnen og tar med seg alt som finnes av skog som måtte være i veien, og i Ner-Glenna kan luft-trykket bli så sterkt at det bles toppen av gran-skogen på sidene.

Laurits Ottermo forteller at Brattåsen slo på Fagerlivolden og litt i kringom der. En gang skulle skreda ha tatt høystakken som sto på vollen med seg. Men stakken kom velberga frå skyssen. Den sto oppe på fonna langt oppe i lia på sydsiden av elva.

Ellers brukte folk å kjøre heim høyet så snart isen hadde lagt seg på Helgaa.

Siste gong skreda gikk var i 1969 i regnpåska. Da låg det snø etter fonna på sør av elva de første dager av juli.

Over Glenna går det to stier. Stien over Ner-Glenna vart nytta som kløvjeveg til setervollene lengre inne. Her for folk i frå Stor-Vuku, Ekren, Flyum, Holmlia og flere med kløv til og frå setrene sine. Stien i Øver-Glenna vart nytta mest av folk som gjekk.

Laurits hadde vore med mange gonger til seterflytting og vedhogging, særleg når folka på Ekren flytta til fjells. Det var i den tida «a Marja» var setertaus der inne.

I dag kan stiene for ukjente folk være vanskelig å finne. Særleg stien i Ner-Glenna kan vera dekt av bregner og gras når det lid litt ut på sommeren.

I tillegg gjer vel den nye skogsvegen inn til Fagerlivolden sitt til at stien igjennom Ner-Glenna snart kanskje er glemt.

Ellers nemner Laurits at det

millom anna er et par mindre skredområder i Skjækerdalen. Millom anna et som kommer ifrå Hardbakfjellet og går mot Finnåsen like sør for Jermstadåsen.

R. P.

Den nye ekspeditøren

Landhandleren hadde ansatt ny ekspeditør. En kvinnelig kunde kom inn og forlangte 6 sølvskjeer. «Næ», sa ekspeditøren, «det hi vi itj, næ.» Da kunden var gått, kom sjefen til ekspeditøren og sa: «Slik må vi ikke gjøre nei. Si heller: Dessverre, det har vært slik etterspørsel etter sølvskjeer den siste tiden, så i dag er vi dessverre utsolgt. Men vi har noen riktig fine skjeer i rustfritt stål. Dem må De prøve! Du skjønner, vi må prøve å få kundene til å kjøpe noe her, og har vi ikke akkurat det kunden ønsker, så finn på noe han kan bruke i stedet.»

Vel, ekspeditøren lovte å prøve dette neste gang.

En mannlig kunde kom inn og forlangte en pakke OB til kona. «Dessverre», svarte ekspeditøren, «det hi verri sånn etterspørsel etter OB de sist dåggån, så i dag e vi dessverre utselt. Men vi hi fått in nå'n rekti fine kastslukstenger. Ska du itj prøv ei tå dem?»

Kunden bare ristet på hodet og strauk på dør.

Så kom sjefen til ekspeditøren, klødde deg i hodet og sa: «Hva i all verden var det du sa? Jeg mente selvsagt at du skulle anbefale noe som ligner det kunden spør om, som han kan bruke i stedet for det han opprinnelig ønsket. Hva mente du med dette, da?»

«Jo», svarte ekspeditøren, «æ meint nu det, at det kuinn nu vårå trivele åt'om å ta sæ en feskar-tur i helgen, når det va som stelt med kjerringen hans, så ha'n nu itj nå å gjørrå heim, læl.»

I et hytteområde i Trøndelagen var det mange hytteboere, deriblant en svensk hyttefamilie.

En morgen da de norske hytteboerne såg ut, ble de møtt med et dystert syn. Svensken heiste flagget på halv stang. Noen av de norske hytteboerne tok mot til seg og gikk til svensken og fråga hvem i hans familie som var død. Da svarte svensken:

«Næj, det e ingen döda, det e brännvinet som har tagit slut!»

J. R.

DAGLIGVARER

KOMMISSJONÆR FOR NORSK TIPPING

OG

DET NORSKE PENGELOTTERI

M. Stornæss efft.

KNUT ENES

7660 VUKU

TLF. 70 704

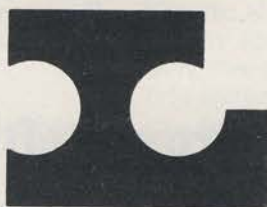
TOPP-UTVALG
I KJØTT-
FISK.

DELIKATESSE—
OG DAGLIGVARER
SELSKAPSMAT

Mato

VALMET**Finsk traktor
stortrives i Norge**Importer:
ØSTLIE & HEMBRES MASKIN a/s
7500 Stjørdal - Tlf. 076/95541**VALMET 602**

En lettmanøvrert allround traktor
for middels store bruk. Kraftig
motor og gode terrengegenskaper.
58 HK DIN (43 kw).
6 gear forover/2 gear bakover.

Lannen
gravemaskiner**PARTNER**

motorsager

**VISER VEGEN
VERDAL TRAKTOR A/S**

VI REPRESENTERER KVALITETSPRODUKTER
FRA ANERKJENTE PRODUSENTER AV
MASKINER OG REDSKAPER
FOR LANDBRUKET:

Vi satser på pålitelig service og sikker
tilgang på reservedeler, noe som gir
garantert sikkerhet.

Ved siden av de produktmerker vi er
eneforhandlere av innen vårt salgs-
område, kan vi levere maskiner og
redskaper fra samtlige norske red-
skapsprodusenter.

VALMET

En nordisk kvalitetstraktor

Effectiv rømmelking

VALMET**Finsk traktor
stortrives i Norge**Importer:
ØSTLIE & HEMBRES MASKIN a/s
7500 Stjørdal - Tlf. 076/95541**VALMET 702 m/4 hjulstrekk**

Dette er en virkelig hardhaus.
Enorm kapasitet både på gården
og i skogen. Ypperlig kombimaskin
for land/skogbruk. 76 HK DIN
(61 kw). 8 gear forover/2 gear
bakover. Med Hi-track: 16 gear
forover/4 bakover.

dronningborg

skurtreskere

PETMAS**SIMULTA**

kombisåmaskiner

BLI KJENT MED**Cubus****VELKOMMEN TIL HANDEL I**

en butikk i Ø-kjeden

Verdal — Levanger — Namsos

Cubus

GODT UTSTYR
for sommer- og
vintersport fra
ledende fabrikker.
Birger Stene
Vuku

Innherredsmøbleriet
7650 VERDAL
Tlf. 78333

BJØRG MUSUM
7650 VERDAL
HUSFLID - BRUKSKUNST
GARN TIL VEIING
STRIKING - MAKRAMÉ

NÅ I EGNE LOKALER
EGEN KUNDEPARKERING
VED SIDEN AV DE GAMLE
Verda STUA

**Alt på ett sted til nybygg,
restaurering og oppussing**
KONTAKT VÅRE FAGFOLK
DET LØNNER SEG
INDUSTRIOMRÅDET
Aspektein-Storvull
Byggmarked
VERDAL — TLF. 78588

**NORDENFJELDSKE
SPENNBETONG A.S.**

I samarbeid med Osland
Spennbetong A.S. Hønefoss og
Vestlandske Spennbetong A.S.
Havvid
Boks 7, 7651 Verdøl
Telefon 076 79400

OSTSPENN VESTSPENN NORSPPENN

Glassmester

Tlf. 78346

**Alt i brød
og konditorvarer**
INNHERREDSBAKERIET A/S

Nybygg og reparasjoner
utføres hurtig og fagmessig
TORBJØRN GRANDE
BYGGMESTER

BYGGMESTER O. KVERNMO

AUT. ENTREPRENØR

Tlf. kontor 78 940 — Tlf. privat 78 434

VERDAL MASKINVERKSTED A.S

VERDAL

Tlf. (076) 79055

VOLDEN DAGLIGVARE

INNEH. ELSE ELVERENG

Telefon 70 462 — Vuku

På bestilling leveres alt i bygningsartikler

Storskog

Einar Snekkermo har fortalt følgende historie:

Sigurd Hatlinghus drev skogsdrift i Helgådalen med mange mann i arbeid i tiden rundt første verdenskrig.

En av karene som var med Hatlinghus hette Skarland, og han fortalte om ei forferdelig stor gran som stod inne på Stamntjønnåsen.

Skarland bestemte seg for å hugge denne grana, og gikk optimistisk i gang med tigersvanen. Etter å ha holdt på å sage ei uke, fant han ut at han skulle gå rundt grana. Og da viste det seg at det var et annet lag som holdt på å sage der.

Utpå etterjulsvinteren fikk de storgrana i bakken. Og de fikk seks gropstokker først, og oppå der var det ei forferdelig stor furu.

JO

Julesvein fra Verdal

I gammel tid trodde folk på mye og mangt. Julekvelden la de en halmfigur under bordet. Han skulle borge for at tusser og troll og anna uty ikke skulle legge seg til i heimen. I følge bokverket «Det norske folks historie» (Bull) er denne halmfiguren fra Verdal, og blir oppbevart ved Norsk Folkemuseum i Oslo.

S. H.

VERDAL KOMMUNE

ØNSKER ALLE LESERE
AV HELGADALS-NYTT
OG INNBYGGERNE FOR ØVRIG
EN RIKTIG GOD JUL
OG ET GODT NYTTÅR

VISBORG AUTO

STEINSGROPA — TLF. 70629

Verksted - Delager

TEXACO
Bensinstasjon og oljer

snøscootere

Aktiv og Arctic cat

DATSUN — SKODA
NISSAN DIESEL LAST

SALGSSUKSESSEN OGSA I ÅR

VI FØLGER OPP

SKODA

DOMUS

VERDAL

ÅPNINGSTIDER:
Mand., tirsd., onsd., fred. 8.30 - 16.00
Torsdag 8.30 - 19.00
Lørdag 8.30 - 13.00

DOMUS mat

VI HAR ALT DU
TRENGER I DAGLIG-
VARER
STOR GRILL/FERSE-
VAREAVDELING
INN/UTGANG MOT STOR
PARKERINGSPLASS

DOMUS SPORT

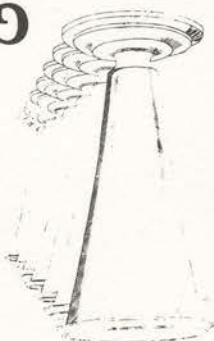
SKILOM

Skilom er
alt du trenger
til en god
norsk vinter

Gullsmedavdelingen

Hos oss
finner du godt
utvalg i premier
for alle typer
idrettsarrangementer

Hegg- øya

Lisa og
Jo Persas hjem

Heggøya 1980.

Heggøya ca. 1910. Foto: Carl Lignell.